

Антологија
СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Гроздана Олујић

СЕДЕФНА РУЖА
И ДРУГЕ БАЈКЕ

„Антологија српске књижевности“ је пројекат дигитализације класичних дела српске књижевности Учитељског факултета Универзитета у Београду и компаније Microsoft®

Није дозвољено комерцијално копирање и дистрибуирање овог издања дела. Носиоци пројекта не преузимају одговорност за могуће грешке.

Ово дигитално издање дозвољава уписивање коментара, додавање или брисање делова текста. Носиоци пројекта не одговарају за преправке и дистрибуцију измењених дела. Оригиналном издању дела налази се на Веб сајту www.ask.rs.

2009.

АНТОЛОГИЈА
СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Гроздана Олујић

СЕДЕФНА РУЖА
И ДРУГЕ БАЈКЕ

Садржај

СЕДЕФНА РУЖА	2
МАСЛАЧАК.....	5
МЕСЕЧЕВ ЦВЕТ.....	9
ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ ТРАЖИО СВОЈЕ ЛИЦЕ.....	14
О КАПЉИЦИ И ЦВЕТУ.....	17
ЦРВЕНИ МАКОВИ.....	21
ОГЛЕДАЛО.....	25
КРИЛАТИ БЕЛКО.....	28
О ПАПАГАЈИМА И ОВЦАМА.....	33
ЗЛАТОКОСА.....	37
МАРИЈАН И СРЕБРЕНКА.....	41
СТРАШИЛО.....	45
ДЕЧАК И ПРИНЦЕЗА.....	49
ВАРАЛИЦА И СМРТ.....	52
ЧАРОБНА МЕТЛА.....	59
БЕЛУТАК.....	63
ЗВОНО КОЈЕ ЈЕ ОПОМИЊАЛО.....	66
САТ С КЛАТНОМ.....	69
БРЕГ СВЕЛОСТИ.....	73

ИЗГУБЉЕНИ КЉУЧ.....	77
СТОЛИЦА СА ПЛАНИНЕ.....	82
ЦАРИЦА И ЗЕВАЛИЦА.....	86
ЗВЕЗДА У ЧИЈИМ ЈЕ ГРУДИМА НЕШТО КУЦАЛО.....	90

СЕДЕФНА РУЖА

И ДРУГЕ БАЈКЕ

Мајци Милице,
за мудрост њене љубави!

Аутор

СЕДЕФНА РУЖА

Д

убоко на дну мора, где зраци сунца стижу тек у подне, живела је шкољка лепотица, звана Седефна ружа, расла и самој себи шапутала: — Да ми је изаћи на светлост дана, да ми је видети сунце и цвеће, осетити дах ветра!

— Светлије је на површини мора, певају и лете птице шарених крила. Шта да се о осталим чудима каже? — риба која је говорила о сјају Горњег света ту би, најчешће, губила дах. Како и не би? Једном су је рибари извукли на површину мора, али само што је у округле очи упила сјај сунца, а нечија ју је рука зграбила и вратила у воду. Ко зна шта би све видела да је напољу остала мало дуже? На ту помисао очи рибице постајале би велике и замишљене. Али, узалуд је обилазила око чамаца, узалуд улазила у мреже! Превелика су била окца мреже. Риба је пропадала кроз њих и опет доспевала у старо, досадно друштво риба и ракова.

Седефна ружа слушала ју је отворених уста. У њеној глави ројиле су се слике Горњег света. Шта је искрење морскога дна према његовом сјају? Шта цветови корала према цветовима јасмина? У размишљању о бљеску Горњег света сјај њеног света потамне: замрзе Седефна ружа кружење риба у прозачној плавој води. Досадно јој постаде лелујање медуза; смешно саплитање ракова по песку. Чегга има чудесног у рађању нове звезде из једног њеног откинутог крака? Милионима година расту корали, пузе ракови, њише се корална грана срасла уз стену. Читаву вечност шуме таласи, па шта?

Седефна ружа саже главу и загледа се у песак преко којег су клизиле сенке рибљих јата, а на стени, не већој од педља, певушила корална грана. Могла би с њом да поприча: можда зна нешто о облацима, о цвећу? Можда је некада била у горњем свету? Можда зна пут к њему? Лако је рибама: пливајући стижу до површине! Али, тек што удахну капљу ваздуха и повратак је неизбежан. Грана, сигурно, зна неки паметнији пут! Седефна ружа наклони се коралној грани, решена да је упита за савет и од ње затражи помоћ.

— Ви сте мудри и дуго живите — рече Седефна ружа — знате ли како се до Горњег света стиже?

— Наравно, кад сам већ у Горњем свету! — одврати корална грана мислећи на себе и своју стену. Неки други свет, није је занимао. Одласци? Путовања? Којешта! Баш је неозбиљна Седефна ружа у својој чежњи да се одвоји од дна и крене ка сунцу и

облацима. Мора се знати своје место и не одлазити с њега! Корална грана сети се која је, такође сањала да оде у Горњи свет. Толико је о томе мислила да се једнога дана откинула од дна и с таласима кренула у висину. Шта је с њом даље било ни рак-самац не зна да каже, иако сваке вечери излази на обалу. Корална грана нестрпљиво одмахну главом. За онога ко има своју стену није размишљање о одласку у непознато. Нека се смири Седефна ружа. Од превеликог размишљања шкољке и корали губе боју, а ништа се њиме не постиже. Корална грана се припи уз стену и ућута.

Седефној ружи није остало ништа друго до да потражи новог саговорника. Али, ни риба-угор није имала боље мишљење о Горњем свету. За рибе тај свет почиње у мрежи, а завршава се у тигању. Како би и могла Седефна ружа то да схвати? Месо јој је одвратно и људи га не цене баш превише. У Горњем свету угор је цењен, али бити цењен тамо горе није нарочита срећа за рибе. Нека га више ништа не пита! Љутито машући репом риба се изгуби иза стене, а Седефна ружа се обрати медузама. Али, медузе нису имале ни воље, ни времена за приче о Горњем свету. Онако, како га оне виде сунце је велика мутножута кугла која увече поцрвени и пада у таласе. Та кугла се не једе, не можеш је обухватити пипцима, ничему не користи. Зашто би оне размишљале о њој? Најстарија медуза, звана Бркати оркан, срдито рашири велове и отплива за јатом риба, добацујући Седефној ружи како је најпааметније да избрише у себи и саму помисао на Горњи свет.

Било је то последње што је Седефна ружа била у стању да учини! Шарајући песковито дно зраци сунца заплитали су се у морске траве и чинили их лелујавим и прозачним. Као сребрне стреле летела су јата риба. Рибица није престајала да прича о облацима који плове високим, плавим небом, о цвећу руменијем од корала и ветру који у шупљинама стена ствара пригушене, нежне гласове. А онда ту су и руже!

Седефној ружи тако се откри да постоји цвеће које зову ружама; цвеће бело и жуто, љубичасто и црвено. Сада тек није могла да чека. Зашто да чека? Докле? У нестрпљењу да што пре крене у чуда Горњег света, Седефној ружи постаде мрзак свет морског дна. Одвратним јој се учини чак и слатки шум мора. Шта су таласи према ветру? Шта шум мора према песми трава и птица?

Као нож пролазила је чежња срцем Седефне руже. Општар и дуготрајан је био бол. Неко други би му, можда и подлегао. Седефна ружа се скупи и заплака у себи. Затим осети како туга, као плима, плави читаво њено биће и згушњава се у блиставу, чврсту кап.

Није се више мицала. Није отварала уста. Заједно с чежњом расло је у њој зрно бисера. Седефна ружа полако поче да заборавља Горњи свет. Чак су је и приче рибе замарале. Биле су то стално исте приче! Риба је у њима постајала све значајнија, а Горњи свет све безначајнији и блеђи. Угојивши се, риба је једва доспевала до површине воде. Сада се и њој, као медузама, чинило да сунце и није ништа друго до мутни, жути круг. Сада је и њу све више привлачила сеновитост морског дна. Чежња Седефне руже за Горњим светом изгледала јој је као сигуран знак некаквог малог лудила. У праву је корална грана што на то тако гледа! Рибица је све ређе долазила Седефној ружи. Седефна ружа ју је све ређе звала к себи. Није јој више било ни до Горњега, ни до Доњега света. Она је тражила и налазила свет у себи

А зрно бисера расло је и крупњало. Љескало се и зрачило као некакво мало сунце. Седефна ружа обави га својим латицама, љубоморно га чувајући од свих. Било је то њено посебно мало чудо и није желела да га дели са другима, нити је више помишљала на одлазак из увале. Како су смешне рибе са својим расправама о томе која је најлепша! Још смешнији је Савет корњача који расправља то питање. Она зна да је мало сунце скривено у њој лепше од свих. Али, шта се то других тиче?

Потајна гордост Седефне руже подавала је зрну бисера све бљештавије и раскошније боје. Оно сада у себи није носило само нежни сјај Месеца, бљесак Сунца, већ и преливање небеске дуге. Дубоко, на дну мора где зраци стижу тек у подне, Седефна ружа стече свој мир. Могла је тако да живи годину, сто година, читаву вечност. Нико јој више није био неопходан. Никога није тражила. Скоро и заборави на приче о цвећу и облацима, кад сенка нечијег тамног тела суну кроз воду, нечија је рука зграби, отрже с дна и поносе у висине.

Је ли прошао тренутак? Или је читаву вечност путовала? Није могла да одреди, кад се, наједном, размаче вода и Седефна ружа затвори очи од прејакe светлости сунца.

— Како је крупна! — чу нечији узвик и отвори очи. Ој, чуда чудеснога! Као златна вртешка окретало је Сунце небо, гонили се облаци лакши од морске пене, растао слани дах мора и слатки мирис рузмариновог цвета. Како је све бљештало све трептало блиставије и нежније но што је риба запамтила! Седефној ружи стаде дах. Али, није било времена за дивљење Горњем свету: нечија рука грубо ју је држала, чупала јој утробу и раскидала плућа. Тако и до скривеног Ружиног блага дође.

— Гле, бисер! Лепотан! — узвикну човек, док су два туђа прста дизала увис тајну Седефне руже, а нечији узбуђени гласови зујали су јој око ушију. Једва је последњим погледом успела да обухвати сјај свога малог сунца, а већ јој се у испражњену љуштуру увуче слани морски ветар. Рибар однесе зрно бисера, а један дечак узне бачену шкољку, очисти је од песка и принесе уху.

Је ли то што је чуо био шум таласа? Прича о животу под морем? Дечак нежно поглади Седефну ружу, сакри је под кошуљу и потрча кући.

Читаву ноћ, затим, држао ју је прислоњену уз ухо. Читаву ноћ лутала је небом бисерна кугла Месеца. Дечаку се чинило да у шуму шкољке слуша шум мора. Седефна ружа је веровала да то небом лута отета њена тајна. Више, све више пењао се Месец. Нежно, све нежније шумела је шкољка. А ујутро, сунце провире кроз прозор и виде како наслоњени једно на друго спавају дечак и шкољка. Иза склопљених очију пловио им је сјај бисернога зрна.

Море је било далеко и тихо. Само су се у увалици становници морскога дна комешали питајући се где је Седефна ружа, док је у излогу најскупље продавнице града блистало зрно бисера. Људи су јатимице хрлили да га виде, али су само један дечак и један песник знали да то у излогу, у ствари бљешти једна чежња.

МАСЛАЧАК

У

подножју планине, некад давно, расла је чета сунцокрета. Какви су

то лепотани били! Сви високи, сви стасити, сви усправни! Сунце у небу блистало је од поноса због своје златне војске.

Од истока ка западу, свакодневно, путовало је Сунце. Од истока ка западу кретале су се и златне главе његових војника прве године, треће, сто треће. Већ су и најстарији сунцокрети у ливади заборавили када се њихов далеки предак заклео на верност небеском цару. А чему и да памте? Зар сунцокрети не постоје зато што постоји Сунце?

— Без сунца не би било ни сунцокрета! — рече главати поглавица златног племена, док су се сунцокрети, као један, окретали ка истоку: сунце се баш рађало излазећи из реке.

— Без сунца не би било ни плавоцвета, ни иванчица, ни белих рада, ни булки! — певала су углас шарена ливадска деца, одбијајући да слушају гунђање сусетке репе, која је с гнушањем посматрала бескорисне ливадске лепотане, понављајући:

— Којешта, драге моје! Којешта! Сунце је значајно само онима без корена! Ми, који имамо корен, можемо и без њега! — гневна и сама себи довољна репа се још дубље зари у земљу, глува за песму ливаде, слепа за сунчев сјај, не желећи чак да чује ни повлађивање ливадског пужа који је пред златном најездом сунца хитро бежао у кућицу.

— Сунце је један округни убица! — пуж је дубоко жалио траве и цвеће, лептире и сунцокрете: нису имали где да побегну, где да се склоне. Али, сунцокрети нису ни желели да се склањају. Под врелим оком свога цара расли су и јачали, верно следећи сунчев ход сви, сем једног недавно рођеног малишана.

Био је то мали, тако мали сунцокрет да у почетку нико и не обрати пажњу на њега.

— Нека га, приучиће се! — рече један од суседа, а сунцокретова мама од стида саже главу. Другачији, некако чудан био је најмлађи син. Увек замишљен, увек загладан у даљину избегавао је игре браће и сестара, одбијао да следи сунчев ход.

— зашто би баш сви морали да раде исто? — говорио је, и уместо да следи Сунце пратио лет вилин-коњица и пролажење ветра кроз траву. Три брда у даљини, као три прозрачна мехура сапунице, привлачила су га више од свега. Био је спреман да слуша чак и песму потока који је себе називао реком. Игра цвећа у ливади и неуморно тумарање мрава занимали су га више од кретања сунца у небу. У реду! Велико је и моћно Сунце! Али, зашто због њега постати слеп за све остало? Зашто до смрти стајати на једном месту веран заклетви некаквог далеког претка? Низ кичму малог сунцокрета прође језа: није нека нарочита срећа родити се као сунцокрет!

— Као патуљак-сунцокрет! — исправи га један од браће, а мама се трже. Не памти се да је икада неки сунцокрет одбио да следи сунце! Нити да се родио тако мален

и својевољан! А да невоља буде већа — једва да је и растао од силног размишљања и радозналости. Остали синови и кћери већ су јој допирали до појаса, а малишан тек се од земље одигао. Али, је зато био леп и златан, златастији и нежнији од осталих. У поноћ и у подне њихао се, певушећи на ветру који му је доносио приче са све четири стране света. Колико је само чуда на земљи! Малиша се у ухо претварао чим би ветар шуснуо у пољу сунцокрета и, сав узбуђен, слушао о таласима Јужног мора, о птицама и рибама златних крила, о прозрачним леденим бреговима у чијим недрима, као у дворцима од кристала, спавају бели медведи и виле сребрних коса, чекајући поларну светлост да их пробуди. Та светлост подсећа на блесак дуге, на тихи и тужни сјај месеца. Више од свега мали сунцокрет волео је ноћ! Гласови ливаде утишавали су се у ноћи и шапутање трава било је једва чујно. Од жбуна до жбуна проносио је свитац своју сребрну светлост на махове палећи и гасећи светиљку која је чак и ветар успевала да зачара. Тихо, сасвим тихо пролазио је кроз уснуле редове сунцокрета. Мали сунцокрет је бдио, узалуд покушавајући да пробуди браћу. Звездане стазе неба нису их занимале. Нису могли ни да замисле јабуку месеца окачену о највиши јаблан.

— Којешта причаш! — говорили су и сагињали главе чим би сунце ускочило у реку. — Цар сунце моћнији је и лепши од свих! Зна се то од памтивека!

Дубоко у себи мали сунцокрет је знао да су браћа у праву. Али, звуци и боје ноћи терале су му сан с очију и, док су браћа спавала, он је подизао своје златасто лишице увис дивећи се спором и свечаном месечевом ходу кроз сребрне поноре неба. Шта све не би дао да може да се откине и лаган, као облак, полети ка бисерној месечевој светлости од које му застаје дах! Шта све не би видео, шта доживео тамо горе!

Постоје у ливади и ситни жути цветови чије главице постају сребрне и лагане кад остаре, откидају се и лете к небу. Али, који је још сунцокрет полетео у висине? Који је то желео? »Са многим нешто није у реду!« — помисли мали сунцокрет и пропе се на прсте у жели да порасте и стигне браћу која су мајци већ била до уха. Али, маколико да се пропињао — није растао. А није се, уколико га мајка не би натерала, ни окретао за сунцем.

Остали сунцокрети сад су већ отворено показивали своје негодовање. Ко је још видео сунцокрет тако патуљаст и неозбиљан? Шта има он с месецом? Шта га се тичу

звезде на небу? Нека пожури и порасте као и остали! Ускоро почињу летње жеге. Не порасте ли на време, остаће заувек мален. Незадовољно су тресли главама сунцокрети, а сунце жарило на свом безбрижном путу од истока ка западу. Је ли чудо што малишан постаде још потиштенији? Шта хоће браћа од њега? Као да он не би желео да порасте! Бунио се малишан с времена на време, али дубоко у себи знао је да то није сасвим тачно: није он као остали! Сунцокрет који уместо сунца прати месец, има ли ишта црње и горе?

Реши се мали сунцокрет да нађе лека својој муци. Обрати се травама за савет. Траве су стари пријатељи. Али траве нису знале тајну окретања за сунцем: нису му могле помоћи! Тада малишан упита поток шта да ради. Али, хитри брбљивац и не покуша да му одговори. Журио је ка мору. Море све зна: највеће је на свету, али га ветар, ипак, покреће. Упита мали сунцокрет ветар шта да чини.

— Ти, који свуда завирујеш морао би знати како да порастем! — шапну малишан покорно сагибајући главу, а ветар се насмеја:

— Па, порастао си! — рече. — Ниједан маслачак није већи од тебе!

— Маслачак? — не верујући узвикну мама сунцокрет.

— Маслачак? — поновила су браћа њен узвик.

— Маслачак? — узвикнуо је и бркати поглавица златне сунчеве војске. Одједном је све постало јасно: и патуљасте раст малишана, и његово одбијање да следи сунчев ход. Али, откуда маслачак у пољу сунцокрета?

— Маслачак? — шапутао је мали сунцокрет, осећајући како му се од те речи врти у глави. Сада је бар знао своје право име! Али, бити маслачак сам самцијат на свету, је ли то нека срећа? Малишана је све јаче обухватала туга. Осети како од ње бива све прозирнији, све тањи, као ветар лак и хитар.

А онда на главу маслачка, као слатка киша, паде ноћ. Како је продорно мирисала ливада у ноћи! Снено трептале звезде! Као циновски свитац црним понорима неба лутао Месец! Сам у небу, он се осмехну маслачку самоме у пољу. Позва га да дође к њему: биће им лепше, биће им веселије удвоје! Месец се спуштао све ниже да би маслачак лакше стигао к њему. Нека се не плаши! Нека крене!

зар је друго малишан и желео?

Лагано, готово нечујно, откиде се маслачак од земље, прислони за тренутак своју сребрну главицу уз образ маме сунцокрета, а затим као крилат полете увис! Виде ли га ко? Чу ли? Жежио се малишан при помисли да би га могли зауставити, али сунцокрети су спавали, сви до једнога!

А траве?

Спавале су и траве. Једино је у ноћи поток био будан, али заузет сопственим брбљањем није имао времена да види како маслачак, сребрн и прозрчан све брже лети ка Месецу, и звездама, и сам налик на светлуцаву, младу, звезду, најнежнију од свих.

МЕСЕЧЕВ ЦВЕТ

Високо изнад земље, као котаричице о небо окачене, њишу се градске

куле У једној од њих дечак Ведран на птице, децу и облаке пажњу не обраћа. А и што би? Сва чуда света Ведран у својој чаробној кутији гледа. Шта ће му деца, шта птице, шта облаци? Што би са врха своје стаклене куле силазио? Ветар до њега не допире, не рањава га трње и камење. На меко седа, по меком хода. Ни птиче у златном јајету тако не живи! Али, зашто не расте? Зашто му једино глава бива све већа?

Гледају га с тугом отац и мајка: на танком врату, као балончић на танушноме концу, њише се дечакова чудовишна глава. Жалости црна! Зар ће им синак као наказа ићи светом? Где да му нађу лека? Шта да раде? Траже савета отац и мајка, али свако другачији лек предлаже:

— Дајте детету мед у млеку! — каже бака.

— На љуту бољку — љуту травку! — уверава их видар, а дечак равнодушно слеже раменима, у своју чаробну кутију зуре, уши му као локвањи расту, а очи освојиле лице. Једино се оне од читавог дечака виде. А старац Милија каже:

— Или ће дечак напустити кулу, или ће у њој оставити главу! Без Месечевог цвета нема му оздрављења!

— Потражићемо и наћи цвет! — кажу отац и мајка.

— Дечак га сам мора наћи! — тврдо ће старац Милија.

— Од мехура сапунице је тананији! Ако из куле изађе, први ће га ветар одувати као јесењи листак! — штите родитељи дечака. »Да ми за њега нађемо Цвет?«

— Он га мора сам наћи! — старац Милија узе Ведрана за руку, отвори врата, и рече: — Иди, и не осврћи се, момче! Твој Цвет те чека на врху Сребрне Горе! — Изведе старац дечака на улицу. Кад, гле! Улица камену кошуљу обукла: где ту да никне цвет? Подиже Ведран главу увис. Али, камене куле небо заклониле: тек ту и тамо севне плава марамица неба. Како да без неба цвет процвета?

Пође малишан даље. Кроз камене клисуре улица бујица га луди носи, притиска, гура, о камене зидове лупа као да је шљунак неки... Кроз дечакову кичму прође језа:

утопиће га људска река! Окрете се и потрча назад ка кули, али пред лом старац Милија стоји, држи кључ, молио не молио не отвара!

— Твој цвет те чека! — каже. — Иди и нађи га, или ћеш заувек остати наказа којој само глава расте!

Дечак поново крете. Ко зна колико је тако ишао? Сав је већ био у модрицама кад се раствори улица, бљесну ливада, зашуме поток. Изашао дечак из камене шуме, али страни му и ливада и поток, чудне му и страшне птице и жбуње. Врежу купине никада није ни видео, а она се за лист његове ноге закачила, кожу му цепа као свилу, крв тече.

— Ах, проклетнице! — зајаука дечак и поче да сабија у земљу купинову врежу, да је гази и кида. Не чује и неће да чује како га купина моли за милост.

— Не кидај ме, не убијај! — јауче купина, али Ведран ни главу не окреће, већ искидавши је крете даље. Баш је будала! Своје златно јајашце оставио да по планинчини врат ломи! И ко зна колико дуго! Сав дрхтећи од умора седе Ведран, и не гледајући где седа: на мекано је увек седао. Кад, гле, шта га то љуто гризе, као ватрица пече?

— Ко сте ви? — пита мајушна црна створења.

— Мрави! — кажу му. — Зар не видиш?

— Мрави — не поверова им дечак: другачије су мрави у чаробној кутији изгледали, нису гризли. Јаукну дечак од бола и од гнева. Поче да гази по мравињаку. Расу се мравињак као шачица песка. Узалуд су га мравља деца молила да их поштеди! Узалуд су му нудила помоћ! »Коме би још такви могли да помогну?« — помисли дечак презриво, и не обазре се одлазећи. На врху Сребрне Горе Цвет га чека, нема он времена за приче. Али, умориле му се руке и ноге, жедан је: могао би поток да попије, а нигде ни човека, ни звери. Чак се и ветар ућутао. Кад, одједном, као да однекуд дође шум воде. Пође Ведран за шумом и виде — под кореном липе кључа извор! Дивота! Дечак се наже и напи воде, па од досаде поче да у извор баца грумичке земље. Кад, изненада, крај самог свога уха зачу уздах. Ко би то могао бити? Осврте се Ведран лево, осврте десно: нигде никог! Али, уздах све чујнији. Поче да га захвата нелагодност. Ко уздише?

— Ко си? — упита дечак. Затим хтеде да се ослони леђима о липу али му се стабло иза леђа измаче. — Гле! — рече дечак. — Откад дрвеће хода?

— Откад Месечев Цвет расте? — рече неко и насмеја се, презриво. Али, када се Ведран окрену ка месту одакле је глас долазио — виде само један жбун, а на жбуну очице, црне као трњинице, трепћу ка дечаку радознано и прекорно. »Којешта!« — помисли дечак. »Откуда жбуну очи? Мора да ми се приспавало?« — хтеде дечак да утеши самог себе, али му страх као ледена вода кичмом слази. Очице трепћу ли трепћу. »Мора да се и њима приспавало?« — помисли дечак, кад се жбун, изненада, покрете и закорачи ка њему...

Узалуд је затим бежао. Жбун га је сустигао, брзином ветра, а иза његових леђа згушњавало се дрвеће. Док дланом о длан: грана се везала за грану, лишће сплело. Дечак се осети као рибица у густој мрежи. Стаде. Стаде и жбун. Прижмирише се гневне очи и дечак виде: нису то трњинице, већ купине црне као да су стигле са дна пакла.

»Дошла купина да се свети, значи?« — гледа дечак у жбун и не миче се, кад се, наједном, раскрили жбун, а из њега изађе старац у белом, седа му брада до појаса, пита:

— Куда си се упутио, момче?

Одговорио би Ведран, али му се језик замрзао као рибица у леденој води. Старац ће строго:

— Или ћеш рећи камо идеш, или нећеш изаћи из ове шуме!

Трже се дечак. Сакупи снагу и рече да тражи Месечев Цвет.

— Месечев Цвет? — плану старац. — зар не знаш да једино добри и благи до њега стижу? Док не окајеш своје грехе до њега нећеш стићи! Нити ћеш се маћи одавде, док не одслужиш Господару биља...

Старца, наједном, нестале, а Ведран поче да служи Господара биља али се још увек не досећа чиме је окајање завредио. Ој, како је страшно пењати се да скинеш губареве ларве. Али, не казује ником Ведран свој страх, па га полако и сам заборавља. Чини све што му кажу. Зазелене се шума, заблиста. Зарумене се лице у дечака. Јутарњу росу пије, шумским се плодовима храни. А кад настаде година трећа — учини се дечаку да разуме говор биља. Чу Ведран како јауче грана када је нехатна нога гази и досети се да он то купинову врежу окајава. Тако и трећа година прође. Једва да је и опазио дечак кад је прошла. Шапућу с њим брезе и травке, над његовим сном бди купина, поверава му кестен тајну Месечева Цвета. Један једини пут у веку цвета тај Цвет, и то само у часу кад рог месеца дотакне врх Сребрне Горе. Тежак и опасан је пут до њега. Зато га нико није видео, нико убрао.

Замисли се и сневесели Ведран. Време поласка дошло, а њему се не остављају ни грабић, ни бреза. Али, како да се оцу и мајци као наказа врати, као патуљак век векује? Белим и стрмим путем пође дечак. Нежно га испрати шума, а купинова врежа рече:

— Ако ти затребамо, зови!

Дечак се само насмеја: ко је још биљке звао у помоћ? Закорачивши, угледа Ведран своју сенку и зачуди се: проширила му се рамена, смањила глава. Зарадова се дечак, потрча. А пут све стрмији, као да планина бежи у небо. Наједном, нестале пута и испод дечакових ногу зевну понор. Нађе се дечак на стени не већој од мараме, кад чу некакав писак, неки јаук. Погледа мало боље и виде: то мрави пиште и моле:

— Спаси нас, Ведране! Помози!

Не мислећи да је и сам у опасности дечак се саже и узе их у наручје, кад виде како се с друге стране понора усправља купинова врежа, прескаче преко понора, долази до дечакових ногу, и каже:

— Пожури, Ведране! Твоја се стена на власи косе држи!

С мравињаком у наручју дечак закорачи на врежу и пређе преко ње безбедно као преко моста. Ни милосрдна рука не би га нежније наставку пута предала. Дечак клече и спусти мраве на крај ливаде.

— Упаднеш ли у невољу — зови нас! — рече мрављи вођа, а дечак се осмехну и да их не ожалости обећа да ће звати. Затим пође заборављајући и глад и жеђ, загледан у врх Сребрне Горе. Кад, изненада, чу како му иза леђа неко дашће. Окрете се и виде: вода као махнита јури за њим. Прети: потопиће и планину и дечака. Шта сада? Вода стигла до колена. Не зауставља се. Већ му леденом руком појас стегла.

— Стани, водо! Шта хоћеш? — јакну Ведран, али се вода с хиљаду малих уста кикоће, прети, подсећа:

— Јеси ли заборавио како си у очи извора труње бацао?

задрхта Ведран, јаду досети: извор да га потопи воде послао, вода му до рамена стигла. Зар је он знао да деца извора имају очи? А имају! Види: свака капљица у њега гледа, шапатом саветује:

— Најми се у службу Мајци Вода! Очисти шумске изворе и потоке. Можда ће ти поштедети живот.

А вода већ до браде дошла. Шта је могао до да обећа дечак да ће из очију изворске деце повадити све труње, послушати наредбе Мајке Вода, само нека се вода повуче. И повуче се вода, отпоче Ведранова служба. Али, узалуд Ведран из извора вади лишће и труње! Оно, стално однекуд наилази као уклето. Никако лице извора да заблиста. Месец већ три пута небо обишао, порасла млада шума, а дечак се од почетка посла не одмиче. Ко зна колико ће служба Мајци Вода потрајати? Заморио се Ведран, растужио. Чак и у сну, чини му се, изворе чисти, никако да очисти, туго црна! Једва се некако сети мрава.

— Дођите, браћо! — позва их дечак у сну а када је отворио очи виде како четица мрава ножицама труње избацује, и пева:

*Млада ће шума листати,
извора лице блистати,*

хој—хој, хоја-хој ...

И само што је трепнуо избистри се први извор, други, трећи, сто и трећи. Осмехну се Мајка Вода Ведрану и рече:

— Верне пријатеље, момчићу, имаш! Полази својим путем, а ако помоћ затребаш — зови. — Помилова га по глави Мајка Вода и дечак крете, а све му се чини да га невидљива крила носе. Како и не би? Велики талас подигао дечака на плећа, лети, на сам врх Сребрне Горе га спушта.

Занеме дечак од дивљења. Нежан и сребрн Месечев Цвет као џиновски љиљан пред њим право у небо расте, а стабљика му леска и трепери. Да пружи руку откинуо би је, порастао и као лепотан светом ишао. Али, како да пружи руку кад зна какав ће бол нанети Цвету? Како да убије Месечев Цвет? Као да сам од себе бежи, окрете се и стаде трчати дечак низ планину, остављајући Месечев Цвет да блиста на врху Сребрне Горе, да нежан и усамљен сја као звезда.

Тако и до језера дође и заустави се да још једном, у језеру, види небески цвет. Наже се над воду и крикну. Из воде, као из огледала, растао је ка њему лик високог, прекрасног момка. Једва је могао да поверује да самог себе у води гледа, кад из језера изрони Месечев Цвет, дотаче нежно дечаков образ и рече:

— Хвала ти, мали брате!

Преко неба, као осмех, пређе некаква бледа светлост. Је ли то старац Милија био? Или је Мајка Вода дечаку руком махнула? Ведран није могао да одреди. Очи његове мајке звале су га издалека. Снажан и леп, кораком срндаћа пође Ведран ка своме дому. За њим су воде певале.

ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ ТРАЖИО СВОЈЕ ЛИЦЕ

Сишао Дрвосеча у град, стајао на тргу, продавао, али нико ни да упита

за његов нарамак дрва. Само људска лица као јесење лишће пролазе покрај њега: насмејана, намрштена, осунчана, сива — сва од његовог лица другачија. »Када би неко од њих било моје, можда би ми судбина била другачија!« — зажеле Дрвосеча ново лице, од своје страшне жеље као трска у пољу затрепери, кад преко трга ветар зафијука, луде и облаке ускомеша, донесе пред Дрвосечу човека у црном оделу. Сав пометен, диже Дрвосеча поглед к Незнанцу. Али, овоме капуљача прекрила лице, а из капуљаче глас струји предлажући Дрвосечи да му за нарамак дрва да врећу нових лица.

— Можеш их мењати! — човек у црном спусти врећу крај Дрвосечиних ногу. — А можеш их и бацити, ако ти се прохте! — црног огртача и црне капуљаче, наједном нестаде. Ветар се нагло утиша, а Дрвосеча помисли: »Сад, шта је — ту је!« Пребаци он врећу преко леђа и крете ка планини, али се пред сам улазак у село заустави, мислећи: »Што да не испробам једно од нових лица?«

Дрвосеча отвори врећу и зачуди се: пуна врећа маски каквима се играју деца. — Баш сам будала! — рече љутито себи. — Шта ће ми маске ђавола, попова и којекаквих пробисвета? — Али, да би се са својима у селу нашалио, извади једну и прилепи је себи на лице, унапред се радујући изненађењу које ће својима приредити. Тако радостан и дође до првих кућа у селу кад га угледа један од суседа и зајаука:

— Склањајте децу, људи! Ђаво се у Дрвосечу преобукао.

И, док би јаје на земљу пало — на улици не би ни живе душе. Сав збуњен дође Дрвосеча до своје куће, још са улице викну:

— Шта је овим људима, жено?

Жена одшкрину врата, затим их брзо залупи.

— Шта ти је, жено? — викну Дрвосеча. — Гледај! — потезе он ка лицу, али маска за лице прирасла. Узалуд сопствену кожу раздире — не силази. Покуша још једном, али се маска и не маче. Вила је сада његово лице — како би се и померила?

Сав ужаснут, потрча Дрвосеча ка жбуну где је оставио врећу с лицима. Можда би неким другим ово ђаволско могао да препокрије? Отвори Дрвосеча врећу и загледа се у маске: баш је згодан млади војник! Капу на лево страну накривио, уста у осмех развукао — која се девојка не би окренула за њим? Прилепи на лице Дрвосеча маску војника, а нешто га као коприва опече. Покуша он да стргне војниково лице не би ли и ђаволово с њим стргао, али бол поста неиздржљив. Коначно, Дрвосеча диже руке од скидања маске.

— Сад ћеш као војник, блесавко, ићи светом! — подругну се самоме себи и звиждућући, војничким кораком, сиђе у град. Бар за војника мудрост не треба! Иде он иде, млад и леп: удовице га и девојке на кафу позивају, какав живот! Чак га је већ и страх да ће иза војниковог лица провирити ђаволово почео да напушта, кад залупа добош, затруби труба. За домовину, за слободу зову војника да гине!

А кад су погинули напунили ровове, сети се Дрвосеча вреће. »Баш сам будала!« — помисли. »Из глупости ћу оставити главу у смрдљивом рову!« — и, док су војници спавали, Дрвосеча извуче и стави на лице нову маску. А кад се дан забели, отвори очи Војник до њега и викну колико га грло носи:

— Шта ћеш ти овде, попе?

— Нисам ја поп! — одсече Дрвосеча. Али, кад га војник упита шта је, он саже главу. Заиста, шта је? Чије је лице у мраку, у брзини навукао? Побеже из рова, праћен војничким врелим псовкама, али срећан што је и ово лице привремено. Ни сам не зна колико је тако бежао док не дође до једне следе улице, завуче се иза жбуна, отвори врећу и загледа се у њу: у врећи једно једино лице остало! Узе га Дрвосеча у руке, премеће, мисли, самоме се себи смеје. Шта сада? Шта с лицем циркуске луде да ради? Није млад, не уме се преметати преко главе. Седе Дрвосеча да размисли. Али, размишљао, не размишљао — превише избора нема! Прислони Дрвосеча маску на лице, надајући се да ће, можда, ово последње лице ранија лица избрисати и вратити му његово. Дрхтећи, дотаче он своје последње лице, кад му на врх носа израсла брадавица велика као орах — а уста се од ува до ува развукла.

Одједном, као да су из земље никла, некаква деца! Прасну смех. Узалуд их је Дрвосеча терао, у стопу су за њим пристајали, бацали на њега корице хлеба и камичке, нудили му пару да га за нос повуку. Као рођена сенка свуда где год би крочио пратио га је смех, туго црна! На крају је пристао да га деда за нос и уши вуку. Шта је могао друго? Гладни су му били и желудац и око: само је храну сањао. Тако је од туђег смеха и своје туге почео да живи Дрвосеча, надајући се, ипак, да ће се једнога јутра пробудити са својим старим лицем, ружним, истрошеним, али својим. Је ли чудо што су му буђења била најмучнија?

Није имао храбрости да пође својима са лицем циркуске луде. Коначно, сигурно су га већ давно ожалили и уписали у гробљанске књиге. За њих је сада мртав. А за себе? У раздање и у сутон мучила га је сумња је ли он икада и био Дрвосеча. Можда му се то само приснило? Само у лудоме сну приказало? Ко је он сада? Шта је? Када би бар могао да врати лице војника, па макар истога часа погинуо? С тугом се сећао чак и ђаволова лица. Помоћи није било. Смех и поруге пратиле су га као највернији пас.

Конечно, помисли да је и смрт боља од оваквог живота, па одлучи да пође и нађе своје право лице или смрт. Можда Незнанац у црном огртачу и једно и друго скрива под својом капуљачом? Одлучи Дрвосеча да га нађе, па макар ишао до краја света! Али, на његово питање о Незнанцу у црном огртачу људи су слегали раменима. Узалуд је ишао од села до села, од града до града, док га један старац не упита:

— Шта ће ти Незнанац у црном огртачу с црном капуљачом на глави? Шта то од њега хоћеш?

— Да ми врати моје лице! — рече Дрвосеча, а старац се наглас насмеја и рече да човек једино сам себи може вратити лице.

— Ниси га довољно дуго тражио! — рече старац. — Иди и наћи ћеш га!

— Где? — викну Дрвосеча и потрча за старцем који је одмицао све брже, док наједном, као да се у ваздух претворио, не нестаде. Дрвосеча обори главу, а из ока му склизне суза. Али, присутни су се, ипак, смејали, терали га да се клоновски преврће преко главе, вукли за косу.

— Еј, ти Смешно Лице! — викали су. — Скачи! Певај! Крevelји се, Смешно Лице!

Своје право име већ и он сам поче да заборавља. Узалуд је тражио да неком нацепу дрва или истресе тепих и тако заслужи кору хлеба. Људи су од њега захтевали да се преврће преко главе, да буде оно што јесте: Смешно Лице!

— Смешно Лице! Смешно Лице! — викало је за њим и велико и мало. На лицима деде сушиле су се сузе, чим би га угледали, лица одраслих развлачила су се у осмех. Дрвосеча поче да се на смешно лице привикава. Чак помисли да има некакве сврхе његов живот и исте ноћи први пут, спокојно заспа. Тако, први пут, након одласка из планине у сну виде своју жену, децу и дом. Жена се смешила, а суседи му добардан називали.

»Све је то само сан!« — помисли отворивши очи и пређе руком преко лица. — Гле — рече — где је брадавица? Где су длаке? — Дрвосеча још једном пређе руком преко лица, али брадавице није било, чак као да му се и нос смањило. Деца која су крај њега пролазила гледала су га у чуду.

— Шта је то са Смешним Лицем? — рече једно.

Сунце се као циновска светиљка палило на небу, када Дрвосеча забаци врећу на леђа и крете у свет да нађе своје лице. Ко зна колико је тако ишао, колико планина и река прешао. Али, нико Незнанца са црном капуљачом није знао, нико његово право лице није могао да му врати. Нико му више име није знао, чак га је и он сам заборавио. За све, па и самог себе био је: Смешно Лице!

О КАПЉИЦИ И ЦВЕТУ

У

часу када се дан од ноћи дели, заједно са Сунцем, роди се једна

Капљица и један Цвет. Радознала је била Капљица, румен и зачуђен Цвет. Како и не би? Свуда око њих треперило је жуто море песка и нигде ни друге Капљице, ни другог Цвета. Је ли чудо што им кроз главу прође да су јединствени, да су сами самцијати на свету? Нису још знали да су се у пустињи појавили, а већ су знали да блистају, да воле. Али, када се Сунце попе у сам врх неба Капљица рече:

— Морам отићи, морам, морам!

Задрхта Цвет, од стрепње, али не рече ни речи. Немир путовања потресао је Капљицу од врха до дна и жудња за одласком ускоро постаде јача од привржености Цвету. Кроз саму срчику Цвета прође језа: сам! Сам сред пустиње. Сам под окрутним оком сунца! Сам! У мирису Цвета осети се страх од смрти, али понос у њему био је јачи од страха. Цвет се пркосно усправи и рече Капљици нека иде. На трепавицама му је блистала роса. Можда суза?

— Не оклевај! — рече Цвет кратко. — Ако већ мораш ићи — иди!

Цвет саже главу, а Капљица скочи на Зрачак сунца, или је то, можда, био невидљиви небески коњић, ко зна? »Високо, све више, у плаву зеницу Сунца и ко зна куда још — идем!« — кликну Капљица, али не осети радост у себи. Њен Цвет у пустињи цвета само једном у сто година!

— Вратићу се, вратити! — викну Капљица. — Стићи ћу тачно кроз сто година, чујеш! — летела је Капљица мучена сумњом је ли Цвет чуо њене речи, или је остао доле без снаге да се одбрани, без могућности да се нада. Узалуд су јој друге капљице говориле да то није ни важно: земља је пуна цвећа! Узалуд је то и самој себи говорила. Небеске висине нису је веселиле, све док јој Зрачак који ју је дигао са земље не рече: чуо је Цвет! У исто ово доба, на истом месту — чекаће је кроз сто година. Нека путује, зар није то сама хтела?

Путовала је Капљица, путовала, ко зна колико је путовала! Пролетала су испод ње брда са снежним кабаницама пребаченим преко леђа, шуштале степске траве, венцима светиљки искрили градови, текле реке. А какво је тек море било! Капљица није могла да одвоји поглед од његове плавети, његовог сјаја. Све ниже и ниже спуштала се да га изблиза осмотри, кад под ударцем ветра поче падати облак на којем

је била. Падао је и падао, ко зна колико је падао! Наједном, Капљица осети како јој образи постају слани и како је неко вуче у дубину. Од страха она затвори очи. А, када их је отворила, виде да се налази на самом пешчаном дну, пред ногама премудрог Морског Цара чија је бисерна брада старцу до колена расла.

— Закуни се на верност и бичеш поданик највећег и најмоћнијег цара на свету! — рече Доглавник Морског Цара који је веома лично на јастога, али Капљица одречно одмахну главом. Како да остане на дну мора, кад је Цвет коме се заклела на верност чека? Капљица још и

не заврши своју беседу, а из округлог трбуха Морског Цара провали смех.

— Хах-ах, јесте ли чули? Ах—хах! — тресао се трбух Морског Цара, тресао се и Цар и Царева брада, а свита је, као одјек, понављала:

— Хах—ах, ах-хах!

Баш је будала Капљица! Будала будаласта! Ко би; сем будалице, могао да напусти морско царство? Цар одлучи да будалицу сјајем задржи у свом подводном царству. Забљешта бисер, просу се сјај седефа. Како су раскошни били корали! Како умиљати гласови морских звезда! Заврте се шарено коло око Капљице, ухвати се Капљица у коло. Хош, хоп! Ко ће брже? Ко веселије? Цуп, цуп! Заборави Капљица и на обећање и на повратак, и на Цвет. Кад, наједном, иза стене, ту где нежно сијају очи морског крина, виде Капљица двојника свог Цвета. Пљесну рукама Морски Цар и Цвета нестане. Али, свеједно: ма камо да се окренула Капљици се чинило да се, блеђи од корала, у даљини њише њен Цвет.

— Пустите ме, моћни Царе, да се вратим пустињском Цвету! — рече Капљица, али Цар одречно одмахну главом.

— Одлучено је да будеш жена мог Доглавника! — рече. — Одавде ти нема одласка.

Али, још и не заврши Цар реченицу, а ка Капљици доплива риба, отвори уста и викну:

— Улази! Брзо! Кад будемо на површини предаћу те побратиму Сунчаном Зрачку! — Улете Капљица риби у уста, а капљице морске поданице посрамљено сагоше главе. Умакла им, преварила их, бестидница! Шта да кажу Царевом Доглавнику? — питале су се, а за то време Капљица је путовала, мало стешњена у устима рибе, али безбедна.

— Гле, стигле смо! — отвори риба уста, а Капљица скочи на репић Сунчаном Зрачку и заједно с њим паде на ружу.

— Ах, како сам лепа! Најлепша на свету! — протегли се мазно ружа, а Капљица гневно узвикну:

— Којешта причаш! Постоји један пустињски Цвет и најлепши је на свету! — Викала је и напрезала се Капљица, али је нико сем трава и једног пужа није чуо.

— Шта ова бунца? — рече пуж. — Откуда цвет може бити леп? Нема кућицу и беднији је чак и од глиста које се бар у земљу могу увући кад почне киша.

Узалуд је Капљица говорила да у Пустињи нема кише. Пуж њене разлоге није хтео ни да чује. А и што да је слуша? Нема кућицу, ништа нема, прави просјак! Дебели богатун сави рокове и увуче се у кућицу. Нека га остави и крене својим путем! Пужић залупи врата и утону у сан. Али, Капљица не крете својим путем.

Нешто ју је носило, нешто ју је гурало. Свуда око ње била је тама. Није могла да разабере где је, док јој једна од сапутница не рече да су под земљом, јер их је пљу— сак захватио и понео. Како је далеко била светлосна чаша неба! Како недостижан Цвет!

Као уклетата лутала је Капљица испод земље, клизила низ леђа знојних рудара, низ шапице кртица и роваца, тражила извор. Захваљујући једном успело јој је да пробије кору земље. Како је сада шумела! Како се љескала на сунцу! Постајала све ведрија, све лепша! Готово већ поче да заборавља свој Цвет. И, можда би га и заборавила да над извором нису летели лептири кроз чија је крила пролазила светлост сунца, као некада кроз латице пустињског Цвета. И нехотице лептири су је подсећали на цветове које је неки луди ветар захватио и понео. И у сну и на јави поче се Капљици привиђати Цвет.

Тако је знала да је дошло време да крене. Позва Капљица свог небеског коњића, али Зрачак се једва проби до ње кроз мирисну завесу лишћа, зарони у воду и рече:

— Брзо! Брзо! Не опраштај се! Тежак и далек је пут пред нама.

Скочи мала брбљивица на репић Зрачку и путовање опет поче. Облаци су заједно с ветром летели на запад. Један једини, кад већ сумрак поче да се хвата, крете ка пустињи, једва им је успело да се закаче за њега. Опасан и тежак је био пут изнад планинских врхунаца, лакомислен и неопрезан облак. Је ли чудо што се за ледник закачио? Што Капљица остаде да чами у прозирној санти леда?

Ко би знао да ли би из ње икада и изашла да нема људи који освајају врхове планина. Један од њих, већ на измаку снаге, запали ватру на леднику, ослободи се Капљица и полете увис. Сребрна и лака крете Капљица поново ка пустињи. Ко зна колико је ишла? Јурили су је облаци и надлетале птице, ужасавали врхови високих планина, а путу никад краја. Ој, како је уморан био зрачак!

— Ко зна постоји ли још увек твој Цвет! — рече зрачак. — Зар не видиш да је свуда око нас само песак?

Облак који их је носио растапао се од врелине, али Капљица није одустајала.

— Још мало, још маличко! — храбрила је свог небеског коњића. — Мој Цвет се рађа само једном у столећу. Може ли без мене да се роди? — дан када је Цвет требало

да процвета био је близу, све жудније је хитала Капљица к истоку. Узалуд су је мамиле звезде, узалуд је наговарао Месец да се одмори. Какав одмор!

А онда баш кад се сунце рађало, угледа Капљица знано место и на сувој гранчици пустињске биљке један цвет. Свој Цвет.

— Било је то дуго чекање! — шапну Цветак, а онда да то не би личило на прекор — брзо додаде: — И није било тако дуго! Знао сам да ћеш доћи! — исправи се гордо Цветић, а мала скитница задрхта. Је ли могуће да је сто година прошло? Да је сто година светом лутала?

Како да буде сигурна да све то није само сан? Изнад ње је исто небо, исто сунце на небу, исти песак, исти Цвет. Али, зашто су им сећања другачија?

Сунце је над пустињом брзо расло, титрала је јарица као златна ватрица. Капљица чврсто приону уз свој Цвет. Шта их се тиче пустињски ветар који ваља песак као таласе? Шта мари ако и њих понесе? Капљици се, наједном, учини да с Цветом поново некуд путује, да путу краја нема..

Па и нема!

ЦРВЕНИ МАКОВИ

Ж

ена је почињала већ да стари, али је туга што нема деце није напуштала. Млађе се небо и земља сваког пролећа, плоде рибе у води и птице у ваздуху, све улице и све куће пуне су деце, само се у њеној ни дечји плач, ни дечји смех не чује.

Пуна горчине леже жена и усни да је у поље макова изашла. Хладно и чисто било је небо у њеном сну, нигде никога — само макови црвени и лелујави какве никада раније није видела. Чини се да се црвена линија макова пола и плава ивица неба мешају у даљини као да је дуга сишла на земљу, а на високим, сребрнстим стабљикама играчице у црвеним сукњама трепере ли трепере: црвеном колу нигде краја.

— Гле, неки су од њих зрели! — ускликну жена и набра читав сноп макових чахура. »Могла бих их понети собом!«, помисли и као крилата полете с маковим чахурама у наручју. Над њом је било небо, под њом зањихано поље мака, црвено и бескрајно. Није се питала како то, одједном, лети; куда лети. Летела је ослобођена страха, чак и тежине свог сопственог тела, кад зачу гласак:

— Не стежи нас толико!

— Ко то говори? — жена погледа око себе, испод себе, али нигде никога није било. »Мора да ми се причинило?« помисли, али глас понови исту примедбу. Окрену се жена ка месту одакле је глас долазио и виде како из чахура у њеном наручју вире сићушне главе деце. Ој, како су им се смејале очи, блистала лица! Затим, једно по једно поче да се извлачи из чахуре, отреса црвеним крилцима и лети ка земљи. Био их је већ читав рој, али жена је узалуд покушавала да ухвати, да задржи бар једно. Као ветрић су јој кроз прсте промицали, лепршали даље, нестајали. Још је једна једина чахура од читавог снопа била неотворена, а онда се и она распукну и три пара светлих очију погледаше жену. Као малена сунца зрачила су им лица, бљештале очи, жена уздахну. »Кад би бар једно било моје!« — помисли, састави шаке да их задржи, али и ово троје склизну јој кроз прсте и одлете.

Над пољем макова, све докле је око допирало, лебдело је и играло се читаво јато мајушне, насмејане деце. Како им је смех звонио! Како су, као да је зачикују, кружила око женине главе!

Полете жена да бар једно од њих стигне, али што је брже она летела — деца су све брже одмицала. Коначно их сасвим нестане. Пред запањеним погледом жене сада је било само празно небо и заталасано црвено поље мака. Од разочарења, од ужаса жена крикну и пробуди се. Низ образ јој је клизила суза. Она подиже руку да је обрише, кад некакав танушни глас рече:

— Пусти ме, сам ћу!

— Ко си ти? И шта ћеш сам? — жена се осврте унаоколо, али у соби никога није било.

— Ја сам твој син! — рече глас и жена на руци, коју је принела образу, осети неки слабашан терет. Када је боље погледа — виде сузу. Суза се, наједном, распрсну и из ње изађе дечак мален и окретан, али тако прозрачан да се могло гледати кроз њега као кроз стакло. Као кап росе блистао је и смешио се. Жена подскочи од радости,

али се одмах затим забрину: шта једу таква малена, светла бића? Како се бране од хладноће?

Све што је најкусније могла да смисли — давала му је, у најмекше и најтоплије тканине га облачила и дечак је растао, али танак и прозиран као воденбиље.

»Биће јачи!« шапутала је жена у себи. — Биће најјачи! Како је само паметан, како леп! — показивала га је с поносом рођацима и пријатељима, тражећи у њиховим очима искру дивљења за своје дете. Али, људи су с nelaгодношћу склањали поглед, слегали раменима и одлазили без одговора. Дечак је само својој мајци био паметан и леп. Остали су у њему видели мало, слабашно, готово наказно створење. Али, жена је веровала у свог сина. Чак је почела да машта како ће он једнога дана стварати чуда. Зар није, мимо све деце, из сузе рођен?

Али, малишан се плашио деце. Међу њима, у школи или на игралишту, осећао се као међу некаквим суровим циновима. Једнога дана заплака и одби да и даље иде у школу. Тамо му се сви ругају, ћушкају га и смеју му се.

— Нисам ја за школу, мајко! — рече, сагнувши главу, али жена ни овога пута не одустане:

— Подигни главу и иди! — рече кратко. — Лепши си и паметнији од свих. Ако те буду гурали — и ти их гурај! Ударе ли те — и ти удари! — жена помилова дечака по глави, поправи му наборе на огртачу и погледом га испрати низ улицу.

Оклевајући, пође дечак. Оклевајући, врати први ударац. И, гле чуда! Други су сада пред њим узмицали. Престале изругивање и гурање, али читање и писање и даље су за дечака били права мука. Речи учитеља зујале су као мушице око његових ушију: чуо их је, али није могао да разуме.

— Никада ја то нећу научити, мајко! — рече и гневно одбаци књигу, али се жена само саже и поново је стави пред сина.

— Хоћеш! И можеш! Ти све можеш: ти си из сузе рођен! — жена привуче дечака к себи, загледа му се у очи и осмехну: — Немој то никада заборавити!

И гле, поче да чита, поче да пише, поче да разумева дечак учитељеве речи. Растварала су се пред њим чуда земље као велика, с љубављу написана књига. Нарочито је добро схватио тајне трава и тајне лепе речи, уверен да нема зла које се не може отклонити једним или другим. Је ли чудо што у дом дечака из сузе рођеног поче долазити народ да тражи помоћ за своју болест или тугу?

Постаде славан дечак из сузе рођен, дорасте до младића, али је свеједно био прозираи и мален, као да једино себи није могао да помогне. Девојке су као кроз стакло гледале у њега или мимо њега: ниједна да се осмехне, ниједна да му пружи руку. Младићи су били још суровији: — Од гуштера змај не бива! — говорили су и смејали се. Поче да проклиње момак своју судбину, а мајка поникну очима, први пут осећајући да је немоћна да помогне. Затим се једнога јутра диже још пре зоре и пође у свет да нађе лека невољи.

— Шта да радим? — питала је и дрво, и поток, и звезду, и жабу. — Где да нађем срећу свога сина? — понављала је, без престанка, док не додија Источном ветру њена јадиковка, па рече:

— Своју срећу твој син мора сам наћи. Ти је не можеш тражити уместо њега, али погни се на Сунчев Брег и питај Сунчеву мајку за савет. Ако она не зна где је срећа твог сина — нико неће ни знати! — Источни ветар пође за облацима, а жена крете да нађе Сунчев Брег. Нико није знао где је тај Брег, али жена је настављала да га тражи. Преко трња и преко камења, преко ледника и усијаних пустиња ишла је жена не марећи ни за бол, ни за глад, ни за жеђ.

Тако и до Сунчевог Брега стиже. Како је само трептао сав од живог жара саздан! Каква је јара из њега ударала! Је ли чудо што људска нога на њега никада није крочила? Али, не уплаши се жена, не обрати пажњу на жар који јој је скидао кожу са табана и стиже до врха Сунчевог Брега још пре него што је сунце из мора изашло.

— Откуда ти овде, жено? — зграну се Сунчева мајка. — Ко те је пренео? Шта хоћеш?

— Сама сам дошла! — рече мајка. — Тражим срећу свог сина!

— Ти му је не можеш дати! — Сунчева мајка заврте тужно главом. — Његова срећа је у девојци с цветом у оку, а девојка је у пољу макова зачарана. Да би ти син до ње стигао — ти мораш да нестанеш, мораш да у сунчеву пећ — док сунце око земље не обиђе — голим рукама бацаш жар! — рече строго Сунчева мајка. — Боље се врати одакле си и дошла. Претешка је цена коју би требало да платиш за срећу свога сина.

Сагнуте главе жена је размишљала, затим рече:

— Платићу је!

— Онда знај да више никада нећеш бити с њим.

— Како ћу знати да је срећан?

— Видећеш га! — у гласу Сунчеве мајке зазвуча туга. — Али, он неће видети тебе. Повероваће да си мртва и у својој срећи заборавиће на тебе. Пристајеш ли још увек?

— Нека буде! — жена уздахну и голим длановима захвати прву гомилицу жара. Како је жарило! Како болело! Са дланова су јој као латице макова отпадали парчићи коже. Гледала их је како падају са висина на земљу и претварају се у црвене цветове мака, али ниједном није јаукнула. Макова је свакога дана било све више. Већ су читаво поље прекрили. »Као макови у мом сну!« — помисли жена и виде како, крупнији од свих, израста један цвет, а из њега излази девојка с цветом у оку, смеје се и полази к истоку путем којим је жена дошла.

— Твоја је служба завршена! — Сунчева мајка таче женино раме. — Можеш ићи.. — од додира руке Сунчеве мајке жена осети како, наједном, постаје прозрачна и лака. Затим, претворена у најлакши и најнежнији од свих облака, ношена источним ветром, и она пође путем којим је девојка из мака рођена пошла.

Полако, са висина силазила је све ниже и ниже, док не угледа познати предео и родну кућу. По смеху који је оданде допирао схвати да је Сунчева мајка није преварила, и задрхта: желела је да види свога сина, мора га видети, мора, мора.

А када је дошао и тај тренутак, жена сопственим очима није могла да поверује. Зар је могуће? Је ли тај осмехнути момак заиста оно исто слабашно и вечно забринуто дете? Мајка претворена у облак спусти се још ниже: био је то њен син! Смејале су му се и очи и образи. Од среће — жена заплака, а младић подиже главу као да нешто наслућује. Чудо! У ведром, плавом небу сав сребрнаст лебдео је облак обасјан сунцем, а из њега су пљуштале капи кише. Како је која на земљу пала претварала се у крупан и црвен маков цвет. Убрзо се читаво поље око младићеве куће црвенело као да га је захватио неки изненадни пожар. Пун светлости, облак је и даље стајао ниско над земљом и од њега је све, наједном постало благо и тихо. Узалуд су ветрови покушавали да облак понесу собом. Облак је одолевао и променама годишњих доба и ветровима.

Понекад, у зору и у сутон људи су га видели како се спушта тако ниско да је изгледао као да завирује кроз прозор. Ко зна: можда је тако и било, можда се људима само причинило.

Једно је сигурно: нигде на свету макови нису били тако црвени, тако крупни, нити је ико боље од дечака из сузе рођеног познавао тајне трава.

ОГЛЕДАЛО

Корачала млада жена улицом, а за њом се и велико и мало освртало.

Такав је сјај и таква радост из ње избијала да се чинило — сунчана се зрака у Лепотицу претворила. Не иде, већ трепери. Помишљајући на мужа и малог сина сама се сопственом ходу радује, кад, наједном, као укопана застаде Лепотица и сенка јој пређе преко лица: у сусрет јој је долазила старица толико јадна и погрбљена да се чинило истога ће се часа као бритвица преклопити и сложити на земљу.

»Баш је тешка старост!« — помисли Лепотица, гледајући како се бакица устрашено прибија уз зидове, док су пролазници, журећи, као раздражене осице налетали на њу. На прелазу, старица застаде. Очигледно је требало да пређе на другу страну, а река људи и возила није престајала да тече. Лепотица јој приђе, узе је за руку и преведе преко улице, као да је по уском брвну преко набујале реке преводи.

— Хвала ти, кћери! — рече бакица и упита је чиме би јој се могла одужити. Али, Лепотица слеже раменима: све она има! И породицу и дом, шта би још могла да пожели?

— Никад се не зна! — рече старица и пружи јој огледало не веће од длана, рекавши да таквог није било, нити ће бити. — Ако се у њега добро загледаш и из дна душе нешто пожелиш, огледало ће се разбити, али жеља ће ти бити испуњена! — старица се осмехну, а Лепотица узе огледало више да старицу не ожалости, него што је веровала њеним речима. Изненади је, ипак, што старице наједном, нестаде, као да се у дим претворила. Да јој на длану није било огледала могло јој се причинити да јој се старица само приснила, али огледало је било ту. Она га ћушну у шкрињу међу кошуље, па заборави и старицу и сусрет.

Јесу ли, затим, дани или је иверје по брзој реци летело?

Порасте и разграна се трешња под прозором Лепотице, на дебелушним ножицама усправи се син. Једва се Лепотица још и сећала старице и њеног дара, кад извлачећи кошуље из шкриње наиђе на огледало.

— Гле, камо се оно сакрило! — узвикну и загледа у своје радосно лице у огледалу, сети старичиног мучног хода, па прошапута: — Кад бих заувек остала овако млада, овако лепа, кад бих живела вечно! — и не дорече она своју мисао до краја, а разлеже се оштар, танани писак. Огледало у њеној руци распрсну се и разлете на све

стране. — Шта би? — крикну млада жена, па поче скупљати расуту парчад огледала. Али, никако јој није успевало да их сакупи: нека су међу даске у поду западала, друге је струја ваздуха односила кроз прозор. Утом, заплака у дворишту мали син. Ћушну Лепотица сакупљену парчад међу кошуље, па потрча у двориште и заборави и огледало и своју нејасну зебњу.

звезде године не броје: тек што пребаци Лепотица шал преко рамена — десет година мину. Не окрете се добро — а син у момка израстао, мужу седина чело покрила. А она увек иста: ниједне боре на лицу, ниједне седе у коси, лаконога и насмејана као сунчани зрачак лети кроз кућу. Чуди се што јој остарили отац и мајка, другарицама се лице спарушило, трешња као џиновски, зелени облак над кућом лебди.

— Ах, требало би о томе размислити! — рече себи, али још своју мисао не домислила, а помрли отац и мајка, син невесту довео у кућу, већ и унук двориштем трчи. Гледа је муж и рођеним очима не верује: вршњакиње јој се смежурале као орахова мезгра, а она од јутарње звезде сјајнија! Коначно се осмели да је запита шта се то с њоме збива, али се жена само осмехну, и помисли: »Можда је ово само сан? Ако и јесте, нек потраје!« Утом се невести између обрва уцрта бора, побеле коса изнад слепоочница. Кад неко непознат уђе у кућу већ се снахи обраћа као свекрви. У оку снахе, па сина виде Лепотица прво чуђење, па прекор.

Уздахну Лепотица, а у зору првога снежног дана умре муж. Ни у сну, ни на јави није могла да заборави његов поглед. »А ти?« — питао је очима. »Шта ја?« — Лепотица самој себи слегањем рамена одговори, кад су сахране учестале тако да јој се чинило како нема више ни венчања, ни рођења ни крштења. Један за другим одлазили су под земљу познаници, рођаци, суседи. Све мање је било познатих лица у улици, у граду. Па и сама улица, сам град почео да се мења. Наместо башти и кућерака шикнуло у небо јато кула начињених од бетона и стакла. Син се повијати к земљи стао, унук невесту довео у кућу, већ и праунук кућом трчи, а она стално иста.

С чуђењем, прекором и као неком мржњом гледају је снаха и син, улица и град. — Ђаволу је душу продала! — шапућу већ и они који су с њеним унуком на свет дошли. Је ли чудо што схвати Лепотица како свима око себе смета? Што виде да не разуме људе око себе? Већ се изгубили и послови које је волела: ко још меси, ко тка? Нема места за разбој у стану, и она је ту сувишна.

— Проклето огледало! — шапну једнога јутра у себи. — Кад бих бар мало остарила! Можда би син и унук милији поглед имали! — Пажљиво и да је нико не види, покуша Лепотица да састави комадиће огледала. Узалуд! Ту и тамо недостајало је понеко парче, јављала се пукотина. Свако парченце, понаособ, враћало јој је њен лик: насмејан, блистав, проклето млад! Безуспешно је покушавала да споји ивице парчића. — Ах, дођавола! — уздахну Лепотица и погледа ка улици, али улица као понор ка њој зјапи, људи се тек као тачкице виде. Нигде дрвета: само неки ћутљиви, ужурбани пролазници. Чак јој се и рођени син чини туђим: поседео, погрбљен, ћути.

Тако, ћутећи, и на онај свет оде, оставивши мајку сину и снахи од чијег је сина и снахе она већ била млађа! Шта је могла да прича с њима? Људе које је она волела, они

нису знали ни по чувењу, а како се некад живело није их занимало. Сувишна и туђа живела је Лепотица, узалуд чекајући да дођу старост и смрт.

А онда, једнога дана, одлучи да смрт и старост сама потражи, да се својима скине с леђа. У светлу, пролећну зору сиђе Лепотица са стаклене куле и пође од града до града распитујући се за старост и смрт. Али, на сва њена питања људи су само слегали раменима. Шта јој је тако младој и лепој? Зашто ђавола зове? Царство смрти? Па, нико се оданде није вратио да пут каже! Смејали су јој се људи у лице, саветујући јој да се окане свог трагања: смрт ће и сама доћи, сваком долази!

Али, њој није долазила и она одлучи да на другој страни тражи одговор и решење своје муке. »Можда су звери мудрије!« — пође Лепотица у гору, али зечеви, веверице и срне одговор нису знале.

— Смрт је у вуку! — шапутали су зечеви и срне.

— Смрт је у орлу! — рекла је веверица.

— Смрт је у ловцу! — узвикнуо је орао.

— Смрт је у змији! — крикнуле су све животиње углас.

Зађе Лепотица у шипраг, зазва змију, али јој змија рече:

— Над тобом ја немам моћ!

— Па, шта да радим? Како да стигнем у царство смрти! — заплака Лепотица, а змија рече:

— Ићи ћеш дуго! На дну мора је пећина, у њој бисерница шкољка, а у шкољки две траве. Једна је трава живота, друга је травка смрти, обе су исте. На теби је да зарониш, да их нађеш, да распознаш. Одабереш ли травку живота, нема ти спаса: вечито ћеш земљом лутати — склизну змија иза стене и нестане, а Лепотица пође у сусрет својој судбини.

Ко зна колико је ишла! Ко зна када у море заронила! Шљунак на обали не говори о томе. Но, када се пред зору утиша море причају рибари како виде да из мора излази једна жена, али приче су им различите. Једни тврде како виде старицу толико повијену да им се чини како ће се истога трена као бритвица преклопити. Други су уверени да се првима старица само привиђа: из мора излази Лепотица од јутарње звезде блиставија. У руци су јој две травке, гледа у њих, оклева коју да одабере, коју да баци.

КРИЛАТИ БЕЛКО

Једно лакомислено племе мрава сагради мравињак у врбаку поред реке.

Како су само запињали! Како журили! Али, успело им је да пре зиме подзидају мравињак и обезбеде храну и себи и својим будућим потомцима. Као да су знали да ће зима бити жестока скупљали су свако зрно, сваку влат.

А зима је била дуга и снежна. Страшљиво извирујући у чудесну белину спољног света, размишљале су мравице-мајке о судбини своје још нерођене деце, док је мраз ткао у жбуњу лаке и сребрнасте чипке. Како су беле и ледене биле крошње дрвећа! Како су се, притиснуте снегом, сагибале до земље! Али, у мравиљаку је било топло, а у јајашцима су равномерно куцала срца будућих мрављих витезова и лепотица. Чинило се као да чекају избијање неког невидљивог звона, па да се јаве. Кад, наједном, као прасак скривене пушке пуче пролеће. Распали сунце по реци, поче да се топи лед. Као да је нека невидљива рука окретала свет наопачке — све изненада постаде бучно и зелено, а под налетом подземних вода поче да се тресе мравињак.

— Шта сам вам рекао? — подиже обрве мрав вратар који је изнад свега волео да опомиње и прориче. — Које још племе, са зрном памети у глави, гради мравињак у врбаку? Где има врба има и воде, а зна се какве опасности крије вода у себи!

Гунђао је старац, гунђао, али нико и не обрати пажњу на њега. Сви до једнога журили су и запињали теглећи терете веће од себе, и до зоре успело им је да склоне мравињак на безбедније место.

А у зору, баш кад се сунце купало у реци, почела су из јајашаца да искачу мравља деца. Нико није имао времена да погледа јесу ли им све ногице на броју, јер вода је као змија плазила ка мравињаку. Али, када је сунце одскочило изнад реке, и вода се повукла. У истом часу искочио је из јајета мравић другачији од све остале мравље деце.

— Гле, какав је! — узвикнула је мравица-бабица. — Је ли мрав?

Њен узвик сакупио је сав мрављи народ, али су мишљења задуго била подељена. Мравуљак није личио на остале: био је велик и био је бео, док су сви други били црни, или у најгорем случају смеђи. Задрхта мравица мајка. Бели мрав био је њено дете. Није га се могла одрећи. Зато се обрати племену и рече:

— Ако сам ја мрав — зашто се у мога сина сумња?

Племе постиђено саже главу, али сенка сумње остаде. Бели мрав — ко је још за таквог чуо? Искоса и потајице пратили су старци рашћење белог мравка, очекујући да једног дана, ипак, промени боју. Али, што је више растао, бели је мрав постајао све бељи. Мајка је слутила да је то због оне беле, снежне зиме, али како да то другима каже? Остали мравићи зачели су се, такође у дугим белим ноћима: зашто је само њен син бео?

Белко за мајчине муке није знао. Растао је и јачао, али га игре браће нису привлачиле, још мање скупљање хране за зиму. Уместо да тегли храну, Белко је пратио лет лептира, лелујање травки на ветру, шум потока. Дуго у ноћи остајао је будан следећи ход месеца и снено шапутање звезда. Ујутро, зато, није могао да се пробуди.

— Осим тога што је бео, он је и лењ! — прекорно рече Поглавица мрављег племена, а Белкова мајка поцрвене. За мраве нема тежега греха од лењости. Она поче будити Белка мало раније. Сада је на време стизао у школу, али је учитељ, свеједно, био незадовољан. Шта хоће та главата, бела наказа? Кога се у мрављем племену тиче шта раде звезде и лептири? За мрва је да научи све о налажењу хране, о узајамним дужностима и помагањима, о грађењу мравињака.

— Премного мисли и превише пита Белко! — изнесе Учитељ своју оптужбу, а Поглавица племена рече:

— Терај га да више учи и вежба!

Какву тек то збрку изазва! У учењу, у трчању, у раду — Белко је био спретнији од свих. Саплеменици више нису имали очи за њега.

— Гле, како се прави важан! — рекли би након сваког Белковог подвига, избегавајући да га приме у свој круг. Узалуд је несрећни Белко размишљао у чему је његова грешка. Узалуд се зарицао да ће бити бољи! Јер, што је он бивао бољи — браћа су све отвореније бежала од њега, све суровије одбијала да га приме у свој круг.

Тако је имао још више времена да посматра свет око себе. Колико је само мржње, колико глупости било у ливади! Је ли могао Белко да не примети како зелена жаба више од славујеве песме цени свој крекет? Је ли могао да не види како пуж мисли да је најпапетнији на свету? Шта да се за мравље ратове каже? Ој, Ој! Како су дрвени мрави мрзели жуте, жути црне, а сви: и црни, и црвени, и жути — њега само зато што је бео!

С чежњом у срцу одлазио је Белко на починак, увек се изнова надајући да ће у току спавања променити боју, увек изнова с ужасом запажајући да је остао исти, да је једино још мајци добродошао..

Био је већ у узрасту кад се напушта родитељски дом. »Како ће наћи невесту? Како засновати породицу?« — будила се обливена хладним знојем Белкова мајка, са

страхом гледајући како се на леђима њеног сина нешто надиже, нешто пупи. Шта? Није могла да одреди: биле су то, у почетку, некакве гукице које су мировале извесно време. »Можда је то неко одступање у развоју? Можда га други неће ни опазити?« Покушавала је мајка да победи своју стрепњу, али није прошло ни два дана а из отеклине је избило нешто налик на крила. Већ следеће недеље забуне није било: крилца су се претворила у крила.

Бео мрав! Крилат мрав! Какав ужас!

Савет старца донесе одлуку да се Белко искључи из племена. Нека се настани негде у близини, али нека живи сам. Погнуте главе, без отпора прихвати Белко своју судбину. Али, бити близу племена, а издвојен, било је горе него бити сасвим одбачен, јер је ономогућивало пут к другима. Ако би га ико и примио? небесима и цвећу не припада, а звезде и лептири осећају да није њихов род!

Крилати Белко поче и од сопствене сенке да бежи, у траве, све дубље, и све даље. Тако и на речну обалу изби.

— Гле, какво сребрно чудо! — застаде Белко задивљен блистањем реке и не примећујући да му се иза леђа прикрада хитра, зелена гуштерица. Када је угледа — учини му се да у лице смрти гледа, подскочи од ужаса, крила се сама од себе раширише, а струја ваздуха повуче га увис. Како је големо, како замршено било море трава и жбуња. Белко није могао да се поврати од чуда. Као лептири, као вилин-коњици, као птице и он најпрезренији међу презренима — лети! Лети, а испод њега промиче сребрна плоча воде, мравињаци ситнији од камичака, крошње липа!

Сав у грозници врати се Белко свом дому, али читаву ноћ није успео ока да склопи. Можда му се летење само приснило? Само као чудо у грозници приказало?

Како је споро свитала зора! Једва је Белко дочекао да сунце дотакне реку, па да излети и испроба снагу својих крила. Лепа Поглавичина кћи и остали мрављи народ сопственим очима нису могли да поверују. Који је још мрав летео? А, ипак! Крилати Белко све брже се дизао у висину. Како су малене сада биле крошње дрвећа, још мањи и безначајнији мравињак! Ој, како је летео Белко, прелетео ливаду и реку, осетио лагани умор у крилима и спустио се на златасту главицу маслачка.

— Како је леп! — узвикнуо је један зрикавац.

— Како брз! — прошапутао је маслачак. — Сигурно је мрављи краљ!

Крилато бело сироче ухвати вртоглавица од тих речи. Час му се чинило да то весела ливадска деца о њему говоре, час да се преварио. Ипак, заједно, с мраком стиже и Белко мравињаку. Можда и зато што је, поред осмеха мајке, приметио и осмех на лицу лепе Поглавичине кћери, ко зна? Свет испод њега ширио се у свој својој лепоти, а крила су му свакога дана постајала све бржа и све јача.

Тако једнога дана, одлете у небо више него икада. Није ни опазео да се под њим као злокобна крила врана — гомилају облаци. Изби брз и жесток плусак. Белко био је

изнад њега, али није могао а да не осети страх за мравињаком, да самога себе не прекори: »Баш сам будала! Зар ме не терају од себе, не презиру? Што бих ја бринуо о њима? »

Али, љубав у њему била је јача и, само што плусак мину, а Белко се ступи ка мравињаку. Ој како је беснела река! Како расла од изненада надошлих вода! Како јурила ка мравињаку. Али, јурио је и Белко, напрегао сву своју снагу и стигао до мравињака пре реке.

— Све остављајте и бежите! Река се излила из корита! — узвикнуо је једва долазећи до даха, а један охоли млади мрав насмејао му се у лице, упитавши:

— Мислиш ли да ти једини имаш очи?

Али, смех који је пропратио његове речи био је кратак: племе је добро начуљило уши и чуло хуку реке. Камо да беже нису знали, то ни сам Поглавица није знао. Све очи упрле су се у Белка. Одбацили су га: шта ако одбије да им покаже пут, ако одлети и не осврнувши се на племе? Крилати Белко и сам је неко време оклевао, а онда рече:

— Пођите за мном!

У свој моћни загрљај Белко прво узме своју мајку и однесе је на оближњи брежуљак. Затим, пренесе све старце и старице, јер млади су бежали и сами, безобзирно гурајући слабе и болесне. Још једном, последњи пут долете Белко мравињаку и у задњем часу зграби кошарицу с мрављом децом: матица воде ју је већ вукла к дну. Из груди мрављег племена изви се крик олакшања, а онда се мајке окренуше деци, старци скупљању имовине. На Белка се нико и не осврну, само што један од осрамоћених младића рече:

— Види га како се прави важан!

Била је то она једна, последња кап: стид и гнев зали образе Крилатог Белка. Он се поклати мајци и рече да одлази: хоће ли с њим — он више не може остати у племену!

Ошамућена од умора и страха мајка није знала шта да учини. Како да остави племе? Како да Белка остави самог? Зато рече:

— Остани, Белко! Племо ће знати да цени твој подвиг.

— Али, ја више не ценим племе! — изви се крик из груди Крилатог Белка, а племе у чуду остаде немо. Тога није било, нити ће бити! Он бунца. Који је још мрав својеволјно отишао из племена, побунио се!

Узалуд су га задржавали! Погнуте главе, са сланом куглом у грлу Белко је кренуо низ брежуљак. У ушима му је зујало: сам! У читавом овом проклетом свету он је — сам! И нигде ни брата, ни друга. Уз следећи брежуљак једва је успео да се попне, а био је то брежуљак какав се за мравињак само желети може. Али, чему мравињак, ако

у њему никога немаш? Као ледена вода обливала је Белка самоћа, кад зачу неко дахтање. Ко би то могао бити? Окрене се Белко лево, па десно: свуда унаоколо ширила се празнина. С тугом у срцу поче Белко да гради нови дом, али дахтање није престајало. Коначно му се поглед спусти низ брежуљак. И гле: полако и посрћући уз њега се пењала мајка, а придржавала ју је Поглавичина кћи. Не верујући да је таква срећа могућа — Белко се уштину за мишицу: чуда се само у лудим сновима догађају. За који часак привиђење ће се распршити као облак ношен олујом. Он ће поново бити сам!

Али, безразложно је самоме себи наносио бол. Две мравице пењале су се ка њему, осмехујући се, а на источној страни неба растао је месец бео и крилат, као најкрилатији бели мрав на свету.

О ПАПАГАЈИМА И ОВЦАМА

Б

ило једном једно Царство и у Царству један Цар. Царство је било

малено: са три замаха крила птица да га прелети, у лакој касу јелен да га претрчи. А Цар? Е, па у малом Царству и Цар је био мали: у трку зец да га доскочи, жаба прескочи! Али, Цар то није знао. А и како би могао знати? У Царству јелена и зечева није било, а поданици у небо нису гледали. А и што би? Нека лете птице својим путем: њихов Цар највећи је, најмоћнији на свету! Зар му нису звездочатци још при рођењу прорекли да ће памећу и величином надмашити сто и једног бившег Цара? Зар му нису због тога наденули име Мики-Но, што на језику Царства значи: »Велики и највећи?« Зар му нису, касније, доглавници то име заменили са Микики-Мики-Но?« А то, наравно, значи: »Највећи од Највећих?«

И шта сада? Зар се Цар другачије но царски и смео држати? Зар је смео да примети како није већи од педља, да поданицима једва сеже до колена? Први Доглавник и за то нађе лек: зашто би поданици пред Царем стајали? Нека клекну. Још боље: нека пузе! Срећни су и задовољни, зашто би морали бити и усправни?

Тако Цар стече мир. А Царство? Цветало је, блистало Царство од поноса. Путници и намерници односили су у свет приче о срећној Царевини окруженој високим, стрмим литицама и Цару Царева који влада умерено и мудро. Зар није само неколицину дао скратити за главу у току читаве своје владавине? Као да су то и биле некакве главе! Пуно класје сагиба се ка земљи! Ово су били празни класови: дизали су се превисоко.

Прича о пуним и празним класовима као ветар, као стрела обиђе Царство. У срећном Царству срећног Цара сада су постојали класови тако пуни да су им главе земљу дотицале. Живот се настављао. Истина, нешто спорији и сетнији но у другим мање срећним земљама. Чему хитња? И ходом мравца и трком антилопе стиже се истом крају!

Након сече празнога класја Цареви доглавници нису имали брига: али Цар изгуби мир и не нађе га ни дању, ни ноћу. Нарочито су ноћи биле ужасне. Доносиле су снове које никаквом наредбом ниси могао укинути. Били су то увек исти, мучни снови у којима су се неке празне главе усправљале и све више и више расле. Цар им је једва мало изнад стопала допирао. Већа од прекоморских лађа била су та стопала. Како им умаћи ако реше да се помере? Сравниће те са земљом, а да не приметите ни да си постојао! Из таквих снова Цар је излазио сав слеђен од ужаса.

Узалуд је тврдила Царица да су снови бесмислица и бапска прича. Узалуд су му поданици упућивали узвике пуне дивљења! Цар је од страха једва дисао. Коначно се присети: или ће отићи он, или поданици чија је висина изнад прописане!

Ту већ Први Доглавник стави прст на чело. Затим Доглавник Првог Доглавника стави прст на чело. Па Доглавник Доглавниковог Доглавника стави прст на чело. Шта да се ради? Оде ли Цар — нема Царства! Оду ли поданици — ко ће хранити Цара и Цареве доглавнике? Ко орати? Ко сејати? Ко жњети? Мислио је и размишљао Царев Први Доглавник. Од силних мисли изгубио је сан Доглавник Првог Доглавника. Пушила се глава од премишљања Доглавнику Доглавниковог Доглавника. На крају се сете: поданици могу остати у Царевини, али ће послове обављати ноћу кад Цар спава да га не би ометали у испуњавању важних царских обавеза.

Тако се Царство подели на дневно и на ноћно, мада нико није знао у чему се састоје Цареви важни задаци. Можда је то било устајање? Доручак? Одмор након доручка? Мењање кревета? Избор Царичине нове хаљине? Јер за сваки обед Царица је морала обући нову хаљину, што је и разумљиво: каква би она била Царица ако би на њој биле једне те исте крпе?

Поданици су се све брже навикавали на ноћни живот. Постепено, сами од себе, почели су да се рађају поданици једва већи од педља. Злонамерници тврде како су мајке чврсто повијале децу да би престала да расту, али доказа нема. Цара су полако напуштали мучни снови. У срећном Царству срећног Цара завлада мир. Чим би Цар отворио уста да нешто каже, доглавници би углас викнули:

— Аварди, Микики-Мики-Но!

На језику Царства то је значило: »Тако је, Највећи од Највећих!«

Поданици су убрзо схватили да није паметно отворати уста. Деца су била још мудрија: рађала су се без језика! Срећни живот Царства текао је у потпуној тишини, сем што би Цар, понекад, нешто прошупскао, а доглавници повикали:

— Микики-Мики-Но! Микики-Мики-Но! Микики-Мики-Но!

Цар је брзо заборављао шта је питао. »Микики-Мики-Но!«, као слатка звоњава, пратило га је након сваке изговорене речи. Ах, како је слатко спавао Цар! Како су слатко спавали Цареви доглавници! Једино су шваље биле будне по сву ноћ. Зелена и плава свила бљештала је на Царевим доглавницима, с изузетком Првог и најглавнијег Царевог Доглавника којем је више пристајала црвена свила. Зелена капа и жуте папучице издвајале су га од осталих, ко каже да није био отмен? Као шарени бљесак промицао је дворцем, будан свуда и у свако време, насупротив Цару који се трудио да надокнади раније несанице те је спавао од доручка до ручка, од ручка до вечере, а о размаку између вечере и доручка да се и не говори! Зидови су могли да затворе уши, јер поданици више нису отварали уста. Чак је и ветар над Царевином утишавао глас, је ли птицама преостало ишта друго? Као стаклено звоно тишина је поклапала Царство. Већ је и Цар некако мутно осетио да нешто није у реду, па за доручком упита свог Првог Доглавника:

— Шта је овим људима, за име света?

Доглавник само рече:

— Микики-Мики-Но!

Доглавник Првог Доглавника рече, такође:

— Микики-Мики-Но!

А Доглавник Доглавниковог Доглавника шта је могао рећи него:

— Микики-Мики-Но!

Заглухнут слатком звоњавом њихова гласа Цар заборави шта је то што је хтео да упита, па мало замишљен продужи обилажење Царства. Стазе су му се под ногама утибале, а главе поданика биле савијене до земље. Класови пуни мудрости, ах, како је срећан био Цар! Сада су му и ноћи биле мирне: ужасни снови нису стизали ни до капије дворца. Ближио се дан Велике Светковине.

Је ли потребно знати шта се светкује? Славља су славља! Китио се дворац, украшавале улице. Чак су и презрене звезде биле позване да увеличају славље. Шта тек да се каже за Цареве других земаља? Кочије пуне цвећа и хране гомилале су се пред капијама дворца: ништа није смело бити заборављено! Има ли већих јастога у мору? Донесите их! Има ли слађих јаребица? Уловите их! Царство се мора показати у пуном сјају. Шта је с птицама? Што не певају? Певаће! Морају! Нема друге: међу Царевим срећним поданицима нема ниједног који се сећа речи било које песме.

— Па, шта да се ради? — рече Царица. — На птице се не можемо ослонити!

Цар се намршти и одговори да ће већ нешто смислити. — Микики-Мики-Но! — викали су углас доглавници.

Царским ушима није требало лепше песме! Ах, како је блистала трпеза! Како се смешио град! С даровима и поздравима већ су почињали да пристижу и први гости. Цар Царевине с леве стране планина од блеска је морао да затвори очи. Као златна киша пљуштали су поклони. Цар је благонаклоно климао главом. Као црвено-зелени пламенови јурили су цареви доглавници и били свуда и у свако време. Коначно, с малим сином стиже и Цар с десне стране планине. Мирис пробраних јела ошамути га, али ипак рече:

— Да чујемо поздравну песму!

Цар Царева се само насмеши.

— Шта каже Светли брат? — упита доглавнике.

— Микики-Мики-Но! — одговорише му углас.

— Ово сигурно значи да ће ускоро запевати! — окрете се Светли брат свом малом сину, али се Царевих наглас насмеја!

— Откад певају овце и папагаји? Микики-Мики-Но! рече.

Гости су у чуду трљали очи. И дечаков отац протрља очи. Све је било као и неколико тренутака раније, али докле је око допирало и ухо чуло Микики-Мики-Но! блејале су овце, велике и мале, беле и црне овце, а хитро, као да их луди ветар гони, летела су салом два зелена папагаја, пратећи једног црвено-жутог, и понављала углас:

— Микики-Мики-Но! Микики-Мики-Но! Микики-Мики-Но!

А где је нестао Цар?

Ни папагаји, ни гости нису могли да га нађу. Затим су и престали да га траже: појели су и попили све припремљено и полако се упутили сваки у своју земљу. У сјајном Царству само су овде блејале, покорно сагибајући главе, а папагаји крештали из све снаге:

— Микики—Мики-Но!

Ако су живи, сигурно то креште и данас.

ЗЛАТОКОСА

На обали реке давно, тако давно да је већ и име места заборављено,

живела је девојка златне косе. Ко је није видео, тог није забљеснула светлост њених љубичастих очију. Ко је није чуо — тај је могао чути глас ластавице у гласовима осталих девојака. Кожа јој је била прозрачнија од латице јасмина, од пуцкетања ватре у мразним ноћима слађи смех.

— Како је танана, како красна! — шапутали су људи, и облаци, и река. Из земље ледених брегова долазили су ветрови да јој кроз златну косу прођу, а птице су се у лету заустављале да је виде. Шта да се о младићима каже?

— Таква се на земљи само једном рађа! — говорили су старци. — Не понављају се чуда!

Златокоса и сама поверова да лепше од ње на свету нема. Дане и недеље поче проводити над кладенцем, посматрајући свој лик у води. Ни корак срне, ни лет лептира, ни лелујање трава нису могли да привуку њену пажњу ни на један једини тренутак. Узалуд су се довикивали младићи да на себе скрену њен поглед. Узалуд су је другарице звале да изађе с њима на ливаду: цветају беле раде, вилин-коњици и свици лете.

— Шта ће ми беле раде? — одвраћала је Златокоса. — Лепша сам ја од белих рада, и јоргована, и ружа. Шта је светлост свитаца према бљеску моје косе? Шта тананост вилиних коњица према мом струку? — настављала је да гледа свој лик у води, а девојке су одлазиле у поља радујући се мирису високе летње траве, смејале се и певале. Затим су једна за другом постајале невесте, па младе мајке. Златокоса је презриво слегала раменима: — Нека их! Обичне девојке, па обична и судбина. Раскошнија од сунца бљештала је, шуштала као водопад девојчина коса. Травке би за колence израсле да је виде, па је чак и река гледајући је заборављала да тече и задивљено жмиркала у врбаку. Приче о лепоти Златокосе шириле су се земљом као пожар. Ко зна да ли их је ветар разносио или их је река собом ваљала — тек људи су преко мора и планина, преко глечера и пустиња прелазили да је виде, да јој се из прикрајка диве, јер нико није имао смелости да приђе и запроси њену руку.

Али, има ли ружиног жбуна који у ружу не процвета? Има ли росе коју не попије сунце? Појави се горд и смео момак с чаробном свиралом о појасу и чаробним мачем у руци и зарече да ће освојити Златокосу. Није било те опасности из које га мач не би

могао избавити и није било човека ни звери коју песма свирале не би била у стању да припитоми. Чега је имао да се плаши?

Нежан и тих је био глас свирале, али траве и воде су од њега постајале лековите, заустављале се поплаве и пожари, отварала недра земље да покажу своја скривена блага. Да је хтео — младић је могао бити моћнији и богатији од сваког дара на земљи. Али, он није марио ни за моћ, ни за богатство! Снагом чаробног мача бранио је понижене и обесправљене; гласом свирале лечио болне и немоћне. Довољно је било да засвира, па да и најболнији забораве на бол, најнесрећнији запевају, а из осушених грана воћки избије цвет, па плод. Свиралу, мач и верног пса—пријатеља имао је младић, али његов је био свет. Чим би се негде појавио све би постајало радосније и светлије, све док није угледао Златокосу.

Само што га је погледала као да је златну узицу затегла око његовога врата: заборави младић и на песму и на сан. Блед и збуњен посртао је међу људима, док не усправи главу и рече:

— Моја ће бити Златокоса!

Рекао је то само једном, али глас људскоме уху поверен и од најбржег је коња бржи. Чу Златокоса младићеву изјаву, пркосно забаци главу и рече:

— Ко је тај што може ветар за заузда? Ничија нисам! Ничија нећу ни бити, ако се не нађе онај који је спреман да испуни три моје жеље и тако заслужи моју љубав! — Девојка се гордо насмеја сигурна да таквог нема и не може га ни бити. Али, младића ни то не поколеба. С руком на врату верног пса, он стаде пред Златокосу и рече:

— Реци ми те три жеље, Златокоса! Да видимо: могу ли их или не могу испунити? — Танак и усправан као врбова грана стајао је младић и гледао у девојку. Пламене и жестоке су му биле очи, оштра и хитра реч. Људи су га с нежношћу посматрали. Златокоса се трже и задрхта. Да се то није Месец у момка-лепотана претворио? Поглед младића, светао, и врућ измицао јој је тло испод ногу. Но Златокоса се прибра и рече:

— Врати се тамо одакле си и дошао, момче! Ко може сунчану зраку да присвоји? Ничија нисам, ничија нећу ни бити! Заборави ме и нека ти је срећан пут! — Да би прикрила збуњеност, погну Златокоса танани врат и презриво се насмеја, али младића ни то не одврати:

— Како да одем? Реч сам дао: смејаће ми се људи.

— Па добро! — хладно га погледа Златокоса. — Да видимо: има ли срце снаге колико уста причају! Моја прва жеља је твој — мач!

Зањиха се младић као да је јак ветар трску повио, али ни овога пута не устукну:

— Зар само слаб и рањив могу до твоје љубави стићи? — обрати се Златокосој с прекором у гласу. — Зар не знаш да мачем убоге браним, да је мач само у мојој руци чаробан?

Девојка тренутак поћута, строго га погледа и рече:

— Знам. И знам да више никоме неће добра донети, али то је моја жеља.. — Девојка заповеднички испружи руке, а младић без речи положи мач на њих. Људи који су стајали око њих посматрали су их заустављена даха, ужаснути. — Ко ће их сада од зла бранити? Шта хоће та девојка? — питали су се у себи, не усуђујући се да гласно изговоре ни једну једину реч. Би Златокосој жао, али и за њу као и за младића узмицања није могло бити: људи око њих све више су сужавали круг. Пекли су Златокосу њихови погледи. Прљиво јој је образ њихов дах. Тишина је била тако потпуна да се чуло како листак на земљу пада, када се младић сабра и рече:

— Шта ти је дрбуга жеља? Сурова си колико и лепа, Златокоса, не верујем да ћу је лако испунити. — Младић је стајао усправнији од јаблана, а онда се наглас насмеја. — Да се ниси од сопствене жеље уплашила? — упита, а Златокоса постаде беља у лицу од брезе на коју се наслањала.

— Зашто не умеш да ћутиш? Зашто невољу из гласа зовеш? — упита тихо, а младић подиже главу увис и Мирно рече:

— Шта ти је друга жеља, реци!

Устукну Златокоса корак уназад, али изусте:

— Твоја свирала!

Низ леђа присутних склизнуше жмарци. Ветар се заустави у грању. Ни река више није текла. Само се чуо урлик пса.

— Ти никог њеним гласом нећеш исцелити, опомињем те. Само мојим дахом покретана свирала има моћ! Остави ми бар њу! Зар не знаш колико је болних и невољних? — Једна од жена зајеца. Веровала је да ће јој свирала извидати слепога унучића. Шта сада? Њеноме јауку придружи се јаук старице: имала је болног деду. Али, Златокоса не узмаче. Тврдим и оштрим гласом, нагнута к младићу, заповеди:

— Рекао си да ћеш ми жељу испунити. Дај свиралу! Низ образ младића клизну суза, саже се и помилова пса који је дрхтао крај његових ногу, али даде свиралу Златокосој.

— Проклета била! — полете једна жена к Златокосој. Врисак друге до седмог неба дође. Младић се и не помаче. Само му се рука спусти на псећу главу и нежно пређе преко ње. Људи сопственим очима нису могли да поверују. Догађа ли се све ово или је о ружном сну реч? Тишина, тежа од камена паде између младића и Златокосе. Младић тихо упита шта још хоће, а девојка нестрпљиво забаци главу.

— Па, добро! — насмеја се презриво. — Моја трећа жеља је срце твога пса! Извади и дај ми га! Није оно вредније од свирале и мача. Шта се трзаш? — хтеде Златокоса да додирне младићев образ, али се овај одмаче корак уназад.

— Не вреди Златокоса моје жртве! — прође му као удар грома кроз срце. — Не схвата ништа, нема ни разума, ни душе! Човек може да жртвује оно што је његово, али има ли права да жртвује неког ко му верује, ко га воли? — лагано, као да с ножем забоденим у леђа иде, пође младић низ реку. Испред њега ишла је његова сенка. Иза њега пас чији му је врели језик лизао час листове ногу, час длан.

— Зар тај пас толико вреди? — потрча Златокоса за младићем. — зар ти је од моје лепоте дражи? — трчала је девојка, саплитала се, падала, дизала, опет трчала, али младић и пас стално су јој за корак измицали. Коначно, и ноћ паде, и роди се ново јутро. Младић је бежао. Златокоса га је пратила у стопу. Ко зна колико је већ кожа с њених табана пало? Преко брда и глечера, преко пустиња и каменара посртала је Златокоса, молећи младића да стане и саслуша је:

— Хтела сам твоју љубав да искушам! — викала је за младићем, али он је био слеп за њену лепоту, нем за њене молбе. Је ли кајање у њој горело, или је од чежње постајала све прозачнија, све лепша? Ко зна! Као златни барјак вијорила је њена коса.

— Вратићу ти свиралу, вратићу ти мач! — молила је младића да застане ма за тренутак. — Не одговарај на љубав мржњом — плакала је али младић је одмахивао руком и продужавао свој бег. Већ је и на крај земље стигао, и ивице неба се дохватио, кад девојка крикну: — Као пас ћу за тобом ићи, опрости ми, опрости...

Младић се трже, застаде. Поколеба га начас нежност и туга у гласу Златокосе. Али, готово у исти мах, осети врели дах пса на листу ноге, стресе се, одречно одмахну главом, и закорачи преко ивице неба. Толико је био сигуран да се последњој самоћи приближава да се и не окрену, нити ослушну. Нечим тананијим од слуха, ипак, осети примицање девојчиних лаких корака и — потрча. Али, потрча и Златокоса, и трчи још и данас.

Лети, када су ноћи светле и топле, погледајте у небо и — видећете: танани срп месеца на престаје да следи једна звезда.

МАРИЈАН И СРЕБРЕНКА

На самој обали мора живео је рибар Лука с унуком Маријаном. Таласи

су им готово до постеље долазили. Шта да се о ветру каже?

Али, и ветру и таласима Маријанова кућа се храбро одупирала. Како и не би? Зидови су јој били камени, под камен, и шта да се дужи — и кров је од танких камених плочица био сложен. Шта таквој кући може море, шта ветар? Волели су старац и дечак своју кућу, као старог верног другара, али још више волели су дрвени чамац коме су небројене буре бројале ребра.

Зором, када се месец и сунце размењују, одлазио је старац Лука на пучину да дигне у сутон бачене мреже. Ој, како су се златиле рибе кроз танка окца мреже! Како беласале шкољке и пужеви као тек рођена месечева деца! Али, старац је био несрећан. Педесет година он рибари. Педесет година лови велику сребрну рибу. Педесет година му риба измиче, остављајући за собом уништене и покидане мреже.

— Еј, уловићу рибу Сребренку! — зарече се старац једнога јутра, а Маријан жалосно обори главу, молећи се у себи да риба на време опази мрежу и побегне. Колико је рибара на свету! Колико риба! Али, је ли ма једна равна Сребренки која рибаре на дебело море мами и као месечев зрак урања у подводну шуму алги и корала? Која је тако хитра? Тако мудра? Далеко на пучини чули су је морнари како пева и бродове скреће с утрвених морских стаза. Сребрила јој се крљушт на месечини, а они који су је видели стајали су и слушали као затрављени.

Сву ноћ загледан у трак месечине на таласима, Маријан је био уверен да види како се Сребренка игра с таласима. А онда: пред зору крикну галеб у небу. Трже се Маријан као да га је неко бичем ошинуо, узе чамац и завесла ка заливу где је старац бацио мреже прошле ноћи. Дечак је журио као да га је нешто изнутра гонило. И, гле, није узалудна била његова слутња! У заливу, обавијена двоструком мрежом, бацакала се риба Сребренка. Није узаман старац од читавог села мреже зајмио, није узаман челичну ужад затегао. Риба се полако замарала. Када јој Маријан с чамцем приђе, једва је још могла пераја да покрене.

— Не брини, Сребренка! — дотаче дечак моћни врат рибе и гледајући је право у очи пресече ножем мрежу. Какав ли вртлог сад настаде! Ко ће кога: мрежа Сребренку, или Сребренка мрежу да победи? Јака је и храбра Сребренка, али је процеп у мрежи мален. Наже се дечак да повећа отвор на мрежи, заљуља чамац и склопи талас изнад

Маријанове главе. Како је хладна, како мрачна била вода! Осети Маријан како тоне и помисли жалећи рибу:

— Опрости, Сребренка, нисам те могао избавити!

Ко зна колико је затим тонуо? Је ли у дворе Морског цара заиста стигао или му се и цар и дворец од корала само причинио? Када је отворио очи — лежао је на дну чамца, сав мокар. Свуда околу њега пенило се и комешало море. Покуша Маријан да се ослони о лакат, да се дигне али није било у њему снаге ни колико у камену воде. Паде дечак поново на дно чамца, стално мислећи на забринутог деда и заробљену рибу. Да је само имао више снаге и начинио већи отвор измицала би Сребренка опет мрежама и бродовима... Да је... Али, куда то лети његов чамац? Усправи се Маријан и седе на дно чамца: све му, наједном, постаде јасно. Није га то челично уже вукло, нити га је спасилачки брод ка обали одводио, већ је Сребренка скиданом мрежом прамац чамца омотала и дечака ка сигурноме носи! Испружи дечак руку, дотаче Сребренкин реп и шапну:

— Хвала ти, Сребренка, хвала!

Је ли то био крик галеба у небу? Шум таласа? Или је риба, заиста, нешто рекла? Касније то нико није знао. Али, откуда рибарске приче да су дечак и риба говорили и смејали се? Откуда песма о Маријану и Сребренки?

Када је рибар Лука пронашао свог унука као што након буре проналази избачене шкољке и ракове — дечак није имао храбрости ни да погледа у старца. Грозница га је тресла, сав изломљен био је чамац, а мреже безнадно уништене. Али, мудар је био рибар Лука: не показа да жали чамац, не рече унуку тешку реч. Узе га у наручје и унесе у колибу, шапћући:

— Не жалости се, сине! Саградићемо нови чамац, оплести мреже...

Али, дечак није могао, а да не кори самога себе и не призна како би, поново, исто учинио: једна је и јединствена риба Сребренка! Престаде дечак да плаче. Очи су му цветале као море у подне: живи Сребренка, живи! Надјачава и мреже и таласе, бржа од ветра, сребрнија од галеба! Читав дан и сву ноћ се дечак смешио, а када зора закуца на прозор и сан превари рибара Луку — истрча Маријан на обалу и загледа се у пругу месечине на води. Ко зна колико је тако гледао? Одједном, плусну га талас преко ногу и дечак зачу Сребренкин глас.

— Попни се, Маријане, на моја леђа! Чврсто ми се држи за пераја, тако! — рече риба када се дечак успуза на њу, па полете као гaleb. Је ли му то ветар звиждао крај ушију или је риба певала? Није могао да одреди. Бежале су у бескрај кресте таласа: како је танка, како је далека била обала! Већ су му и врхови планина нестајали из очију, кад се риба окрете, и рече:

— Чврсто се држи и не плаши се, Маријане! заронићемо!

Сувишне су биле њене речи: уз њу се дечак није плашио ни таласа, ни хоботница ни црног, најцрњег мрака кроз који су ронили дубље но што зраци сунца успевају да зароне. Кроз густе подводне шуме, као бели јелен, пробијала се Сребренка, док нису стигли до дна обраслог коралима и морским криновима, посутог звездама и шкољкама свих могућих облика и боја. Као мале месечеве кугле зрачила су зрна бисера из латице шкољке коју Сребренка назва Седефна ружа.

— Узми једно! — положи Сребренка на дечаков длан зрно бисера најкрупније од свих, а Маријан га пусти у џеп, помисливши: »Како ће се старац обрадовати кад га види!«

Као да одговара на његову мисао, Сребренка рече:

— Реци му да си бисер нашао на обали. Нека јахање на таласима остане наша тајна!

Риба ућута. Између њих двоје није било превише речи. По замасима Сребренкиних пераја Маријан је погађао камо смера. По појачаном или ослабљеном стиску дечакова загрљаја риба је слутила је ли он уморан или не, жели ли да под морем остане још мало или је већ време да га изнесе на обалу. Није било договарања када ће се наћи, али у зору кад сунце почне да излази из таласа, Маријан је силазио на обалу где га је у плићаку већ чекала Сребренка.

Причали су рибари и морнари да је дечак и одрастао на леђима рибе, али Маријан никоме ни словом не откри где налази највећа и најблиставија зрна бисера.

Временом се рибар Лука, обогатио и саградио велику кућу чији се кров црвенео издалека. Али, и старац и дечак продужили су да спавају у колиби од камена. Пред налетима ветра и таласа она им се чинила безбеднијом... А онда, изненада, опази старац Лука да му се унук пред зору искрада, прикри се и пође за њим. У лишћу смокве ни дашка ветра није било, а море је блештало као разливена кап уља. Само је од пучине ка обали вијугао сребрни траг. Шћућури се старац иза стене и виде како се његов унук пење риби на леђа, како по таласима јаши. — Сребренка, проклетница! — шапну старац у себи и врати се у колибу мрачнији од олујнога неба. Зар да му риба краде унукову љубав?

Тајмице поче да плете старац челичну мрежу. Затим набави чамац бржи од ветра и ноћу, док су једино звезде биле будне, поче да прогања Сребренку. Читаву ноћ је ловио. Пред зору, врати се старац празне мреже на обалу и зарече се:

— Уловићу Сребренку, или ми нема живота!

У своме гневу и не опази старац како га унук ојађено гледа, питајући се у себи како деда не схвата да је Сребренка најлепша риба на свету и његов најбољи друг? Затим су, мотрећи један другог, по сву ноћ размишљали о Сребренки, а када у зору старца превари сан Маријан устаде, пољуби старца у чело, пребаци огртач преко леђа, стави на главу рибарску капу и пође ка обали шапућући:

— Опрости, деда, опрости. Не могу дозволити да ми убијеш најбољег друга! —
Трчао је дечак шибан сланим замасима ветра. Хладан и влажан био је песак под
његовим стопалима, а по таласима је летела пена бела као старчева коса. У једном
тренутку окрену се Маријан ка колиби јер му се чинило да га старац с прозора
прекорно гледа, али савлада тугу и потрча ка води.

Ђуте и таје таласи како се и када дечак попео на леђа сребрне рибе. Не одају
тајну ни ветар, ни галебови. А ипак, не престаје да међу рибарима кружи прича како у
ноћима пуним месечине из мора израња сребрна риба на чијим леђима јаше дечак
дуге, од сунца и таласа избледеле косе.

СТРАШИЛО

Као осмех заљубљеног ширила се равница од једног до другог краја

неба. Златило се у њој жито и бостаниште с мирисним брежуљцима лубеница и диња, а сред бостаништа живео Старац и од птица и дечака га бранио, не одбранио. Како и да одбрани? Птице имају крила, а дечаки лаке и хитре ноге. Такве је, некад, и сам имао.

Мислио Старац, премишљао шта да ради. Мисли су му као бумбари у пролеће зундарале. Коначно, смисли: поставиће Страшило. Нека се њише на ветру, нека разгони птице и дечаке. Забоде Старац у земљу дугачку мотку с мањом укрштеном. Али, Страшилу су се смејала и деца и птице:

— Па, то је осушена јела! — залепета крилима један врабац.

— Некакав чудан крст! — рече један од дечака и крађа опет поче. Јурио за њима, не јурио — стићи их нећеш, мајко рођена! Старац Страшилу направи главу, стави на њу шешир који је сто летњих жега издржао, на леђа кабаницу, а на кракате ноге рибарске гаће. Тако насред бостаништа ниче чувар, чудо големо! Свира ветар кроз његове ногавице, лепршају рукави као да Страшило неког поздравља, неком маше. Причини се Старцу да то и није Страшило, већ стари пријатељ Софроније који му иде у сусрет. Најдужи и најмршавији је био Софроније у девет села унаоколо. Куда је отишао? Одакле стиже? Стресе се Старац, подиже руку:

— Ипак си се вратио? — рече.

— Шта сам могао, стари? Дозвао си ме својим мислима. Родио бостан ове године, видим, а и жито већ руди. Давно нисам видео такво!

— Како да види жито онај који у жене и у дно чаше гледа? — љутну се Старац, решен да више не разговара. Кружила му је главом једна давна свађа са Софронијем. Било је то око риба и лубеница, око чега би другог? Намршти се Старац: има ли иког лукавијег од Софронија? Сигурно ће му, опет, понудити размену! Колико му је пута узео најлепшу лубеницу за шарана још неуловљеног? Па после: лубеница поједена, шаран весело плива, а Софроније се смеје.

— То си ми ти рибарску срећу урекао! — каже.

Баш да му овога пута не подвали! Нека стоји насред њиве и плаши свраке и дечаке.. Старац седе на праг колибе и загледа се у поље. Меко су се спуштале последње зраке сунца, а Страшило се њихало на поветарцу. Још мало па ће роса, па месец. На месечини је бостаниште чудесно. Испуштају диње своје слатке мирисе, брује зрикавци, а у нежној струји месечине плове звезде и свици са својим бисерним лелујањим. Али, шта се то тамо, насред бостаништа збива?

Је ли могуће да је Софроније к њему кренуо? Протрља Старац очи: сања ли он? Ах, покварењак један! Закачио месец за шешир као некада белу ружу, и лети ка највећој лубеници, баш оној остављеној за семе. Е, да је не дограби! Скочи Старац са прага и гегаво потрча према Страшилу. Мајко рођена, сопственим очима да не поверујеш! Што брже Старац трчи, то брже Страшило одмиче. Пружио корак бостаницја, могао би с ветром да почне трку, а Софронија никако да стигне. Већ из бостана излазе и хватају се житног поља, а Софроније стално испред њега. »Гле, он то к реци хита!« — помисли Старац. »Мора да се присетио старог дуга!« — потрча Старац, сав претрну: на обали је реке? Није? Врбак је оно? Није? Угледа Старац на месечини неко циновско дрвеће, крошње у небо полетеле, гране као девојке косе опустиле, а лишће се на ветру попут сребрних рибица љеска. Подиже Старац руку, дохвати врбову грану, и где чуда чудовита, где чуда невиђена: листићи хладни и тешки, од чиста сребра исковани један о други ударају, као ђурђевска звона звоне. Откину Старац неколико листића и спусти их себи у џеп, мислећи: »Када се пробудим, ово ће опет бити врбово лишће!« Кад, одједном, Софроније викну:

— Не кради, Стари, не кради!

— Ко би врбово лишће крао? — окрете се Старац и виде Страшило како стоји на самој ивици реке држећи највећу лубеницу у наручју. Ти крадеш! — топну Старац љутито ногом, али се Софроније и не помаче с места. — Украо си ми најлепшу лубеницу!

— Није то твоја лубеница! — одврати Софроније мирно. — Погледај!

— Па, и погледаћу! — приђе Старац Страшилу и додирну лубеницу, зачуђен бљеском који је из ње избијао, и наједном схвати да то он, у ствари, додирује грумен злата.

— Ево ти је! — спусти Софроније златну лубеницу крај пријатељевих ногу И звизну некако тихо и умилно један, па други пут, а из воде која се тамнила у дубини, као беличасте рибе пљескавице, почеше да искачу некаква мала створења и, качећи се за сребрну ужад месечине, пењу к обали. Како су светлела, мајко мајчице! Да га бљесак који је из њих избијао не заслепи Старац принесе руку очима и виде: некакве мале девојке, не веће од шарана, корачају ка њему.

— Сад знаш зашто никада нисам донео шарана у замену за лубеницу! — рече Софроније и осмехну се. — Дању су оне рибе, бар људи мисле да су рибе, ја једини знам шта су... — пружи Софроније руку, а на то као на неки тајни знак заиграше она малена створења лелулајући косама и хаљинама. Ко зна колико је то трајало? Старац је стајао и гледао заборављајући све око себе, и што их је дуже гледао — оне су све више расле.

Сад су му већ до појаса допирале. Једна му скоро до рамена дође, звездо небеска, на кога ли га подсети? Сва је као свитац треперила прилазећи му.

— Ој, Дуго сам те чекала! Хајде! — рече девојче људским гласом, ухвати га за руку дланом лаганим и као пролећна трава прохладним, па га поведе собом. »Куда?« помисли Старац. »И, ко је она?« »На кога ли га сећа?« врти се Старац у својим сећањима као миш у клопки, никако да се сети. Можда и зато што, се Софроније лукаво, из прикрајка, смешка. Али, није то више Софроније стар и у дроњцима, вем млад и враголаст какав је некада био, с месечевим рогом заденутим за шешир.

Изненада, Старац осети како му под стопалима шуме таласи реке. Откуд таласи? Зар по води корача? Једва се осмели да погледа наниже. Како би човек по води корачао, туго голема? Али, где, он по води заиста иде, шуште таласи, а на другој обали реке бљешти замак од кристала саздан. Откуда ту, где су одувек биле трске, замак?

— Шта је то? — омаче се Старцу с усана, а Сребрно девојче се насмеја и рече:

— Наша будућа кућа. Ту ћеш ми бити женик!

Луда мала! Какав младожења? Зар не види да је стар и да му око сувих цеваница ветар игра?

— Погледај се! — рече девојка као да одговара на његову мисао. Погледа Старац свој одраз у води и крикну. То пред њим није био Старац, већ момак усница тек нагарављених. — Сећаш ли се сада ко сам? — загледа му се девојче у лице, а он се трже. — Није могуће! — прође му кроз главу. — Лудо би било поверовати да је ово оно исто девојче које је још пре пола века видео како из мреже вади рибу и баца је у реку? Сумануто!

Угледао ју је само једном, и никад више. Да ли је побегла што је викнуо да рибарима не квари лов, или што је потрчао ка њој? Још увек му је у глави како је, одједном, нестала, као да су је однеле водене виле. Одакле ли сада долази? Испружи бостанџија руку да јој бар сада додирне лице, али се девојче измаче и лаганије и нечујније од месечевог зрака, сакри у сенку дрвећа, као да у земљу пропада.

Како је трчао! Како ју је из гласа звао! Али, девојче више не дође.

— Даћу ти највећу лубеницу из бостана! Златну ћу ти лубеницу дати! — викао је Старац у таму, али се девојка нити гласну, нити указа. — Еј, Софроније, туго моја, шта да радим? — окрете се бостанџија ка месту где је оставио Софронија с месецом закаченим за шешир, али у сенци врбових грана није било ни Софронија, ни Софронијева шешира. Тек га у пољу лубеница нађе! Ветар му је њихао празне рукаве: био је опет Страшило! Али, кад Старац приђе ближе — Страшило мигну оком и рече:

— И сам видиш: морао сам да се вратим. Ко би ти чувао бостан?

— А она? — Старац једва помаче усне.

— И она ће се вратити. На истом месту чекаће те идуће ноћи! — Софроније се шеретски насмеја, а ветар луталица донесе глас последњих зрикаваца. На врежама и брежуљцима лубеница, као ниска бисера, треперила је роса на првим зрацима сунца. Старац седе и ослони се о довратак колибице.

— Како сам глуп сан уснио! — рече и загледа се у Страшило које се весело њихало усред поља. Затим завуче руку у џеп да би лулу напунио дуваном и напипа нешто тврдо и оштро: прст посече! — Откуда ово овде? — запита се, разрогачивши очи. Међу прстима бљештали су му хладни и оштри листићи врбе од жеженог сребра исковани. Са прста му је капала крв. Сунце се баш рађало.

ДЕЧАК И ПРИНЦЕЗА

У

шуми од бетона расту стаклене куле.

У врху једне од њих, високо у облацима, живи дечак блеђи но кромпирова клица. У врху друге — живи девојчица, ломна и издужена као пузавица. Нити дечак види девојчицу, нити девојчица зна дечака. Али, дечак је чуо да у врху стаклене куле живи једна зачарана принцеза. Рекао му је то Јужни ветар. Северни је потврдио речи Јужног. Западни се чак заклео да је принцеза најлепша девојчица коју је икада дотакао. Источни је још у посети Леденим бреговима. А на ветрове луталице што лете у сутон око куле као крила џиновских птица — дечак не рачуна: чудесне су, али лажне њихове приче!

Дечак је чуо да је кула принцезина висока, превисока, у само небо допире. Птице зазиру од ње, ветрови је се плаше, а кључа нема. Како послати поруку принцези да си усамљен као и она? Како ублажити њену стрепњу? Да је на пустом острву, дечак би ставио писмо у боцу, а боцу бацио у море. Таласи би се ваљали, дани би текли. Море би догнало боцу до острва и принцеза би знала: негде у далеком свету један дечак мисли на њу... Да је на врху страшне планине послао би јој глас по орлу. Да је на некој од звезда, облаци би до ње стигли! Дечак блеђи од кромпирове клице наслони чело о стаклени зид своје куле. Ах, до ђавола. Па он једва да се и разликује од шарене рибе из стакленке.

Устаде дечак и у највећу посуду коју је имао нали воде.

— Ево ти мало мора! — рече рибици и баци је у воду. Али, риба нити заплива, нити радосно махну репом. Дуго и збуњено стајала је на једном месту. Онда полете као стрела. — Реци ми како да дођем до принцезе?

Али, риба је ћутала, а и ветар се око куле утишао. Шта сада? Дечак пређе руком преко чела. Ах, да! Ако постоји кула и у кули Принцеза мора постојати начин и да се до ње дође! Али, коме да се обрати? Кога да пита за савет? Родитељи су отишли да зараде кору хлеба. Брата и сестре — нема. Да има сестру, сестрица би му свој златни појас дала. Помоћу њега он би се спустио низ кулу. Некако би дошао до принцезе. Како је страшна камена шума, кад ка њој погледаш из своје куле ка теби понори зевну. А горе високо у кули самује зачарана принцеза.

Седе дечак на кревет, на саму ивицу, и утиша се. Било је време спавања. Али, легне ли, рашири ли се по кревету, где ће сести принцеза, где се опружити када је доведе уморну и гладну? Уморну и гладну, ах да! Куцну се дечак у чело, устаде и намести сточић за двоје. Не би га тако ни мајка наместила! Један тањир, па једна виљушка, кашика, ножић. Други тањир, друга кашика, виљушка, нож. Затим по парче хлеба, па мало поврћа и меса њој, мало њему. На крају, по чаша млека. Шта још? Гладан је био дечак, па рече:

— Почињемо, Принцезо! Видиш ли како си бледа?

И, гле чуда! Поче да се празни тањирећ. Разрогаћи дечак очи, и виде: прекопута од њега седи девојчица танка и ломна као пузавица. Пружи дечак руку преко стола:

— Здраво, и добро дошла! — рече.

Пружи руку преко стола Принцеза.

— Чекао си ме дуго? — упитно се унесе дечаку у лице.

— Дуго, предуго.

— А ја сам ти поруке слала, огледалом, али ти их ниси разумео!

— Веровао сам да су то сунчани зраци. Падали су ми на образе и будили ме зором.

— То сам те ја будила! — осмехну се Принцеза и попи чашу млека, а дечак помисли: »Гле, зар и принцезе пију млеко?«

— Како си знала за мене?

— Ветрови су ми рекли? Дуго сам се ка улици нагињала, али то је као да у понор гледаш. Морао си на мене мислити упорно и дуго, да бих до тебе могла стићи! — Принцеза се поверљиво наже ка дечаку. — То је сада наша тајна!

— Наша тајна? — рече дечак забринуто, помисливши: можда је она чула за неког другог дечака? Можда ће се дићи и отићи, чим опази да он није тај? Страх је пунио дечаково срце, као што млеко пуни чашу, до врха. Али Принцеза није одлазила. А каква је само чуда знала!

— Бар у игри стакленаца ћу бити бољи! — рече дечак. Али, Принцеза победи и однесе му све стакленце. Затим узме блок и поче да црта. »Ех, кад бих ја то знао!« помисли дечак, док су под Принцезиним прстима на хартији расле прашуме, цвеће и лептири чудних облика. Иза замршених, густих пузавица вребало је тигрово жуто око.

— Буди краљица дунгле! — рече тигар и поклони се пред принцезом. — Моје царство је одавде до океана, а дечак има само једну собу... — хтеде тигар да стави принцезу себи на леђа, али она га гурну од себе и насмеја се.

— Али, нигде нам није лепше — узе Принцеца дечакову руку и рече: — Вратимо се...

Само што је то било лакше рећи но учинити. Цар-тигар није хтео ни да чује о томе.

— Мораш остати! Мораш! — урликну страшним гласом. — Твоје ће бити моје бескрајно царство... Ево ти круне! — пружи јој он круну начињену од дијаманата и рубина, али је Принцеца хитну у шипраг.

— Не треба мени твоје царство! И, имам ја свога принца... — загрли Принцеца дечака, а тигар слеже раменима. На љубав никога не можеш натерати, ничим је не можеш изнудити...

— Идите! — рече громким гласом и пред њима се раствори џунгла. Опет су били у кули, за столом. Принцеца је цртала и на цртежу је расла планина, расла шума. Је ли било кошута у тој шуми? Веверица? Дечак се није усуђивао да пита. Можда веверице имају моћ да зачарају, и дечака претворе у храст, а принцезу у липу? Или их опет одвоје и у високе куле затворе?

Дечак са стране погледа Принцезу. Није желео да га види престашеног, те тако и страх савлада, насмеја се.

— Нацртај Месечеву долину! Нацртај брод који ће нас однети до ње... — рече дечак, а под прстима Принцезе поче да оживљава брод, да расте. Али, дечак је оклевао да се попне на њега: брод му је некако превише личио на његову рибу из стакленке. Био је исто тако сребрнаст, исто блистав.

— Пењи се, капетане! Пењи! — викну Принцеца. — Брод само што није заплочио...

И попе се дечак. Дуга и мека је била пловидба. Тамо камо су ишли чекало их је много деце, много песме. Треба се одморити, треба се припремити за сусрет. Начини дечак постељу на палуби и леже на саму њену ивицу. Иза леђа му је струјао лаки Принцезин дах... Ах, како је тихо, како пуно месечине било море. Јесу ли године пролазиле?... У собу коју је пресецао зрак Месеца, уђе млада жена, за њом дечаков отац.

— Гле! — узвикну млада жена. — Вечерас као да је неко овде био?

На столу, посутом мрвама хлеба, стајала су два испражњена тањира, две испијене чаше млека, а на самој ивици кревета спавао је дечак. Узалуд су га помицали, ка средини кревета, дечак се стално прибијао уз ивицу. Мајка се збуњено осмехну. Шта и да учини друго, кад није могла да види да наред кревета крај дечака спава Принцеца.

ВАРАЛИЦА И СМРТ

Био једном један Варалица, али какав! Сто царевина да прођеш

вештијег нећеш наћи. Је ли чудо што потече прича по друмовима да би се и месец, да је мало ближи, залепио за Вараличине прсте? Да је Варалица у стању реку од извора да одвоји, из ока, а да око не примети, зеницу извуче? Брига Варалицу за приче! Од плодног поља му шири осмех, од топле погаче топлије речи. Шта је народу? Ако се ствари саме лепе за прсте, зашто их не узети?

Одлучи Варалица да буде најбољи у свом занату. Пође од града до града тражећи бољег од себе да му се у службу најми, вештину своју усаврши. Тако стиже до тринаесте царевине. Ах, како је леп Варалица. Прсти му, дуги И нежни, лице као у сребру исковано, смеђа коса пада по кадифеном оделу, а за шеширом црвен цвет. У крчму улази, осмехује се. Чује — стигао трговац, овчија руна откупљује, а кога није срео тог није ни преварио Баш таквог Варалица чека. Зар је подвиг поштеног преварити? Поче Варалица све око себе да части, а испод ока мотри трговца. Трговац већ ликује у себи. Будала је и пијаница млади богаташки син! Седне трговац до Варалице. Пију. Братиме се.

— Искварио се овај свет! Све лопов до лопова! — лупа шаком трговац по столу, уздише. — Не сме човек пару у џепу да понесе...

— Док има пријатеља и новаца ће се наћи! — просу Варалица три дуката пред себе, нека не брине трговац... Живот је овај пун мука! Зар он, до јуче срећан, ноћас не проклиње своју судбину? Разболела му се млада жена, на коцки благо изгубио, а ничег нема на продају, сем неколико стотина оваца... — затресе косом Варалица, а трговац се почеша по челу и предложи: за шест стотина златника он ће му овце откупити, спасти га од срамоте. Можда би од неког другог добио трипут више, али ко зна колико би требало да чека. Стави трговац врећицу с златницима на сто, а Варалица је благо одгурну руком. Нека, касније ће о томе, морао би оца да приупита... Али, не дâ се трговац! Није он месечево млеко пио: нека прода одмах, или никад!

— У реду! — уздахну Варалица, узе врећицу, а трговац одјури ка назначеној бачији да што пре овце отера, да не би момак на бољег платишу налетео.

А Варалица? Насмеја се на сав глас и наручи буре вина.

— Ко је гладан нека једе! — рече. — Ко жедан — нека пије! Трговац части... — јео је и пио Варалица, пило читаво село, а када је јутро освануло нестали Варалица, најлепша девојка и најватренији коњ из села. Да ветар у потеру пошљеш — стићи га не би могао! А и да стигнеш — шта вреди? У Варалице се благо не држи. Или га попије с друштвом у крчми, или разда сиротињи на друму. Узалуд му говоре старци да приштеди за црне дане! Варалица се смеје: за њега црних дана не може бити.

— Не престају да се рађају будале! — смеје се.

Досади већ и судијама да му суде. Варалица напамет зна закон, пристаје на сваку казну, али нема тог затвора из којег не умакне већ након пола дана, објашњавајући да није за њега да бадава једе царску храну.

— Ваше је да ме јурите, моје је да бежим! — каже, пун презира за подмитљиве судије и стражаре. Чему се судије љуте? Нека суде! Што тежа пресуда, то већа његова слава! — Ко зна шта би радио бог да ђаво не постоји? — шири Варалица руке, усавршава свој занат. Је ли чудо што му име и границе суседне царевине пређе? Чу о њему и млада мајка која се са Смрћу отимала о живот свога сина. »Када би му успело да Смрт превари!« помисли мајка. »Да ми јединца сина спасе!« упорношћу траве ухвати се она за живот малишана, не дозвољавајући Смрти да прекине кончић тањи од паучине. Зачуди се и Смрт толикој снази, за тренутак изгуби дах, па с гневом рече:

— Мораћеш ми га дати, луда мајко! За њега нема лека, јер нема човека који би с извора живота донео... гутљајчић твоме сину.

Усправи се дечакова мајка.

— Где је тај извор? — упита, а Смрт се гласно насмеја.

— Шта ћеш ми дати, ако кажем? — рече.

— Све што тражиш! — обећа жена.

Смрт никада скромна није.

— Твоју раскошну косу — рече — очи модрије од различка, сјај образа.

И, даде мајка. Није ни осетила бол, док је слушала како иза девет планина и пустиња циновски јасен расте везујући рај с паклом. Крошња му до седмог неба допире, а корење је до срца земље спустио. Под тим корењем кључа извор живота. Ко ма и један гутљај попије — ослободиће се болести, старости и живеће све док му живот не досади. До њега још нико није дошао. А и ко би дошао може да узме један једини гутљај воде. Како да га њеном сину да? Како да превари вештице—чуварице, суру орлушину и белу змију које крај извора чувају стражу?

— Превари? — узвикну мајка, а кроз главу јој прође прича о Варалици. — Обећај да ћеш поштедети живот мог сина, и ја ћу наћи таквог човека... — прошапта мајка, а Смрт се грохотом насмеја.

— Рецимо да га нађеш шта ћеш му дати? Блага ниси ни имала. Више ни лепоте немаш. Ко би за тебе у погибелъ пошао? — рече Смрт, али је мајка и не чу. Све тањи бивао је измучени дах детета. Мора му наћи лека. Слепа и без косе истрча она на улицу, стискајући сина уза се, молећи сваког кога је срела да јој Варалицу нађе.

— Само док Месец из млађака у пун не пређе имам времена. Само ће дотле Смрт чекати. Нађите га, животом вас деце кумим? Заједно с ветром дође до Варалице прича о слепој мајци.

— Ти си та која ме тражи? — стаде Варалица пред жену, а она саже главу и повери му своју страшну погодбу са Смрћу. Указа и на невоље које чекају оног ко крене ка извору живота, признаде да се само један гутљај воде—животнице може узети, па заплака.

— На теби је да одлучиш. Ти си једини који би смрт могао да превари. Ако ми ти не помогнеш, ко ће? — пригрли мајка дете чији је живот смрт стезала леденом руком. — Ја немам шта да ти дам... — мајка заћута, а Варалица се замисли. Ко би пристао на подвиг при коме се ништа не добија, а живот губи? А опет? Нема тог који је Смрт — варалицу над варалицама — преварио. Жестоко замисли се Варалица.

— Па, добро! — рече напокон. — Шта ти говори да онај један гутљај, ако до њега дођем, нећу сам попрати.

Сада се мајка замисли жестоко, поћута, па рече:

— Не знам, али верујем да ћеш ти спасти моје дете... — Жена заплака и погну главу, а Варалица јој стави руку на раме.

— Поћи ћу, али ти ништа не обећавам... — рече.

Остаде млада мајка да се бори за живот свог детета, пође Варалица да извор живота. Кома је било мучније? Кома теже?

Дуг и опасан је био пут. Већ му је кожа с табана почела отпадати, кад дође до ивице треће пустиње и виде орлића како из процепа узалуд покушава да се извуче, не пуштајући гласа од себе. Нешто је о сурој орлушини жена рекла. Ово је било птиче, али јакнуло није, мада му је из повређеног крила крв текла. Сажали се Варалица над гордом птицом, извуче је из процепа, рукавом своје кошуље преви јој крило, и крене, храбрећи самога себе: »Једном се живи! Једном умире! Једном се човеку пружа прилика да чак и саму Смрт надјача!«

Одагна Варалица жеђ и умор и до девете пустиње дође. У своје способности није сумњао али, кад над ужареним песком угледа високи јасен, потече му зној хладан низ кичму. А шта ако вештице не надвлада? Ако му орао искљује очи? Ако не умакне белој змији? Схвати Варалица, наједном, да се на опасне стазе упутио. Шта сада? Себи је реч задао, а од себе нема узмицања. На крају, једном се живи, једном мре! Могао је већ на робији истрнути, могла му је пустиња кости осушити. Сети се Варалица кроз шта је све прошао и би му лакше. Коначно: може се човек на перјаном јастуку угушити, од

неке глупе болештине настрадати. Склони се Варалица иза стене да увреба прву стражу.

Пекло је сунце, жарило, над песком је као жута ватрица јара титрала, песак у варнице претварала. Али не затвори Варалица око, нити се маче да хлад нађе. Шта је, ту је: узмака нема! Зачуди Варалицу тишина у којој се ни лепет птичјих крила, ни шум ветра није чуо. Бљештало је златно лишће на сунцу, стабло се сребром искрило, али вештицама није било ни трага, нити се чуо шум извора. »Можда је Смрт преварила жену!« — помисли Варалица и осети како у њему снага нестаје, као да вода у пусти песак тоне. Кад, наједном, зачу некакво чангрљање, нечије гневне гласове. Напреже Варалица слух и схвати: свађају се некакве женетине. Напреже очи и виде: у даљини уз котлић седе вештице и ватру потпирују, вичу, једна другој очи да извади.

— Нема га! Зашто си га пустила да оде? — рече прва. — Не могу ја до краја света чувати његову стражу...

— Мораш! Ко би донео траве? — рече друга и принесе шаку уху да послуша. Варалица се сав у ухо претвори, ништа не чу, али опази како са друге стране стене расте сенка неке дивовске птице. Ка небу поглед диже Варалица и уздрхта. Гле, чуда чудовита, гле јада јадовита: на птици сребрна пера, гвоздене канџе, гвозден кљун. Мајко мајчице, окрену се Варалици свет око главе. »Ово ти је, будало, крај!« помисли али га сенка орла прелете. Једва корак даље од стене стрмоглави се орлушина и рече људским гласом:

— Не грчи се, дужник сам ти! Орлић којем си помогао — мој је син. Тражи шта хоћеш!

Варалица зину од чуда. Горама и пустињама ходајући смишљао је како да превари страшну птицу, а она му помоћ нуди, туго! Опази Варалица да птица постаје нестрпљива, па брзо рече:

— Пропусти ме! Дозволи да с извора гутљајчић воде узмем! — Трже се Варалица кад виде да орлушина копа канџама стену испод себе тако да варнице искачу, али понови своју жељу. Сада се птица трже.

— Не могу да те пропустим! — рече. — Дужност ми је да будем прва стража. Једино ако ме надиграш — пропустићу те. Али, надиграти ме нећеш... — избаци орао карте испод крила, растури их кљуном по стени, па рече: — Дели први! Услов знаш: ако добијеш — пропустићу те, ако изгубиш — прогутаћу те. За сина сам ти захвалан, али ћу те, свеједно прогутати надиграм ли те. — Климну орао главом, строго крилима клепну, а Варалица му се до земље поклониле и рече.

— И на овоме ти хвала. Твоје је да чуваш стражу. Моје је да заиграм страшну игру... — осмехну се Варалица у себи: у картању је он код своје куће, познаје карту с леђа, по мирису јој вредност зна.

— Почињи! — развали орлушина кљун, а Варалица се насмеја. — Не смеј се, но играј!

И, поче игра! Доби Варалица прво коло. Освоји орао друго, па Варалица победи двапут заредом, док се орлу не досади, па рече:

— Ово је последња игра! Не могу више да чекам. Слатко мирише људско месо!

И, настави се игра. Како су дрхтале Вараличине руке док је делио! Како се ширило орлово гладно око! Већ и сунце поче да седа. У један мах се Варалици учини: орао краде. Затим се у орла увуче сумња.

— Крадеш ли ти то? — упита. Варалица одмахну главом.

— Не крадем и не варам! — љутну се, а карта му под језиком не би ли га срећа посрећила да му баш та притреба. Гракну орао и окрену се да види шта га то у леђа пуцну. Варалица испљуну карту и плесну руком: — Добио сам!

— Видим! — обори главу орлушина. — Или је срећа, или је твоја вештина тако хтела! На част ти! Мене још нико није преварио. Слушај ме пажљиво и памти: иза седме стене је вештичје легло, а оне никада не спавају. Мало их пред зору, начас превари сан, али и тада им је једно око отворено. Ако те угледају, претвориће те у камен. Погледај камење пред њиховим леглом. Видећеш да има људске очи. Само њих су им вештице оставиле. Мислиш ли да си једини који је извору пошао?

— Не мислим! — одсече Варалица. — Скрати причу. Знам да на гозбу не идем. Шта да радим када их сан превари?

— Не жури, јуначе! — залепета орао крилом тако да камење полете низ стрмину. — У смрт своју не лети! Оно што њих мучи није сан, већ несаница. Зато су ме послале да за њих натргам траве с острва у мору дебеломе. Зато су котлић припремиле. С травама ћу им срчику-дремницу помешати. Од ње се ти не би ни пробудио. Оне ће заспати на тренутак. Тај часак ти улови, тргни им мараме с глава и бежи. Отму ли их — готов си. Умакнеш ли им за сто корака, даће ти за њих све што затражиш. У тим марамама је њихова снага! — не хтеде орао да се опрашта. Био је гладан људског меса, а један добар залагај је измицао. — Сад иди! — рече. — Док не стигнеш, траве ће бити у котлу.

»Да ме не превари?« посумња Варалица али пође молећи се у себи да не изгреје Месец. Али, на западном видуку Месец изађе. Убрза Варалица корак да стигне до вештичјег лога пре него што се Месец до врха неба попне. Тако и до седме стене дође, провири: вештице варе траве и полугласно певају:

Растварајте се траве, растварајте,

несан нам у сан претварајте...

Кључа вода у котлићу, бабе између себе шушкају, окрећу се.

— Мирише људска кост! — рече вештица леђима окренута Варалици, а њему се заледи крв кад угледа хрпу камења из чијих су се очију круниле сузе. — Однекуд иза мојих леђа мирише. Погледај!

— Нисам ћорава! — љутну се друга вештица. — Тамо и гледам! — гневно је мешала чорбу. — Не зановетај. Нећемо ноћас дремнути ни часка!

»Нећу ни ја!« помисли Варалица. А и како би? Јецало је камење око њега, а Месец већ свијао лук. Осети Варалица како краћају ноге под њим, али назад се није могло. Вештице би га зачас откриле, јер је ветар дувао са запада. »Сад могу само напред, па нека буде шта буде!« — вирну Варалица иза стене. Вештице су сркале чај. »Сад!« — рече Варалица самоме себи кад виде како оне као покошене падају у сан. Долете до њих, стрже им мараме с глава, поче да бежи. Али, пренуше се вештице, па за њим. Трчи Варалица брже од ветра, али дах вештица, свеједно, осећа на потиљку. Кад, наједном, као укопане стале вештице, пиште. Куну и моле да им врати мараме, али се Варалица само смеје: у његовој је руци моћ — сто корака је претрчао!

— Дај ми мараму, људска душо. Даћу ти товар сребра! — моли прва вештица, али Варалица одмахује главом.

— Дај ми мараму, људска душо! Даћу ти товар злата! — моли и она друга, али Варалица одмахује руком. »Какво злато!« мисли се. »Овде је глава у питању. Дам ли им мараме — претвориће ме у камен!« Стисну он мараме свом снагом, а већ види: не могу му ништа! Виде и вештице: Варалица зна тајну, могао би их подавити док трепнеш. Али шта ће Варалици мртве вештице?

— Шта тражиш? — питају га углас, моле.

— Да ме проведете крај беле змије, док гутљај живе воде узмем после идите куда вас ноге носе! — осмехну се Варалица. Зашто ли ћуте вештице? Зашто одречно машу главом, кажу да га не могу провести крај беле змије? Није то у њиховој моћи.

— Није ни у мојој да вам мараме вратим! — насмеја се Варалица. Али, могу да вас бацам у казан и потпалим добру ватру...

Схватају вештице да одлагања нема, па рече она старија:

— Врати нам наше мараме, открићемо ти тајну... — Вештица утиша глас и рече нешто Варалици, али је ни сетна ни ветар не чу.

— Па, добро! — рече Варалица. — Али, мараме ћу вам дати кад се вратим. Можда варате... — убрза Варалица корак, глуп за клетве, свестан да мора стићи до извора пре него што зрак сунца падне на њега. Ако закасни, Златокоса која чува трећу стражу поново ће се претворити у белу змију и главе му на раменима нема! Ако, пак, прерано стигне, опет ће на змију налетети. Златокоса се у своме обличју јавља само кад се сунце и месец размењују. Завара ли је и украде ли кошуљицу — моћи ће и гутљај воде да заграби и побегне, али не пре него што кошуљицу назад баци. Која је ту хитрина потребна? Која присебност? Нико не зна, јер се нико с извора није вратио.

Осети Варалица како му горњи зуби о доње ударају, а пред њим већ јасен златнога лишћа шуми. — Сад узмицања нема! — нареди себи, а ноге му дрхте. — Пропашћеш, будало! Самога си себе преварио! — трже се Варалица: змија се у девојку претварала. Занесе га за трен лепота Златокосе, на кошуљу заборави и пође ка извору. У последњи часак се трже, зграби кошуљицу, па добар гутљај воде отпи: пола под језик стави, другом половином напуни уста, па потрча назад. Зрака се сунца још није такла воде, а већ је био с друге стране зла. Ах, како би кликнуо да му у устима није било воде! Овако, с брега кошуљицу хитну, и узмаче. За трен Златокоса постаде бела змијица, сукну ка Варалици. Кад, гле, чуда: што више змија јури, све већи бива размак... Лети ли, лети Варалица: слатки му ветар у уху хуји. Тако дође и до Вештичје логе, зграби наказе, једну о другу веза, руком им показа да камење поново претворе у луде. Али, оне то нису могле без марама, а да им их да није смео: скамениле би га. Варалица зграби вештице и хитну их у пламен, њихове марама исто тако. Букну огањ, смрад се као барјак диже у небо и у исти час орао слете пред Варалицу.

— Успело ти је, видим! — рече орао, а камење се покрену, у луде створи. Орао ни главу не окрену, узе Вапалицу на крила и суну к облацима. У трен су били изнад облака. Како је пекло сунце, мајко рођена. Како звиждао ветар! »Паднем ли, ни коска неће остати од мене!« — претрну Варалица, заборављајући да му је жива вода у устима. А онда, успори се замах орлових крила. Направи орао круг и спусти се на зараван планине.

— Одавде мораш сам! — рече. — Овде моја моћ престаје! — одлете орао, оставивши Варалици перце на длану. Да није било, перца могло се Варалици учинити да је све био сан. Није имао времена да мисли: истицало је време погодбе са Смрћу. Хтеде Варалица да дочара славу која га чека, али уместо славе пред очи му је долазио лик несрећне мајке. Убрза Варалица корак. Скоро се скотрља низ планину и спази кућерак жене сав згрчен на месечини, застаде као окамењен: шта ако гаје Смрт преварила и надјачала мајку? Шта ако дете није живо? Једва је последње кораке прешао и отворио врата.

У соби је све било исто: стискала је мајка дете на груди, победнички се кезила Смрт.

— А, ту си! — рече Смрт, угледавши Варалицу. — Није успело, значи? — хтеде да га натера на пркос, не би ли га преварила да отвори уста и проспе воду, али где ћеш Варалицу преварити! Досети се Варалица, притрча и кану кап воде на дететове очи: оно прогледа, другу кап му кану на усне: насмеши се дете, трећа му груди додирну и оно поче да дише спокојно и дубоко.

— Она ће остати наказа за сва времена! — победоносно ће Смрт, али се Варалица и ту не превари. Животворну кап кану на очи младе мајке и плавом се светлошћу напуни мрачна шупљина: друга јој кап на голу главу паде: расу јој се око лица слап златне косе. Воду испод језика сам прогута и кликну, окренувши се ка Смрти:

— Шта сада?

Али, ту где је Смрт стајала зевну празнина: Смрт као да је у земљу утонула. А Варалица? Још и данас светом хода. Зар није воду живота прогутао, Смрт надјачао? Жив је, живцијат. Смеје се и вара, ако има кога да превари: силно је потомство изродио, није му лако.

ЧАРОБНА МЕТЛА

Све прљавији бивао је град, туго црна!

Шта се све није покушавало да се он очисти, без успеха: остаци кромпирових љуски, папира, прашине и чађи улазили су људима у очи и у уши, затрпавали улице. Домаћице нису ни отварале прозоре, али ветар је, свеједно, уносио прљавштину у куће. Чинило се да је и снег који пада прљав. И заиста: када се снег стао топити појурили су олуцима и улицама потоци црне, прљаве воде.

Било је жалосно посматрати посивело дрвеће и цвеће које је венуло онога часа кад би се извукло из пупољка. Још жалосније је било гледати старце и децу како се муче да удахну кап ваздуха. Птице, које су преостале, утучено су чучале на голим гранама дрвећа, не усуђујући се да отворе кљун, да полете.

— Ово је неиздржљиво! — рекле су жене не успевајући да кошуљама и постељини врате белину. — Нешто се мора учинити!

— Куцнуо је последњи час! — уздисале су баке и деде, враћајући унуке из шетње са сиво-црном скрамицом на лицу.

— Нешто се мора учинити! — рекли су сви углас, али ни чистачи, ни поливачи улица нису били у стању да потисну најезду ђубрета, мада су даноноћно поливали и чистили. Наслаге прљавштине таложиле су се једна на другу и наочиглед људи расле.

— Ако се овако настави — закључили су грађани и градски оци — ђубре ће нарасти до кровова и затрпати нас.

Сви као један, узели су метле и лопате у шаке, али ђубре је и даље расло, ругајући се свим њиховим напорима. Затворени у куће дечаци су с тугом гледали бивша игралишта, али најтужније је гледао један мали тршавко. Недељама и месецима доносио је болесној суседи хлеб и млеко, а када је дошло пролеће, она му је поклонила прекрасну жуту лопту. Сада та лопта бесмислено чучи под креветом, јер је ђубре прекрило игралишта.

— Еј, да ми је чаробна метла! — уздахну малишан. — Почистио бих све улице, све тргове, сва игралишта и паркове. Баке би имале где да изађу у шетњу, девојчице где да прескачу конопац, а дечаци где да јуре за лоптом... — дечак још и не заврши

своју мисао, кад чу како се иза ормана нешто миче. — Шта је сад ово? — трже се малишан, савлада страх и пође ка орману. — А, то си ти решила да се прошеташ? — насмеја се, угледавши једну заборављену метлицу којом је пре него што су купили усисивач, помагао мајци у чишћењу. Умирен, дечак се врати прозору. Али, једва да је часак прошао, а метлица дође до њега, наслони му се уз ногу, па рече:

— Да почнемо!

— Шта? — осмехну се дечак. Била је тако мала, тако стара, једва се њом могао почистити праг или отирач испред врата. Али, била је устрајна.

— Да почнемо, да почнемо! — понављала је. — Важно је почети, даље иде и само... — наваљивала је метлица, све док дечак није с њом изашао на улицу и почео да чисти.

Ој, како су му се смејали, како су му се ругали становници улице, становници града.

— С таквом метлом не би могао ни ципеле да опрашиш! — развалила је суседа уста. — Зар не видиш да јој је душа у носу?

— Ах-хах! — тресао се трбух главном чистачу. — Ту где ми челичним метлама не успевамо да добијемо битку — он улеће у рат с чуперком од метле..

— Ах-хах, хах-ах! смејала се сада читава улица, читав град, а ђубре и прљавштина су расли. Већ су до колена људима допирали, мада су челичне метле и црева пуна воде ступала у оштру, одлучујућу битку. При погледу на њих дечак постиђено саже главу али метлица пркосно рече:

— Пусти их! Нека се смеју. Срца су им исто толико прљава као и улице. Зато и не могу да почисте ђубре! — Метлица у дечаковој руци се покрете и дечаку није преостало ништа друго до да почне с чишћењем. И, гле, чуда! Поче ђубре да бежи пред метлицом: појави се прво као марама, па као омања соба, чиста површина. Дечак настави да чисти, па кад је почистио испред своје куће, он настави да чисти и испред суседских врата.

— Па, шта је ово, људи? — узвикну Главни чистач. — Метлица којом једва можеш отирач да опрашиш — чисти оно што челичне метле нису у стању да очисте. Ту нешто није у реду. — Главни Чистач сумњичаво заврте главом. Гомила радозналаца стисну се око дечака и њенове метле.

— Дај да је видим? — рече један беспосличар. — Пих! Па још моја баба имала је такву метлу и бацила је кад смо набавили усисивач.. — Гомилом окупљених људи просу се смех, а дечак поцрвене. Његова метлица изгледала је, заиста, јадно. Али, чистила је. Чистила! Дечак пркосно подиже браду, а метлица му шапну:

— Не дај се! Не дај ме!

Једва да је метлица и прошапутала своје упозорење, а нечија се рука испружи и извуче метлицу из дечакове руке. Венац окупљених људи узрујано се заталаса.

— Дај ми је, дај! — повика неколико гласова. — Хоћу и ја испед своје куће да почистим! — људи су се гурали, свађали, отимали о метлицу, а ђубре је расло. Али, метлица се од свих отрже и полете увис.

— Гле ти ње! — узвикну гомила разочарано и потрча за метлицом, али метла је, маколико да су је јурили, успевала да измакне. Тако су и до краја града стигли, и ивице се пола дохватили, а метлу нису ухватили. Иза широког пола тамнеле су се крошње дрвећа.

— Ако уђе у шуму — нећемо је више видети! — рече неко. Руља гонилаца се заустави. Високо горе, у ваздуху, заустави се и метла.

— Па шта да радимо? — јавкне једна бакица. — Угушићемо се од ђубрета, ако умакне! Зар не видите да једино она чисти ту где све остало отказује.

— А шта ако је и дохватимо? — присети се неко. — Не можемо чистити сви одједном..

— Па, чистиће свако пред својом кућом! — рече један од градских отаца.

— А паркови, а тргови, а игралишта? — потдсети га други.

— Е, то се нас не тиче! — јави се неколико гласова. — Нека неко други о томе брине.

— Па, не може се тако, људи! — чу се глас неког дедице. — Мој сусед је болестан и ја ћу почистити и испред његових врата, па и трг на углу наше улице ћу почистити. Зар се, пре него је ова невоља наишла, нисмо ту сакупљали свако јутро? Како да га не почистим? — Старац упитно погледа људе око себе, не схватајући зашто му се смеју у лице, све док једна суседа не рече:

— Зар не видиш да једва ноге вучеш? Тешко да ћеш и пред својом кућом почистити! — Жена се ружно насмеја, али метлица која је стајала високо у ваздуху поче силазити, дође до старца који је хтео и испред туђих врата да почисти, и рече:

— Хајдемо, стари!

Старац се трже, узме метлицу и крете ка граду. Гомила радозналаца пратила га је на одстојању, без речи. Тако су и до града и до старчеве куће стигли. И гле, поново пред метлицом поче да узмиче ђубре. Заблеста улица пред старчевом кућом, пред суседовом кућом, сину трг. Гомилом сакупљених људи прође задивљен шапат. Сви су испружали руке ка метлици, тискали се, гурали једно друго. Али, очистивши трг метла се поново диже увис, па се у благом луку спусти крај ногу малог тршавка. Овога пута нико и не покуша да је отме. Сви су стајали и гледали у дечака, као да очекују нешто, све док једна жена не рече:

— Па, дај ми је, дечко! Очистићу болничко двориште, да би болесници могли да отворе прозор.. — Жена још и не изговори до краја свој предлог, а метлица се подиже увис и крете к њој. Али, тек што јој се примаче, а нечија је рука зграби.

— Прво ћу ја почистити своје двориште, а онда ти чисти цареву царевину! — рече жени један охоли брајлија и потрча ка својој кући, ка свом дворишту. Али, само што до њега стиже, а метлица му се отрже из руке, и полете ка жени која је хтела да почисти болничко двориште. Узалуд је за њом јурио, узалуд псовао. Метлица му је стално измицала и одлазила онима који су мислили и на друге.

Трчао је и трчао, већ је и оседео трчећи, али није могао да је стигне. Можда још увек трчи, ко зна?

БЕЛУТАК

Спавао извор у утроби планине, сањао и у сну своме растао, толико порастао да је морао на површину земље изаћи, или се од сопствене снаге угушити.

— Гле, силеције! — рече стена кад извор јурну да кроз њу пут пробије. — Зар ниси могао замолити да ти сама дам пролаз?

— Откада сила бога моли? — грохотом се насмеја извор и шикну кроз стену. Истога часа отпоче рат између стене и воде. У једном тренутку је вода стену нападала, у другом стена водене војнике назад бацала. Какав је то ужас био! Од немоћног гнева кључала је вода, у комађе се претварала стена ношена бујицом у долину.

— Остави ме у планини! — молила је стена, али вода милости није имала. Мрвила је и комадала стену претварајући је у своје обале, своје дно. Ругала јој се:

— Сада си моја обала! Моје дно!

Али, и обала и дно одговарали су:

— Стена смо и остајемо стена!

Коначно, моћна планинска стена би претворена у округле, блиставе белутке, али су и они викали углас да су стена и остају стена! Је ли чудо што се разјари река, тресну их о обалу и све, осим једнога, претвори у зрнца песка?

— А сада? — ускликну победоносно река.

— И сада! — пркосно подиже главу последњи Белутак. — Увек!

Узалуд је пенила река, вртела се, о камене га обале ударала — Белутак је остајао при свом. Гад мали! Виде ли ико такву упорност? Одлучи река да од дрвећа, трава и трски савет затражи. Сави се око јасена и упита га шта да ради. Поћута јасен, па рече:

— Не разумем те: ако је неко део стене, зашто би се претварао да је река?

Трске су биле разумније:

— Зато што је река најмоћнија, најјача! Најмудрија!

— Јер се благошћу све постиже — поче река да љуљушка Белутак као детенце. Нежна и тиха постале река, примири се и ућута Белутак. »Победила сам!« помисли река. »Победила!« - од радости у себи скочи, у истом се часу пробуди Белутак па рече:

— Ниси! И нећеш!

— Ах, кад те треснем! — хтеде да појури река, али већ је у долини била: глас јој је био тиши, ток спорији. Старела је и дебљала река улазећи у море.

— Сада си део мора! — сетно прошапутала река Белутку, губећи се у модрој, сланој води, али се малишан наглас насмеја.

— Сада си ти део мора! — рече. — Ја сам био и остајем Белутак!

Тако море, рибе, морска жежица, звезда и корална грана први пут чуше његово име, а река своје изгуби.

— Шта је то белутак? — подиже обрве морска корњача. — Нешто за одело или нешто за јело? — пришуња се корњача Белутку, загризе, али ни комадић не одвали, а зуб јој излете из главе. — Не би се рекло да је укусан! — закључи и одгега, постиђена.

— Потребна су ту мало већа уста! — залете се риба Угор и прогута Белутак, али у истом часу зажали што се на овај подвиг одлучио, јер га тежина Белутка повуче на дно. Ко би рекао да је тако тежак, тако тврд! Леже иза сетне риба Угор, решен да ту полежи док се оно чудо у његовом стомаку не свари. Али, и након два сата, и након два дана било је исто. У брк су му се смејале морске звезде и рачићи док се превијао у мукама. Шта сада? Позван би најчувенији видар, најчувенији травар. Један је предложио роњење наглавачке, други најгорче траве. Узалуд! Поче се Угор спремати за смрт, кад се Хоботница присети и рече:

— Отварај уста!

До краја живота Угор није могао да одреди шта му је теже пало: Белутак или Хоботничин пипак? Узалуд је риба јаукала! Хоботница се и не осврну на жалопојке, али јој тек из трећег покушаја пође за пипком да извуче Белутак.

— Сад си мој! — узвикну Хоботница. — Откад сам трећег мужа прогутала не прија ми удовички живот! Чу ли ико Белутково опирање! Ако и чу, прећута да је чуо: Хоботничина трпеза и пипци били су једнако славни. Поче се спремати свадба на дну мора. Очисти бодље морска жежица, углача крљушт јато риба, наоштри клешта јастог, али Белутак не промени одело, нити отвори уста.

— Није ти забаван нови муж! — рече Жежица Хоботници. — Боље да си Главатог Угора одабрала!

— Боље да никог није изабрала! — с негодовањем уђе у љуштуру Рак-пустињак. Шта има он с тим шља— мом унаоколо!

Поче весеље! Како је немирно кружило јато риба! Лелујала се морска саса. Откидао комаде печења јастог и делио их веселом друштву. Једино Белутак није јео, није говорио.

— Баш си досадан! — рече Хоботница, већ уверена да се залетела у избору мужа. — Баш никакав! — одлучи Хоботница да и четврти пут постане удовица. Али, сети се како је Белутка стекла и намршти се. — Једи и играј! — нареди. — Сада си припадник племена Хоботница!

Белутак поћута, па рече:

— Играј сама! Био сам и остајем Белутак!

Хоботница сопственим ушима није веровала, али Белутак понови своје речи. Узалуд га је жаруљама пекла, узалуд стезала, покушала да разори. Белутак је остајао спокојан и — неразорив!

— Нека га узме ко хоће! — рече Хоботница. — Ја сам и четврти пут удовица! — подиже Хоботница Белутак, али нико га није хтео. Није за јело, не игра, ћути, шта с њим? Хитну Хоботница Белутак међу корале и шкољке. Ко зна колико је тамо лежао заборављен и усамљен? Узалуд је Корална Грана настојала да сазна зашто ћути. Није је ни погледао. Његов поглед био је упрт у висине где је, усамљен, пловио месец налик на блистави небески белуатк. Бар да се спусти. Као орах слатком језгром пунило се срце Белутка надом. Али, небески брат не сиђе, нити га к себи позва.

А онда се, једне ноћи, ускомеша море. Задрхта Корална Грана од ужаса. Насмеја се Белутак: шта му може ветар, шта таласи? У сан о планини Белутак уђе, кад зачу запомагање Коралне Гране.

— Помози, брате! Спаси! Сви су побегли, шта да радим? — јаукала је Корална Грана, а срце Белутка пунило сажаљењем. Како је лупка! Како ломна! Још један овакав талас и нема је више...

— Стани иза мене, Корална Грано, и залепи се! — рече Белутак. — Талас ти ништа неће моћи!

Али, Корална Грана одречно одмахну главом.

— Корали се једино за стене лепе! — рече и поцрвене. — Једино с њима у брак улазе — жалосно Грана саже главу, а Белутак се насмеја:

— Па, ја сам стена! — рече. — Зар не знаш?

Није знала, али времена за истраживање није било. Приби се, Корална Грана уз Белутак, осмехну. Имала је, коначно, своју стену! Нека хучи море, нека урла: која још

стена уступа таласима? Лице Белутка бљесну, насмеши му се Корална Грана. Је ли тек слутила, или већ знала да се срце Белутка, као ружа, једино на осмех отвара? Ветар о томе не говори, а и Белутак ћути. Па, нека ћути: Корална Грана зна.

ЗВОНО КОЈЕ ЈЕ ОПОМИЊАЛО

Н

а самој ивици мочваре живео је старац сребрнаст и танак да си га у иглу могао уденути. Живео је сам, уз пса и птице-мочварице које је од ловаца и мразева спасавао.

Смејали су се сељаци његовом дружењу с птицама, али он није обраћао пажњу на њихов смех. Чапље и роде, вивци и дивље патке кружиле су око његовог кућерка као да га поздрављају. Сељаци су били убеђени да он зна језик птица, да је у дослуху с њима и да му оне најављају наилазак болештина и непогода.

— То је онај што разговара са птицама! — шапутали би када би старац дошао у село. А долазио је, тачнији од звезде, увек у исто време да одзвони вечерње и јутрење, не тражећи никакве надокнаде за своју службу.

Једини услов који је још пре много година поставио — био је да сељаци не убијају птице како за његова живота, тако и после његове смрти. Село је тај услов прихватило, смејући се: ко још мари за птице? Неће их таманити, нека му буде! Важно је да неко службу звонара обавља, да звоно звони.

И звоно је звонило, јављајући венчања и рођења, празнике и умирања. На њиве и на ливаде изливало је оно своју бакрену душу, а старац и звоно постали су временом толико блиски да је звоно одбијало да звони када би неко други вукао уже. Је ли чудо што село поверова да између старца и звона постоји некаква тајна веза?

На сва питања радозналаца старац је одговарао ћутањем, одлазио птицама или се враћао звону, а звоно је кликтало као да се радује додиру његове руке. Људи и звери, облаци и ветрови — утишавали су се да га чују.

Али, дешавало се да звоно у невреме зазвони. Сељаци би тада журно остављали мотике и косе, па или трчали у село да гасе пожар, или скидали капе, шапућући: — Бог да му душу прости! — а над њивама и ливадама још дуго је, као некакав небески уздах, лебдео утишани јек звона. Но, такви тренуци били се ретки. Звоно је најчешће радосно звонило... По њему су се послови почињали, очеви одлазили у поља, дечаци у школу или игру, а године су пролазиле. Жутеле су се и изнова зелениле трске, пробадао звоник широко небо над равницом, дечаци постајали бркати, строги очеви, а све тањи, све сребрнастији бивао старац, све тиша песма звона.

А онда свану и јутро у којем звоно остаде немо. Као камен је тишина притискала село, а nelaгодност расла.

»Успавао се старац!« помислили су прво сељаци и погледали пут мочваре над којом је немирно кружило јато птица. »Одзвониће увече.«

Али, звоно је и увече ћутало. Ни наредног јутра није се јавило и неколицина сељака одлучи да оде и види шта је са старцем. Колиба у којој је становао била је празна: старцу и псу ни трага. »Мора да је одлутао међу трске?« — помислили су и нису га више тражили, уверени да ће међу трскама ишчезнути као што ишчезавају вилин-коњици или локвањи. Мало их је узнемирило јато птица које је кружило над мочваром, кад један младић рече:

— Сада ћемо бар слободно моћи да ловимо!

— Обећали смо да не пуцамо у птице! — подсети га један домаћин, али младић се наглас насмеја и подиже пушку увис. Звизну метак, чу се крик погођене птице и изненадни, оштри звук црквеног звона.

— Гле, вратио се старац! — узвикну плећати сељак. — Али, што звони? — сељак ослушну и сумњичаво заврте главом. — Није ни јутрење, ни осмртница, шта је?

— Пожар? Рат? — нагађали су трчећи ка селу, јер звоно није престајало да звони оштро и опомињуће.

Тако су се и на звоник попели не верујући сопственим очима да крај звона никога нема, да звоно само од себе јечи све гласније, све јаче. Узалуд су га заустављали. Звоно је тутњало и дању и ноћу, мукале краве, пиштала деца, злокобно крештале птице залећући се људима у лица. Нису знали како да се одбране, док неко не предложи да пуцају: кад неке побију — остале ће побећи!

Суну у небо прасак пушака. Неколико птица окрвављена перја паде, а звоно као да се помами. Његова јека сада је потресала и земљу и небо. Узалуд су људи памуком затискивали уши! Узалуд су деца завлачила главе под јастуке! Звоњава је пролазила кроз зидове, кроз јастуке! Чинило им се као да им у глави звони, да звоњава негде у њима избија. Тако су већ од самих себе почели да беже.

— Морамо нешто учинити! — рече старешина села и нареди тројици најхрабријих младића да се попну на звоник и челичним ужетом вежу звоно. Али, узалуд су га везивали! Звоњава није престајала. Звонило је и звонило, док људи нису почели и на саму помисао о звоњави да се јеже и затварају у куће. Зима и глад ближили су се једнаком брзином, а неиспавани и заглухнути људи свађали су се безразложно и за ситнице.

Коначно, неко предложи да сруше звоник. Тако ће и звоно морати да заћути. Али, на ужас села — звоно ни након рушења звоника није умукло. Чак му је глас био још продорнији, још јачи. Ни снег није успевао да га пригуши, ни ветрови да га одувају.

— Ово је пакао, људи! — рече један од сељака, а неке паде на памет како би најбоље било да звоно затрпају у земљу: благословена је земља — упиће његов звук, ослободиће их.

Предлог је у почетку, уз смех, одбијен. Али, кад звоњава истањи сан и стрпљење људи — ископана би дубока јама, у њу бачено звоно и затрпано земљом и камењем.

За часак им се учини да су се ослободили беде, али тек што паде последња лопата земље а звоно се огласи окрутније и жешће но икада. Узалуд се трудили да га угуше: јечало је као уклето, а звоњава је и из земље и из неба извирала и обрушавала се на село. Узалуд су дани летели! Већ је и земља зелену кошуљицу облачила, а облаци мирисали на пролеће: звоно је брујало.

Није преостало ништа друго до да се бежи. Људи су почели журно да скупљају ствари и алатке које ће понети у нови крај, а душа им се грчила при погледу на куће и њиве које остављају. Чекало се још да се старци и деца попну на кола, па да се крене, кад се изнад глава бегунаца појави пар рода и поче да кружи над селом сасвим ниско, једва замахујући крилима од умора. Како би им се раније као весницима пролеће, као старим пријатељима радовали! Како су им сада биле мрске!

— Како право имају оне на дом који ја морам да напустим? — повика дебели сељак кад виде како једна од рода уместо на кров — пада на ледину, и потрча да је дотуче мотком. Али, само што подиже мотку, а један дечак који је сељаку једва допирао повише колена — зграби роду и притисну је себи иа груди.

— Не дам је! Не дам! — викало је дете, својим телом бранећи птицу, све док сељак с мотком није устукнуо. Људи од запрепашћења нису могли да дођу к себи, кад неко с неверицом узвикну:

— Гле, звоно је престало да звони!

Гомила се, наједном утиша и читав један дуги тренутак људи су ослушкивали тишину, не усуђујући се да отворе уста, као да су се плашили да би својим гласовима могли пробудити звоно.

— Шта ли је зауставило звоно? — питали су се очима, а онда им поглед паде на дечака и птицу и све им постаде јасно. Спомену неко старца који је разговарао са птицама, сети се село погодбе с њим, одбаци пушке и поче уносити ствари у куће.

Како је слатка била тишина! Како је нежно падала на људе и на поља! Људи су ћутали као да се плаше да је не поремете својим гласовима. Чуло се само како ветар на рубу мочваре разговара с трскама, односећи у свет причу о звону које је опомињало, о дечаку и роди, о старцу који је знао језик птица.

САТ С КЛАТНОМ

Т

амо где престаје град а почињу кукурузишта бацају људи старе и непотребне ствари: некадашња корита, ислужене столице и ормане, поломљена огледала, ко да наброји?

— Каквих све овде чуда нема! — кликну дечак мален и танак као гранчица. Затим се, предводећи чету малишана приближи гвозденој каси већој од највеће гвоздене пећи, пространијој чак и од прастарог бакиног ормана. Није морао да се мучи да је отвори: врата су висила о једној шарки. Али, каса је, свеједно, држала до свог достојанства и љутито викну дечаку, маминој мази и јунаку:

— Не додируј ме, чујеш? Заурлаће сирене, дојурити полицајци и кола с решеткама, па те одвести тамо одакле изласка нема... — Од муке каса закашља, последњим снагама бранећи своју тајну. Али, дечакови прсти били су јачи и тамо где је каса тврдила да леже бисери и дијаманти — зевну празнина! Каса ојађено јекну, а столица којој је недостајао наслон насмеја се на сав глас. То је чувено сусеткино благо, значи? Дијаманти и рубини, царске минђуше и краљевске наруквице — о чему све није причала каса у ноћи док је над кукурузима растао месец, а из града допирала потмула бука трамваја. Столица се насмеја још једном, али тише. Никад се не зна: царско је и на ђубришту царско!

Каса свечано утону у ћутање. Шта и да каже о сјају царског двора столицама и лонцима који даље од сиротињске куће нису макли? Њој је бар остало као утеха да се сећа некадашњег сјаја и величине, чега би се остали могли сећати? Каса опрезно шкрипну вратима да би отерала пољске мишеве који су у њој већ почињали да се гнезде, али ко се још мишева отресао? Врата се, једноставно, нису затварала.

Котлић за рибљу чорбу сети се колибе старог рибара. Ни тамо се врата нису затварала. Када је добро претурио по сећању учини му се да врата није ни било. Ој, како је весело крчкала чорба! Како успављујуће прела мачка, пролазили облаци иза окна, падале кише, смењивала се пролећа и зиме..

— Држи се још мало, стари! — шапутао је старац. — Има још шарана и штука, још сомова бркатих и масних..

А онда је дошао дан кад старац штука и сомове више није могао да улови. Ишчезли су некуд шарани, замрсиле се мреже у корењу врба, а старца одвели у кућу

пуну старога света који је на старост покушавао да заборави. Ој, како је котлићу била мрска та кућа! Ој, како је био беспослен! Старцу су уместо црвене и љуте рибе чорбе доносили супу златицу и чорбу од кромпира. Није смео ни да спомене рибе и реку.

— Седи и одмарај се! — говорили су му. — Река тражи младе мишице. Ево, новина!

Али, старца новине нису занимале. Шта га се тичу ратови и далеки, непознати људи! Седећи затворених очију имао је утисак да чује како хитро клизе сенке рибљих јата преко белутака на дну реке. У слуху му је брујао шум таласа и крчкање котлића. Да му га не би узели, старац сакри котлић под јастук, али га лепотица болничарка и ту нађе.

— Шта све старцима неће пасти на памет! — рече и хитну котлић у канту за отпатке.

— Тачно ту ти је и место! — подругну се столица без наслона, а каса се наглас насмеја.

— Никад се не зна! Запамтите: никад се не зна! — рече шешир украшен пауновим пером. — Већ сутра се могу наћи на глави неке принцезе. Погледајте како блистам! — истури шеширић погледима радозналаца своје зелено перо, али се сети где је и ућута. Доле, у трави чинило му се да чује неко куцање, неко чангрљање из којег се изви тиха и складна песма звона.

— Гле, сат с клатном! — узвикну дечак, подиже увис свој проналазак и постави га на столицу без наслона. — Куца! — крајичком кошуље обриса дечак стубиће сата између којих се клатио коњаник на златном орлу, кад се, наједном, зачу звоњава, након које неки јако удаљен глас рече:

— Очисти ме!

Чији би могао бити тај глас? Осврте се дечак око себе, али од другова ни трага, ни зец ни лисица да протрчи. Каса и котлић посматрали су га без речи. Само се чуло како ветар пролази кроз оштро лишће кукуруза. Утом се зањиха клатно, а онај глас опет рече:

— Очисти ме!

— Од чега да те очистим? — трже се дечак.

— Од старости, од прашине! — рече глас, а пред дечаковим очима створи се малени јахач на златном орлу. Затим отпоче да расте, али тако неприметно да дечак и не запази како му дорасте до колена и рамена, па и преко рамена. — Летео бих!

— Па, лети! — скиде дечак прашину с коњаника и златног орла. — Не закерај! — дечак још и не изрече реченицу до краја, кад орлић замахну крилима, притеже узду јахач, и рече:

— Спасио си ме, момче, тражи од мене шта хоћеш, али не захтевај да разумеш језик ствари. То не бих могао да поднесем! — јахач на златном орлу вину се у висину, а дечак викну за њим:

— Баш то хоћу! Баш то!

Дечак, касније, није могао да се сети је ли јахач ишта обећао, али кад паде ноћ, он сасвим јасно разабра како се препиру ствари у кући која од њих има првенство и зову сат с клатном да пресуди, најстарији је, најмудрији...

— Ко каже? — закашља се огњиште. — Мене су направили кад и кућу, он је колико јуче дошао...

— Са ђубришта! — није пропустила метла да стави своју примедбу, кад се сат гордо испрси и рече:

— На твоје месту ја бих ћутао, драга моја! Ако је неко високог порекла он то остаје и на ђубришту. Јеси ли икада видела стубове прозачније од мојих, златног јахача и златног орла, казаљке које показују дане у месецу и сате у дану? Знаш ли икога направљеног по жељи једне принцезе?

Ој, како се узбуђивао сат спомињући Принцезу! Како грозничаво, помицао казаљке! Како потиштено ћутао покушавајући да се сети њеног лица и младића који јој га је с ружом поклонио!

— Гле, какав јахач! — засмејала се девојчица. — Још је смешнији од тебе! — загњурила је младићу лице

у раме, па отрчала да почисти двориште пре него што се укућани пробуде...

— Принцезе не чисте двориште! — метла се љутито повуче у угао, изјављујући да је измишљотине сата с клатном не занимају. Али, остали у кући желели су да чују причу сата с клатном. Зар није рекао да је двеста година стар? А кад је неко толико стар он засигурно много памти. Пегла је упорно захтевала наставак приче, и сат је неуморно говорио. Звонио је у његовој причи нежни девојачки смех Принцезе, па смех кћери њене кћери, док бакрач гневно не узвикну:

— А мушкарци? Зар у тој кући није било мушкараца?

— Па, можда их је и било! — рече сат мирно. — Али, они су припадали коњима и ратовима. Долазили су и одлазили, нестајали. Само жене су припадале кући као и ја — сат замишљено заћута присећајући се ратова и пожара. У једном од њих нестао је његов дом, али неко је на време успео да га извуче из пламена. Господарица куће чувала га је до последњег даха, а касније га узео неки крчмар и ставио га на полицу изнад огњишта. Ој, каквих је ту чуда било! Каквих лица! Једва је прошло десет година, а изгледало је да су векови протекли. А онда у крчму уђе један сликар и ускликну:

— Гле, лепотана!

Недирнута остаде чаша вина, али сликар из крчме изађе односећи облике сата на платну. Највећи богаташ у граду виде слику и сав одушевљен плати је чистим златом. Богаташева жена зажелела да купи сат, али сликар је био бржи: новцем од продате слике откупи он сат од крчмара, уверен да му је донео срећу, и славу.

— Колико сам с њим путовао! — уздахну сат, уверен да није било земље у којој нису били. — Људи су нудили читава богатства да ме откупе, али сликар ме није дао...

— Тај сат ми доноси срећу! — говорио је, али време је ишло: на златном орлу односио га је златни јахач. Стар и славан постаде сликар. Последње рече су му биле: — Журиш, јахачу, журиш!

А онда, кад већ сликара није било и сат и слике преселише у музеј. Скупе и славне су биле слике, је ли чудо што један лопов покуша да се обогати поневши успут и сат с клатном? Али, кад у новинама у вези с крађом посебно би описан сат с клатном, лопов се уплаши и сакри сат на таван сиротињске куће. Ко зна колико се поколења мишева од тада растурило по свету? А онда једна мишица покуша да у сату свије гнездо, додирну клатно и сат поче да звони.

— Духови на тавану! — крикну ужаснута мишица и сав мишји народ побеже иза греде. Убрзо су то учинили и пауци. Једино нико није могао да отера врапце, који су неуморно понављали да се руши читава четврт: куће ће до неба порасти, видећете, видећете! Старој мишици од тих речи вртело се у глави: била је становник умерених висина, небо је великодушно препуштала птицама..

Сат с клатном није сазнао шта је с мишјим народом било када је кућа срушена. Он сам се рушења једва сећао: можда се успавао, а можда пао у несвест... Када је отворио очи, над њим је било модро, звездано небо. Око њега су сви спавали: и метла, и столица без наслона, и каса па чак и дечак танак као гранчица спавао је наслонивши образ на длан. Једино је ветар у лишћу кукуруза био будан и сметао потоку да заспи.

БРЕГ СВЕТЛОСТИ

На врху Стаклене Куле дечак, и сам као од стакла начињен, болује,

тањи се, нестаје као коцка шећера бачена у чашу воде, а нико да пронађе његову болку. Оца Радан одавно нема, а мајка дане и сате проводи у бетонској џунгли, за кором хлеба трчи. Кад да са дечаком мало поприча, туго црна!

А висока је, ој, како је висока Стаклена Кула. Не допиру до Радана људски кораци, гласови и сенке облака брже. Као рибица у леденој коцки заробљен живи Радан. Ни птице да пролети, ни пса да залаје, ни листа да зашупти. Кад би се бар однекуд појавио неки миш, из зида изашао патуљак! Имао би с ким да се поигра, с ким да поприча: доста му је да прича сам са собом, мајко рођена! Окрете се дечак зиду, и од чуда протрља очи. Откуд, наједном, она пукотина? Није је било ни јуче, ни јутрос. Откуда сада овде? Уштину се Радан за подлактицу: можда му се пукотина, ипак, привиђа? Једино у лудим сновима излазе човечуљци из зидова, клањају се и кажу:

— Звао си ме?

Радана низ леђа као да неко прели леденом водом.

— Како сам те могао звати, кад не знам ко си? — заврте дечак главом, а човечуљак се насмеја и пође ка дечаку.

Сада је Радан могао да га види сасвим добро. По својој величини незвани гост могао је бити патуљак, али све остало уз патуљке не иде. Патуљци су старчићи с брадама и шиљатим капицама. Овај нема ни капу, ни браду, очи су му модре и осмехнуте, кожа образа глатка и румена. »Не може ово бити патуљак!« — закључи Радан сам у себи, а мали гост, смејући се, рече:

— А зашто не бих био? Пре него што остаре и патуљци су деца... — Малишан приђе Радановом узглављу и додирну му чело својом лаганом руком. — Хајде, устани. Играћемо се!

Радан у недоумици саже главу: он је одавно заборавио шта је играо, одавно чак ни с кревета није сишао. Како то да каже своме маломе госту?

— Тек када оздравим, моћи ћу да се играм! — шапну дечак, а чудни малиша се намршти, и рече му да не прави будалу од себе.

— Устани и дођи! — нареди му, а дечак осети како му се стопала сама од себе покрећу, мада су се сви видари и лекари давно сложили да он никада више неће коракнути, никада устати из кревета. Радан од страха затвори очи: све ово је сан и друго не може ни бити! Када он поново отвори очи пред њим ће бити празан зид. Дечак до бола стиште очне капке, желећи да заборави, желећи да не мисли.

Али, када је отворио очи, мали гост био је још ту и предлагао да се такмиче у игри: »не љути се, човече«.

— Видиш, сишао си. Корачаш! — патуљак се осмехну, а у његовом оку као да засветле парче неба. Радана то подсети на причу о Принцу облака који лута небесима, а кад се сунце почне спуштати ка земљи силази и усамљеним дечацима постаје друг у игри. Можда је незвани гост тај Принц?

— Реци ми станујеш ли на облаку? — рече дечак, а патуљак се насмеја и одмахну главом.

— Место где ја живим — рече — зове се Брег Светлости, а име ми је Мицко. Принц облака изгледа сасвим другачије. Играј... — Мицко се помери и седе сасвим до дечака, али био је тако мали да му је једва досезао до колена. На највеће Раданово чудо пред њима се нађе табла, а на њој скакачи спремни за игру. Али није имао времена да пита, јер је придошлица строго климао главом опомињући га да пази: изгуби ли игру ово је Мицкова прва и последња посета. Добије ли је — он ће свакога дана долазити, али то мора бити њихова тајна. Радан је не сме поверити ни мајци, нити било коме другом. — Сад играј! — шапну Мицко и поверљиво се наже ка дечаку.

Пажљиво, као да му се ради о глави, окрену Радан коцку и помери скакача неколико пола унапред. Срећа је, изгледа, била на његовој страни. Дечаков скакач био је све ближи циљу.

— Човече, не љути се! — подругну се Радан, у зло доба, мајко рођена! Патуљков скакач био је на потезу и све брже сустизао Радановог. Преостало је било само још једно бацање коцке. Дрхтећи, баци је Радан, прижељкујући шестицу-победоносницу. И гле чуда: би шестица!

— Победио сам! Победио! — кликну дечак, а лице му обли руменило. Мицко ће долазити. Више неће бити сам! Узе Радан патуљка на длан и само што не крикну од чуда: Мицко је имао његово лице, на исти се начин смешио, мрштио, прекрштао руке. Како то до сада није опазио? Како га није, као шамар, лупило у лице. »Па и глас, и глас је као мој!« — помисли дечак. »А тек забацивање чуперка с чела? Изгрицкани нокти, такође! Као да је Мицко некакав мој смањени двојник?« — дечак није имао времена за питања, јер Мицко се вртео по његовом длану, затим му се успузао уз кошуљу на раме, повукао га за ухо и насмејао се:

— А сад ме спусти и спавај! — патуљак се уозбиљи. — Нису ти потребни више видари и травари! Када се пробудиш — бићу ту. Али, ти моје име не помињи, ћути о моме долажењу. Оно је тајна... — је ли Мицко додирнуо дечакове очне капке, или је то био сан? Какав сан! Дечак се скоро плашио буђења. Можда је он и Мицка само сањао:

Можда ће, када отвори очи, све бити као и раније... Дечак је мучио питањима самога себе, али када се пробудио — Мицко је седео на узглављу, спреман за игру.

— Каква је он чуда знао! Какве је игре измишљао! Смех је пунио Кулу као што вода пуни суд — до врха! Дечак заборави на болове, поче да хода, па да трчи. Али оно што га је највише забављало — биле су мале ствари: треперење зрна прашине у снопу сунчаних зрака, лет облака, шара на поду и шара на латицама цвета. Само будале мисле да су облаци магла која се вуче по небу, а не зачарани коњаници и девојчице сребрних коса. Само глуви не чују како разговара цвет с цветом! А колико тек сунчана зрака путује! Дечак није могао да се начуди њеним причама и пустоловинама од пустиње Калахари до Северног поларног круга, где је бели медведи и фоке дочекују као Краљицу!

— Гле ти краљице! — насмија се Мицко, а за њим Радан, па и сама Сунчана зрака склупчана на његовом длану, већ спремна да крене на нови пут.

— Е па, задржаћу те! — заинати се дечак и стиште шаку, али се Зрака, ипак, извуче и полете у висину, љутито и без поздрављања. Дечак није могао да схвати што је побегла. — Па, ја бих је чувао, Мицко! Волео бих је! Никада је никоме не бих дао. Држао бих је затворену у кутији, баш као што мама држи зрно бисера. Што је побегла?

— Баш зато! Баш због твоје жеље да је држиш у кутији! Воли, али не присвајај пријатеље, Радане! Ни мене не присвајај, јер и ја ћу једнога дана морати да одем. Али, све док ме будеш волео, све док ме се будеш сећао — бићу ти пријатељ, бићу с тобом, чак и ако будем на Брегу Светлости или негде другде... — Мицко се осмехну и поче нову игру. Радан је узалуд покушавао да замисли Брег Светлости, пут којим се стиже к њему. Коначно му се учини да је Брег Светлости тамо где је Мицко, одмахну руком и улете у игру као добар пливач у воду. Ој, како је треперила кула од њиховог смеха, како се тресла од топота дечакових и патуљкових ногу!

Дечак је збацивао болест са себе као тесну кошуљицу. У чуду су га гледали видари и лекари. Мајка је од запрепашћења трљала очи. Дечак је само неколико дана раније био прозирнији од стакла. Шта га је толико променило? Откуд та трка у дечаковој соби? Откуд смех? Поче мајка да испитује дечака, да тражи скривену тајну, али на сва њена питања Радан је само одмахивао главом:

— Не питај ме ништа, мајко! Ништа ти не могу рећи!

Није још знао Радан да је радозналост гора од влаге, од буђи: кроз најтврђу планину наћи ће пут, разориће стену.. Поче мајка да уходи свога сина. Пронађе једну старицу да стражари крај њега... Како потамне дечаково лице, угаси се његов смех: Мицко је све ређе долазио, а игре њихове трајале су једва неколико тренутака кад би старица некуд изашла или мајка била одсутна. Чим би се зачули кораци у ходнику Мицко би одлазио. »Али шта је Мицко?« — поче се питати дечак. »Патуљак? Дечак—невидљивко? Пламен-луталица? Принц облака?« — Радан одговор није могао да нађе. Није му био ни важан: Мицко је долазио, накратко, додуше, али какви су то доласци били! Каква радост! Каква светлост! Поче дечак да заборавља страх од самоће. Постаде неопрезан.

— Мицко, Мицко! — викао је, трчећи за малим другом, смејао се и заборављао да затвори врата.

Узалуд је, касније, лупао главу да ли је у таквом једном тренутку нахрупила мајка на врата и вриснула од изненађења. Али, зна да је Мицко, одједном, ишчезао и није се вратио никада више... Тишина и самоћа стегли су се око дечаковог грла као гвоздени прстен.

— Мицко! Мицко! — шапутао је дечак у зору и у сутон, када су у Кули сви спавали, а онда је већ изгубио наду да ће се Мицко вратити и утонуо у ћутање. Како су дани летели! Како је притискала празнина, када се једнога јутра чу отварање врата, нечији лаки кораци и познати глас рече:

— Устани и пођи, Радане!

— Мицко! — узвикну дечак. — Не видим те...

— И не можеш! — лагана Мицкова рука таче дечаков образ — али ја сам ту. У теби. У травама, у лишћу, жаби, звезди, зрну прашине, сунчаној зраци. Пажљиво гледај, не могу ти побећи, јер ме чекаш, јер мислиш о мени. Зар не видиш да и облак у небу има мој лик?... — собом проструја смех малог госта. — А сада устани и пођи! Далеко је Брег Светлости...

ИЗГУБЉЕНИ КЉУЧ

О

ко дечаковог дома растао је само песак. Једва би која бодљикава

биљка успела да пусти корен и донесе некакав јадан цвет или плод. На Пешчари се нису заустављали ни људи, ни облаци. Све докле је око допирало било је суво и сиво. Је ли чудо што дечак пожелеле да као птица некуд одлети?

Отац је то учинио још одавно. Узалуд су га чекали да се врати, узалуд остављали у прозору светло! Није долазио. Можда због глади која је била честа гошћа, а можда и због воде коју су становници Пешчаре из далека, на леђима, доносили, јер нигде докле је око сезало није било ни извора, ни бунара. У танкој сенци осушеног багрема испред дечакове куће — дахтао је пас. Узалуд су се надали да ће неком у сусрет потрчати. Од старости је једва лајао, али је и он покушавао да побегне са Пешчаре.

Да није било наде да ће се отац вратити и дечак и његова мајка отишли би некамо где се лакше и радосније живи. Али, он је обећао да ће се вратити. Како су могли да оду.

На све прекорнија питања дечака мајка је одговарала:

— Вратиће се, вратити..

Дечаку се чинило да већ и ветар понавља њене речи, да их у крицима птица чује, да већ и ашов виче: — Вратиће се, вратити.. — Али, отац се није враћао, а, растући, дечак је постајао све нестрпљивији да из свог сивог краја оде. Ко зна шта га иза танке црте неба чека? Широка је и шарен свет...

— Морам отићи, морам, морам! — шапутао је дечак. — На овом проклетом песку орао не орао — само чкаљ и трн расту! — Одједном му се учини како му пут сам под ноге долази и у даљину зове. Али, кад се одлучио да пође — поче га хватати туга за мајком и за домом. Мила му постаде чак и чађава греда над доворотком, али се, ипак, поздрави с мајком и крете..

Ко зна колико језа птицама и облацима путовао! Већ и сумрак поче да изједначује небо и земљу, а никако да наиђе ни на дрво, ни на човека. Заморен, покри се дечак звезданим огртачем неба, склупча на песак и леже. Дуго је тако лежао. Већ и зора поче да пробљескује, кад спази како се једна звезда спушта и наређује му гласом озбиљним и дубоким:

— Устани, момче, и пођи! Постоји Заборављени Град, у њему Замак, а у Замку твоја срећа. Да би до ње дошао — мораш пронаћи кључ који и Град и Замак откључава. Много њих је младост потражило тражећи га, али ако будеш упоран, ако будеш стрпљив — наћи ћеш га. — Звезда ућуга, а дечак, сав утрнуо, стресе песак са себе и пође да тражи кључ Заборављеног Града.

Покушавао је да у себи замисли Град и Замак, али сваки пут би му се чинили другачијим. Једном је Град имао улице поплочане сувим златом, а кровове од рубина. Други пут, био је сав у рушевинама, али је иза гомиле трошног камења, као џиновско зрно бисера, бљештао Замак њему намењен. Али, маколико да се трудио, није могао да замисли Кључ. Час је био убеђен да је огroman, раскошно израђен, златан; час да је мален и потамнео од времена.

Тако дође и до првога људског насеља, али га нико и не погледа. На питања о Заборављеном Граду, Замку и Кључу — људи су само слегали раменима. — Којешта пита момак! — говорили су. — Нема таквога Града! Нико за њега није чуо! Нико га није видео! — Људи би одлазили својим послом, а дечак је остајао сам, док коначно не сретe једнога старца коме се чинило да је, некада давно, чуо да постоји некакав Заборављени Град са замком. Можда на Високим Планинама још живе Мудри старци који знају тајну Изгубљеног Града...

Шта је могао дечак до да крене к Високим Планинама. Тежак и далек је био пут, гадна и упорна глад. — Млад си, ради! — говорено му је чим би заискао кору хлеба. Тако се час у утробу рудника спуштао, час трпао руду у уста ужарених фабричких пећи. Поцрнео, спечен, једва је скупио довољно новаца да крене даље. Али, више се није заустављао, све док није стигао до врха Високих Планина. Ту га савлада умор. Ко зна колико је спавао, шта сањао! Када се пробудио, иза планинских врхунаца растао је Месец, велик и црвен као да излази из зажарене рударске пећи. »Он, сигурно, зна где живе Мудри старци!« — помисли младић. Али, на његово питање Месец ни обрвом не маче.

— Ја нисам чуо за Заборављени Град! — рече. — А ни о Мудрим старцима ништа не знам. Можда Мајка трава зна? Травчице свуда ничу, све гледају, све слушају. Мајка трава тако све тајне света зна.

— Којешта! — насмеја се младић из гласа. — Ко је још траве питао за савет? — Подиже се младић и пође. Кад, на стрмини иза стене, светлуцка некаква ватра, а крај ње старац у дугој кабаници кромпире у жар загрђе

Спокојно и тихо рече он младићу нека се огреје и мало утоли глад, не изненадивши се што га у пустој планини види, као да је по договору младић дошао.

— Чекао сам те дуго! — рече Старац.

— Чекао? — понови младић, и зачуди се, јер му се чинило да Старца однекуд познаје. Али, кад погледа мало боле он схвати да познаје једино старчев глас. Био је то исти онај глас који му је поверио тајну Заборављеног Града. — Па, реци сада и остатак! — рече младић и седе крај ватре.

— Остатак, чега? — упита Старац и утону у ћутање. Младић стрпљиво настави да чека. Тако их и прва, и друга, и трећа зора затече, а Старац с руком на колену ћути, као да отворених очију сања.

Тек у зору четвртог дана реши се младић да га пробуди. Али, само што дотаче његово раме — старац се претвори у прамен дима, а ватра у земљу утону, као да је није ни било. — Нека је и дим, задржаћу га! — младић стисну шаку, али када је, након неколико тренутака, отвори — виде да је празна. »Вероватно сам све то сањао!« помисли младић, кад му нога о нешто запе. Погледа младић и виде Старчеву кабаницу. Саже се, узе је и пребаци себи преко леђа. Али, тек што то учини — осети како му крзно уз кожу приања, ноге му се скраћују, а тело мења.

— Гле, моја изгубљена овца! — чу Старчев глас иза самих својих леђа. Младић хтеде да се окрене и нареди му нека престане с шегачењем, али му из грла излете некакав отегнут звук који никако није хтео да се претвори у речи, већ је све више лично на блејање.

»Шта ћу сад? Јадан ли сам« — помисли и опусти главу. »Пакосник ме претворио у овцу!« младић само што не заплака, кад крај самог свог уха чу да поток сам са собом разговара како свака река има обалу, а свака мука лек!

— Захвати воде и умиј се! — рече талас и доплива до младићевих ногу. Лизну он мало воде, али како да се умије није знао, па замочи читаву главу у поток. И, гле, само што се вода дотаче његових ушију, његових очију, с њих као да спаде некаква мрена и он виде небројене мале светлости како трепере унаоколо. Када се боље загледа опази да су то, у ствари, очи трава. »Глупости!« — помисли. »То сигурно светли роса на сунцу!«

Бљесак је био тако јак да он и нехотице затвори очи. Када их је отворио, траве су га самилосно посматрале. Затим једна полугласно рече:

— Гле, па он још увек не верује?

— То је зато што он изгубљени кључ тражи на врховима планина, по градовима, пећинама и језерима...

— А где би требало да га тражим? — љутито рече младић, изненадивши се њиховом одговору да се кључ налази у бунару његовог дворишта, испод старог расцветаног багрема.

»Баш којешта!« помисли младић. »У дворишту а ни на пушкомет унаоколо нема бунара, а и багрем је одавно сух. »Шта ове о бунару трућају!« младић је гневно подиже и крете, срећан што му је поток вратио његов стари лик. Дубоко у себи чинило му се да види како у тами неке пећине, на дну језера, на обали мора — блиста изгубљени кључ.

Памтиле су га, затим, литице на које се пењао и урвине низ које је силазио. Дешавало се да је био тако уморан да је заборављао за чим он то трага. Затим се

присећао и љуто клео. — Обманула ме Звезда! Можда изгубљени кључ и не постоји? — У свом сну виђао је мајку како га чека и кућу своју милију и раскошнију од Замка.

Када се, коначно, вратио учинило му се да је некакав зли чаробњак претворио његову кућу у чађаву кутијицу. Мајке у кући није било. Затим је угледа како издалека носи посуду с водом, сва повијена од терета. »Време би било да почнем копати бунар!« — помисли. »Ако ништа не нађем, бар ћу имати утеху да сам покушао...« — узео ашов и осврте се око себе да одреди место бунару, кад при дну дворишта угледа багрем у цвату. »Ако никада нисам сањао — сад сањам!« — младић протрља очи. Бели багремов облак лебдео му је изнад главе, а мајка га је у чуду посматрала.

— Ту воде никада није било, синко мој! — рече, али младић као да је не чује продужи копање. — Узалуд губиш снагу! — заврте мајка главом. — Ту воду нећеш наћи.

— Ја и не тражим воду! — рече младић. — Тражим кључ.

Људи који су преко Пешчаре дошли да га виде смркнуто су слегали раменима. Пореметио се момак у свету, то је! Ко је још нашао воду у Пешчари? О каквом он то кључу говори? Збуњено су га гледали како дан за даном избацује песак из дубоке јаме, без одмора и предаха. Чак је и ноћу копао, а гомила избаченог песка је расла, као што је у његовом сну растао Замак.

А онда је свануо дан девети.

— Ево га, светли! — викнуо је са дна јаме и повукао конопац да га извуку напоље. — Ој, исклизнуо је! — додао је разочарано. Људи окупљени око јаме једва су запазили шта је рекао, јер је са дна бунара, одједном, шикнуо снажан млаз воде. Од среће људи су повикали углас, почели да певају и играју, а вода је извирала и као течно сребро разливала се по Пешчари.

Једва су иза себе погледали, а већ је текла кроз младу шуму. Не једно дрво, не два или три — на благом ветру њихала се блистава, млада шума, све бујнија. Протрчаше кроз њу јелени и кошуте, настани се у крошњама шарено јато птица, али некадашњи дечак са Пешчаре још увек је стајао крај свог бунара, гледао у њега, а на ветру му се лепршала коса бела, бела. Затим су га чули како мрмља:

— Видим га: злати се да дну!

Па одмахујући главом шапуће:

— Не, то је само одбљесак сунца!

А онда:

— Сребрн је, људи!

Па:

— Ај, то је само Месец!

И тако стално, све док и бунар не сакри шума, тако да више нико није знао ни где је био, мада једна древна прича каже: постоји један багрем, испод багрема бунар, а у бунару кључ. Потребно је само трагати довољно упорно, довољно дуго.

СТОЛИЦА СА ПЛАНИНЕ

И када Сунце жарило и када Месец хладио, на врху Снежне планине

около брезе гиздавице играло коло борова. На брези бела кошуља, на боровима мрка одела, а на самом окрајку шуме самотни орах век векује. На сва његова питања борови ћуте, а бреза му се у лице смеје.

— Како си чворноват! Како ружан! Зар је чудо што си као нежења остарио? — трепери брезица лишћем смејући се а орах потиштено сагиње главу. Лепотица је бреза, сребрнаста у пролеће, златна у јесен, има права на мало дужи језик! Да није ње, онемео би од ћутања, оглувео од тишине.

Тако су и године пролазиле, смењивала се лета и зиме, расли снегови и борови, а орах постајао све самотији, све старији. Једва би га, у трку, зец који пут поздравио, једва би се покоја веверица попела на његов врх. Борови су се претварали да га не виде, а и бреза престаде да га исмејава: на њеним нежним гранама расли су први чворови.

— Је ли то знак старости или знак зиме? — питала је птице и ветрове, али одговора није било. Једино је орах тврдио да је с чворићима још племенитија, још лепша. Желела је да му поверује, и поверовала. Круниле су се недеље и месеци као иглице с борових грана, а онда, наједном, забруја шума од удараца секире, прореди се чета борова, заигра око брезе коло празнина. Још је једино, у прикрајку, орах стајао.

— Срећа што си тако чворноват, тако ружан! Бар ће ми тебе оставити! — шапну брезица, али се у истом часу зачу нечији усхићен глас:

— Какав лепотан, људи! Сигурно му је више од столећа!

Орах од чуда задрхта. Зар то о њему говоре? Окрене се да још једном погледа брезу, али времена за освртање није било. Брже од детлићева кљуна ударала је секира у орахово дебло. Није стигао ни да уздахне, а већ је летео низ стрмину планине заједно с посеченим боровима. На сва његова питања борови су и даље презриво ћутали. Орах се сети прича ветрова о долини, а и облаци су чуда причали! Је ли то та долина? Од зебње ораху застаде дах у грлу. Широка и пушта је била долина. Нигде ни зечева, ни веверица, ни бреза. Само црна и гола земља и облаци који само што се на земљу не оборе. Како су јадни и ољуштени били борови наслагани на неуредне, прљаве гомиле. Једва је могао да препозна у њима оне усправне, мрке лепотане. — Шта ће тек са мном

бити? — уздахну орах, кад га нечија пажљива рука одвоји у страну. Тек тада опази како га дрвосеча и његова млада жена помно посматрају.

— Биће од њега царски сто! — рече дрвосеча као да одговара на орахову стрепњу, али жена изјави да би више волела столицу: такву у којој би могла седети кад северац заурла над димњаком и причати приче деци и унуцима.

— Па, добро! — рече човек. — Имаћеш је!

Дрвосећа однесе орахово дебло у скровиште и нежно га поглади руком. — Биће од тебе чудо! — шапну, а ораховим деблом заструја радост. Скривен од свих, дрводеља се даде на посао.

»Шта ли то деље?« — питала се жена. »Столица се не теше од једног јединог комада. Није столица кашика или чанак! Да он то не прави колевку, можда?« — руменела је, али се није усуђивала да пита, иако јој је испод срца као малена ружа растао први син.

Ћутљив и пажљив, дрводеља је полако дубио дебло, одбијајући да одговара на питања суседа. Полако и у тишини радио је, а орах се читавом својом душом трудио да му помогне. Никад га нико није с толико нежности дотицао нико осим брезе тако говорио с њим. Јесу ли недење или месеци пролазили, орах није знао. А када пролеће букну у крошњама дрвећа, изађе дрводеља из скровишта и пред зачуђеним очима суседа указа се столица какву још нико није видио.

Како је глатка, како је мека била, с наслоном у облику љиљана, као у срне витких ногу! Млада жена задивљено крикну, угледавши је, и полете дрводељи у наручје. Није требало било шта да јој каже. Столица је говорила о његовој нежности, љубави и чежњи. Једва се усудила да седне, а када је села учинило јој се да јој дланови вољеног обухваћају стас. Од среће жена запева, а песма пође низ ливаду и шуму, заједно с причом о столици. Тако и до града стиже, до ушију најбогатијег човека у граду. — Каква је то столица што изгледа као цвет? — упита богаташ? — Шта ће у планини таква столица? Идите и купите је за мене! — нареди својим слугама.

Али, дрводеља ни за све злато света није хтео да дâ столицу.

— Ја сам ту столицу за своју жену направио! — одговарао је. — Не дам!

— Онда је отмите! — наредио је богаташ. — Орах је из моје шуме. Моја је и столица!

Узалуд је дрводеља говорио да је орахово дебло доваљао с врха Снежне планине, а врх тај није ничији. Узалуд се опирао. Новац богаташа и поквареност слугу били су јачи од опирања: богаташ доби столицу налик на цвет. Око столице се сјати гомила радозналаца.

— Каква лепотица! — викале су градске госпође. — Ни у царскоме дворцу такве нема!

Тако потече прича о столици, а кад прича једном потекне, не заустави је нико. Тако и стиже до ушију царевог доглавника, а доглавник рече у себи: — Добиће Принцеца за рођендан столицу какву нико у Царевини нема...

Како су трубиле трубе, ударали добоши када су столицу свечано уносили у дворца. Принцези од узбуђења стеде дах.

— Када се будем удавала, на овој столици крунисаће ме за Царицу! — рече Принцеца и седе на столицу, али на њој не оста дуго.

Дворани, доглавници, па и краљевић—вереник више нису клицали:

— Гле, како је лепа Принцеца!

Као папагаји, сви до једнога, понављали су:

— Гле, како је лепа Принцезина столица!

Је ли чудо што Принцези столица постаде неудобна? Ах, све су је кости болеле од столице. А можда ће јој се и грба направити на леђима? Како би с грбом једна Принцеца ишла светом?

Без труба и без добоша столица би однета на таван. Како је мрачно, како самотно било на тавану! Столица само што не заплака! Али, кад паде ноћ, измиле из скривених кутака и закутака мишји народ. Хоп, хоп! Цуп, цуп! Ухвати се око столице коло мишева. Плашљиво, из далека њушили су у почетку мишићи нову гошћу, а онда се један малецки залете и угризе столицу за ногу.

— Ој, ој, што је тврда! — јакну мишић полонивши предњи зуб. — Није ни за шта! — закључи када при другом загризају поломи и други зуб.

— Зато су је овде и бацили! — закључи стара миши— ца, али и не покуша да проба столицу. Ако је млади миш остао без оба предња зуба, на што она с вештачким зубалом да рачуна? Док дланом о длан растури се мишје коло. Чак ни најмлађи мишић није веровао у стожичине приче о боровима и брези. А био је таква дундулица да су успевали месец уместо колута сира да му подметну!

Столица се није ни усуђивала да помене двор и Принцезу. А ко зна: можда је то само сан. Откуд се од старог, чворноватог ораха може направити столица налик на цвет? Ни бреза јој не би поверовала, иако је пред саму сечу шапутала како орах и није тако ружан: чворови му баш добро стоје... Сети се столица дрводеље и само што не заплака... Сан био, сан прошао! Саже столица главу и у нови се сан завезе. Друге су брезе и други борови на врху Снежне планине расли, кад чу како мишеви причају о рату и пожарима. Били су то већ прауници миша дундулице, али исте су им биле њушкице, исте очи. Столица таман хтеде да поново у свој дуги сан уђе, кад око дворца затрешта тутањ топова, паде ђуле, отвори се рупа на тавану, палацну пламен, а столица с треском полете на ниже. Како је дуго падала док није доспела на гомилу одбачених, прашњавих ствари.

»Сад шта је — ту је!« помисли и у страху затвори очи, кад се нечија рука испружи, неко је скиде са гомиле и одвоји у страну. Ој, како је трештало, како пламтело! Како је брзо нестајао дворац у пламену, људи узбуђено тумарали унаоколо. »Где ли је само нестала Принцеза?« — помисли столица. »Где мишји народ?«

Мирно је чекала своју судбину. Није она важнија од мишева и принцеза, а и бреза ју је сигурно заборавила! Столица тихо уздахну, спремна да не зајауче кад је баце у огањ, кад неко узбуђено узвикну:

— Каква столица, људи! Као цвет!

Гомила ватрогасаца и радозналаца окрете се ка столици, а један од младића устукну. Не сања ли? Прабаба његове баке спомињала је столицу налик цвету, али морало је то бити пре два века! Младић, у неверици, протрља очи! Столица налик цвету дизала се лагано увис, као да је нечије руке држе, хитајући ка врху Снежне планине. Да ли ју је тамо чекала једна бреза? Или је на крајку стене, сасвим усамљен, растао нови орах?

ЦАРИЦА И ЗЕВАЛИЦА

У

време када су реке одлазиле у небо и постајале шарене небеске дуге,

Царица Плавог царства била је најсрећнија на свету. Вероватно би таква остала и до краја свог живота да није било њене несавладиве жеље да свуда камо се окрене види свој лик. Од пустиње Калахари до Северног поларног круга, од Плавог царства до Седмог небеског венца није било сликара који то није знао. Је ли чудо што у Плавоме царству ускоро није било зида са којег се није смешило Царичино срећно лице, док су се сликари надметали да на платно што живље и што лепше пренесу њен лик?

Сада ни у Царскоме дворцу, ни у Царевини није било ни једног јединог слободног педља простора, али сликари нису престајали с радом. Неописива је била њихова ревност, а са сваким новим поколењем сликара лик Царице постајао је све блиставији, све млађи. Онај ко није знао о чијој је слици реч могао је поверовати да гледа Царичину ћерку или унуку, али Царица је била задовољна. Њеној срећи сметала су једино огледала.

— Гле, ко је она баба? — кажу да је упитала Царица, намрштивши се свом одразу у огледалу. — Зар на овом двору има и таквих? Отерајте је да не кужи ваздух нашег срећног Царства... — додала је, а доглавници и саветници збуњено су погледали један другога, али већ сутрадан из двора и из срећнога Плавог царства нестала су огледала. Царица је могла поново спокојно да шета ходницима свога дворца и улицама града, а сликари су долазили и њен царски осмех преносили на платно. Сада већ више није било ниједног сликара који бар једном није насликао Царичин лик, али и Царица је била милостива, јер добивши свој лик на платну дозвољавала им је да сликају све што желе: од одсјаја сунца у води до облака у небу. Коначно, насликани лептири и цвеће забава су и радост оку, мада не онако величанствена и сјајна какав је Царичин светли лик. Сви поданици и сви сликари су то знали и трудили се да ни за трен не сметну с ума, све док се није појавио сликар за којег се говорило да је ненадмашан у свом послу.

— Па, покажи шта знаш! — рекла је Царица удобно се заваливши у наслоњачу, а сликар је раширио платно и повукао први потез. Дворани су га нетремице посматрали. Затим се из грла окупљених изви узвик дивљења кад птица насликана на платну поче да покреће главу, залепрша крилима и полете увис.

»Нису лагали!«, помисли Царица. »Ово је, заиста, сликар на чијим платнима оживљава насликано и живи чак и када онога ко је насликан одавно покрива земља..« У овој особини сликарева дара Царица виде могућност да на вјеки вјеков продужи и

свој живот и своју владавину. Зато се насмеши сликару, добростивије него икада, и рече:

— Насликај ме!

— Не могу, ваша светлости! — сликар се поклони својој Царици. — Дар који ми је дат при рођењу — условљен је: ја смем да сликам само облаке, цвеће и птице. Ако бих насликао нечији лик, све док постоји цвеће, онај коме припада насликано лице умро би или се претворио у цвет! — сликар се још једном, ћутећи, поклони, а Царица се дубоко замисли. Све је испало сложеније него што је претпостављала, а сликар је дрзак и, примера ради, требало би га скратити за главу. Али, то би, истовремено, значило и самој себи укинути вечити живот. Намршти се Царица и учини јој се да чује како јој иза леђа у галопу јуре старост и смрт. Не, сликару се ништа не сме догодити, док не наслика њен лик.

Чудна природа сликарева дара узнемири и збуни Царицу. Од бриге више није ни јела, ни спавала. — Све док постоји цвеће, онај кога бих насликао умро би или се претворио у цвет! — рекао је. — Све док постоји цвеће.. — Е па, неће више бити цвећа! Царица Плавог царства плесну дланом о длан и рече доглавницима:

— Дајем вам три дана да из мог срећног Царства истребите цвеће. Све! Сваки цветак: од руже до маслачка!

— То је немогуће, пресветла Царице! — прошапута један од Царичиних доглавника. — Чак и када бисмо за три дана успели да уништимо цвеће у нашој Небеској царевини — оно би к нама прешло из суседства! Пружио би се неки подземни корен, нека лоза, прелетело семе...

— Ако је тако, оградите Царевину! Ишчупајте свако стабло и сваку травку која цвета. Спалите корење и семе! Од данас, па до вечности — у своме срећном царству не желим ни један једини цвет било које да је врсте, облика или боје! — Царица се гневно повуче у своје намирисане одаје, наредивши да младог сликара затворе у највишу и најнедоступнију кулу. Из ње ће он изаћи тек онога тренутка када у Царевини не буде ни цветка. Тада ће моћи да на миру и без страха од пророчанства наслика Царичин светли лик. Дотле, нека се одмара и скупља снагу. Царичин осмех на слици мора бити такав да стотину наредних поколења ускликне од среће кад га види.

Око Царевине поче да расте стрм и висок зид пред којим су се чак и ветрови заустављали. Али, посао је споро напредовао и Царици се чинило да смрт ка њој брже хита. Нареди зато Царица да градитељи убрзају рад. Али, надзорник градње посла поруку да већ и досадашњи начин градње превазилази снаге градитеља.

— Шта мисли надзорник градње? — рече Царица. — Докле цареви допуштају нечију дрскост? Увек је било и биће да велики циљеви захтевају велике жртве! — посла Царица поруку да се глава надзорника узидва у темеље, али тек кад паде десетак надзорничких глава посао потече брже. Заједно, с камењем сада су у зид уграђивани људски животи. Али, зар је то важно? Поданици нису дукати! За дукате је потребно пронаћи златну жилу, а деца не престају да се рађају.

Живот Царице Плавог царства био је већ на измаку када је зид, коначно, био завршен, а цвеће истребљено, или готово истребљено... Да је Царици неко раније рекао каква је упорност цвећа не би му веровала. Ко још виде толику дрскост? По камењарима и пустињама, по шумама и мочварама цвеће је настављало да ниче. Налазили су га на местима где никада није сејано и где је најтемељитије уништавано. Ништа му није могла ни људска рука, ни огањ. Ницало је и цветало као да га најпажљивији вртлар негује, а Царица је чекала и све више губила стрпљење. Зар цвеће да буде моћније од царске жеље и наредбе? Зар да због њега изгуби вечност?

Нареди Царица да све што у њеној Царевини има руке и очи остави свакодневне послове и крене у рат против цвећа. Основан би посебан витешки ред таманитеља цвећа и размиле се по Царевини. Само младићи очију соколових могли су постати витезови Цветоборци, а они нису трпели пропусте. Свако ко је на свом имању или у својој околини допустио ма и једном цвету да опстане могао је очекивати прогонство, одузимање имања, па и смрт. Је ли чудо што Царевина убрзо постаде сива као најсивљи сиви миш? Што је напусти свет лептира и пчела, поче заобилазити брбљиви птичји народ?

Коначно, дође и тренутак у коме је сликар могао да почне са сликањем Царичиног пресветлог лика. Дворани су, занемели од страхопоштовања, гледали како он на платно преноси сјај најсвечаније Царичине хаљине, па шаренило њених везених папучица. Пуна два дана трајао је тај посао. Ограђена високим зидом царска башта била је сива и гола. Где би ту могао нићи цвет? Жељно се чекало да сликар повуче прве линије Царичиног лика. Али, само што сликар повуче линију царичине браде један дечачић викну:

— Зевалица на зиду!

Сликар у први мах не чу дечаков узвик. Његова четкица прелазила је преко платна брзо и вешто. Млађа и лепша него икада пре смешила се Царица са платна. Требало је још само да сликар наслика зенице, па да Царица на платну прогледа, проговори и оживи за сва времена. Али, у истом том часу сликар крикну и баци четкицу у страну. Прекасно! Једна за другом нестајале су црте Царичина лика, а онда се, на очиглед свих, Царица преобрати у цвет. Све више и више растао је цвет извлачећи се из оковратника Царичине хаљине на платну и у наслоњачи, а онда, док би камен у воду пао, нестаде царице и царичине хаљине. Уместо Царичиних руку пуних прстења на платну је блистало нежно зеленило лишћа, а у наслоњачи пузавица с капима росе.

Унезверени и бледи згледали су се дворани и доглавници, а онда дечак опет узвикну:

— Зевалица на зиду!

Тај узвик као да разбуди гомилу окупљених дворана.

— Којешта говори дечак! — рече Царичин први доглавник. — Откуда зевалица на зиду? Тисућу пута претражен је врт, а зид је од камена: како ће из камена израсти цвет?

— Донесите лествице! — рече Царичин други доглавник.

Али, још пре него су лествице биле донете, двојица највештијих младића успуза се уз зид на коме је, као да је са неба пао, блистао сићушни цвет зевалице, пркосећи свим царским наредбама.

Узалуд су трагали за Царицом. Још неко време, верне као пас, лежале су крај наслоњаче Царичине шарене папучице, а онда и њих нестане. Где су нестале — то чак ни ветар, који је донео причу о цвету моћнијем од Царице, не зна...

ЗВЕЗДА У ЧИЈИМ ЈЕ ГРУДИМА НЕШТО КУЦАЛО

Једне прозрачне летње ноћи међу звездама изби свађа која је од њих

најнежнија, најблиставија, најлепша. Шта ту рећи? Како само једну од младих лепотица издвојити и дати јој круну лепоте?

Позван да пресуди, Месећ се позиву не одазва. У августовском небу све су му биле исто лепе, у сваку је био заљубљен, за сваку спреман да се у седмо небо попне или у црни пакао скочи. Како не схватају небеске лепотице да бити заљубљен у цело Звездано јато није ништа мања мука но бити у рату с читавим светом? Месећ збуњено склизну низ западну ивицу неба, поручивши како не би смео да заобиђе свадбу ливадског свица.

Звездама од разочарења стаде дах. Једва се некако мудрица Даница сети: позваће Небеског Стрелца да пресуди!

У своје првенство Даница није сумњала. Ко је најлепши то већ читаво небо зна, али нека се то једном и звездама-шашавицама каже! Оштро и незадовољно климну Даница главом: Месећ ју је и овог пута преварио.. Погну Даница светлу главицу, а небески јој ветар замрси косе. Нестрпљиво је чекала. Али, и Небески Стрелац поручи да на расправу неће доћи. У Небескоме честару појавио се златороги јелен: њему је важнији лов...

Великог Медведа није вредело ни звати. Не би дошао, а ако и би није сигурно да нека неопрезна звездица не би завршила у његовим чељустима. Шта сада? За пресудитеље предлагале су звезде сад једну, сад другу сестрицу. Али, или се звезда не би сложила, или би остале закључиле да је нека друга погоднија. Једва се, на крају, неко присети да у јату Кампедуре живи мудрица Тау Ка која и рађање неба памти. Али, како послати глас до Јата Кампедуре и мудрице Тау Ка која живи у најдубљој рупи неба, а више од било које звезде зна? Мислиле звездице, премишљале, од силних њихових мисли варнице небом летеле, никако да се сете ко би за Тау Ка најподеснији гласоноша могао бити... Шапутале звездице, и шапућући све више се спуштале ка земљи, све светлије постајале и круниле се као латице сребрног цвета.

— Гле, свици! — узвикну будна саса у ливади.

— Гле, душе праведника! — прекрсти се стари рибар.

— Гле, дукати! — плесну длановима тврдица, а звезде се спустише још ниже да земљу изблиза погледају. Изненада се једна присети како се одавно нису окупале у језеру.

Како је тиха, како глатка била површина воде! Како блиставе и нежне гране врба, врхови трава, лет свица! У ноћи пуној мириса трава спуштале су се звезде и попут сребрних лептирица падале на језеро.

Звезда која је прва стигла на обалу језера чу некакав танани звук и зачуди се. У својој небеској башти много је тога могла да види или чује, али глас фруле био јој је непознат. Одакле долази? Камо иде? Полако, задржавајући дах, прикраде се Звезда ка месту одакле је звук долазио и виде: седи чобанче, свира, гласањем фруле успављује ветар и трске, рибе лови.

Загледа се Звезда у младића, не дише, не помера се с места. Да је бацио удицу могао ју је у часу ухватити. Али, не осврће се момак, не гледа. Зна: ко звезду небеску у срце прими — душу је своју изгубио! Али, сопствене га очи не слушају! Сребрна и нежна Звезда је од сваке девојке у селу лепша, као светлосни облак ка њему иде, већ јој на образима дах осећа, нема времена за бегство.

— Свирај ми још мало! — замоли звезда, а језеро сребром букну. Како је могао да је одбије? Да од очију њених умакне? Засвира момак тако тихо да шума задржа дах, а небо се звездама осу. Звездица се и не помери. Као окована стајала је и слушала, без даха, затворених очију. Тек када руб источног неба порумене — она отвори очи, и шапну:

— Морам ићи!

Чу ли младић њен шапат? Ко зна! Звезда је од те ноћу, сваки пут кад се небеска башта као ружичњак светлошћу оспе, силазила на језеро и слушала глас фруле, нема од нежности и чежње. А кад би се момак од свирке уморио, стављала му је главу себи у крило, заклањала га слапом косе и чекала да се на притихлим водама језера, као румени локвањ, јави први зрак сунца. Тек тада би му спустила главу с крила, пољубила га и придружила се својим небеским сестрицама.. Је ли долазила мудрица Тау Ка? Шта се у шареној небеској башти збива није знала, није ни питала. Једва је чекала ноћ да сиђе на језеро. Је ли чудо што се Велика Звездана Мајка забрину:

— Ти, кћери, много изостајеш.. — опомену је. — Сабери се и ради што и остале твоје сестре. Свет људи и свет звезда неспојив је.

Звездица тихо уздахну. Будаласте игре сестара нису је занимале, преганање Данице с Месецом још мање. Чак је и о небеској кошути престала да брине, а ситне пакости и свађе звезда замарале су је. »Шта знају оне о очима младића? Шта о језеру и о тишини која као сребрни лабуд на њега пада чим у сумрак поцрне гране врба? Шта о свирали чобанина?« — помисли Звезда и осети како се читавим њеним телом разлива топлота, а у грудима нешто почиње да јој куца.

Крадом од сестара силазила је Звезда на језеро, остајући свакога пута све дуже, постајући свакога дана све светлија, све нежнија. Зар је то могло да остане непримећено? Једна за другом уходиле су је сестре, али је она успевала да се искраде, да побегне.

— На опасне си се стазе, кћери, упутила! — Велика Звездана Мајка набра чело. Њена љубимица гледала ју је мило, блистајући. Тај и толики сјај збуни старицу. Давно, у њеној младости, једна је звезда нагло синула, бљештала и од сопственог бљеска изгорела. Нико није сазнао зашто. Је ли овога пута исти случај? — Добро би било да не напушташ небеску башту! — рече Велика Звездана Мајка, али Звезда није могла да прихвати њен савет.

— Морам да је напустим, мајко! — Звезда жалосно обори главу.

Звездану Мајку то у први мах наљути, затим уплаши.

— Шта је то с тобом, кћери? Јеси ли болесна? — Велика Звездана Мајка пипну јој чело, пипну образе: горели су. То је још више уплаши. Образи звезда блистави су, али хладни. Зашто су у њене миљенице зажарени. Какав је то шум? Звездана Мајка принесе ухо грудима своје најмлађе кћери и чу како оданде допире ужурбано куцање какво се на небеским ливадама никада није чуло. Од када звезде за себе памте — ниједној у грудима није шуштало, није куцало. Више се није могло оклевати. Позваше Мудре старце, али ни они нису знали шта би то могло да буде. Решено би да позову Видара — ако он не зна ко ће знати?

Од звезде до звезде летела је порука за Небеског Видара, три пута небо обиграла. Дошао је тек кад су по њега послали Велика Кола, али могао је и да не долази. Ни он није знао шта то у грудима Звезде куца. Могао је само да нагађа.

— Људи имају нешто што им у грудима куца! — рече Видар. — Зато умиру. Звезде су вечне, не знам шта је с овом. Није се још родила звезда која би имала људско срце... — Небески Видар преписа звезди мировање и тишину, па оде, а Велика Звездана Мајка наже се над кревет своје најнежније кћери. Затим закључа небеску башту.

— Шта ли је са Звездом? — питао се Чобанин и свирао тако нежно да је лишће с врба капало, а месечина се као суза низ образ неба сливала. Али, његова Звезда не дође. Понекад, гледајући у небо веровао је да је види. Али, како да буде сигуран? Из далека све су звезде једнако сјајне, једнако нежне.

Над језером је, као ветром ношен лист, летело време. Одлазиле су на југ дивље гуске и враћале се, опет ишле. Јесу ли знале лисице на брежуљку да већ преко костију мајки трче? Чобанин није скидао поглед с неба. Постаде глатка и као ћилибар жута свирала у његовој руци...

— Ко је ово? — упита се Чобанин једне ноћи пуне месечине угледавши свој лик у води. Сребрна му је била коса, танке као у птице кости. Месец му је прохладном руком образ дотицао.

— Ти, који не престајеш да луташ — обрати му се Чобанин — јеси ли видео моју Звезду?

— Видео сам све звезде! — подиже Месећ врх обрве. — Како да знам која је твоја?

— Моја је најнежнија, најломнија.

— Мислиш на ону којој у грудима нешто куца? Која стално покушава да побегне, јер не схвата да ће, настави ли како је почела, од сопственог бљеска изгорети?

— То је, сигурно, моја Звезда! — кликну Чобанин и задрхта: зар звезде нису вечне? Замоли Чобанин Месећ да га понесе у посету болесној Звезди, али Месећ се наглас насмеја: то није било, нити ће бити, нека заборави на Звезду, нека на нешто друго мисли...

Мудар је био Месечев савет, али Чобанин није могао да не мисли на звезду. И шума, и језеро, и свирала подсећали су га на њу, били пуни њена сјаја. Поче Чобанин да привиђа Звезду. У капи росе видео ју је, у лету свица, у оку гуштерице. Полако заборави на сан. Све дуже и нежније је свирао, док није и језеро, и шуму и Месећ на небу зачарао. Обамрле и неме слушале су га звезде. Његова, најједном, букну и откиде се с неба. Шта је се тиче небо! До ђавола и вечност!

У светлом луку паде Звезда крај Чобанинових ногу. — Је ли то моје Чобанче? — упитала би се друга звезда, угледавши старца седе косе. — Је ли то моја Звезда? — упитао би се други Чобанин, угледавши звезду чије су се очи гасиле.

Али, ни Чобанин ни Звезда нису ништа питали. Само је Звезда Чобанину пружи­ла руку и подигла га увис. Травке су очи отварале да их виде. Њих двоје пењали су се све више, ко зна у која небеса стигли, ко зна у којој се небеској башти зауставили. Месећ и облаци о томе не говоре...

Али, у светле летње вечери када се у језеру, као бели цветови локвања, расцветају звезде силази са висина глас фруле и не престаје до зоре. Чују га само они који умеју да воле.

